

Kruk- och kakelugnsmakare i Blekinge län under 1700- och 1800-talen.

Kakel till kakelugn, tillverkad av Petter Rossberg, Karlskrona. Ingår i Blekinge läns museums föremålssamling. Foto: Morgan Olsson, Blekinge läns museum.

I Blekinge län har det under åren varit tämligen gott om kruk- och kakelugnsmakare, och då framförallt i Karlskrona, Karlshamn och Ronneby. Men även i Sölvesborg och köpingen Kristianopel har det funnits representanter för detta yrke från 1700-talet och fram till 1900-talets början. Förutom i städer och köpingar var det under skråtiden, alltså före 1846, även vid bland annat gods och säterier tillåtet att bedriva tillverkning av till exempel kakel och lerkärl, och troligtvis var det därför som det har gått att se en krukmakare vid Ryedals säteri i Gammalstorps socken under 1700-talets senare del.

Benämningarna krukmakare och kakelugnsmakare berättar inte något direkt om vad som tillverkades vid hantverkarens verkstad. Under 1700-talet användes mestadels titeln krukmakare medan det under 1800-talet blev mer vanligt att kalla hantverkaren för kakelugnsmakare. Detta oberoende om det bara tillverkades krukor och annat hushållsgods i verkstaden eller enbart kakel. I det flesta fall framställdes nog båda produkterna hos de enskilda hantverkarna. Möjligtvis är det därför som de olika yrkesbenämningarna har använts om samma person vid olika tillfällen. Detsamma har även blivit gjort i denna dokumentation. I slutet av 1800-talet tillkom så den yrkesgrupp som enbart sysslade med uppsättning av i många fall fabriksstillverkade kakelugnar. Dessa benämndes även de som kakelugnsmakare.

Denna dokumentation, som i huvudsak tillkommit genom uppgifter i mantalslängd, kyrkoarkiv och Kommerskollegiums fabriksberättelser har till stor del begränsat sig till 1800-talet beroende på att det är under detta århundrade som arkiven varit lättillgängligast och hantverksproduktionen som störst. Dokumentation är emellertid långt ifrån en fullständig redogörelse över de kruk- och kakelugnsmakare som varit verksamma i länet.

De adresser, som till exempel hus-/tomtnummer eller gårdsnamn, vilka förekommer i texten är sådana där personerna var mantalsskrivna eller kyrkobokförda och i de flesta fall bosatta. Även om verkstäderna huvudsakligen var placerade i anslutning till bostäderna, så kan det finnas enstaka fall där de hade blivit uppbyggda på annan plats.

De årtal som finns angivna i dokumentationen angående när personer har flyttat är uppgifter som hämtats från kyrkoarkiven, men troligtvis kunde det ibland dröja både ett eller flera år innan en flytt blev införd i längderna. Även födelsedatum kan i vissa fall vara osäkra. Där det varit möjligt att hitta uppgifter i födelseboken och dessa uppgifter inte stämmer mot de som finns angivna i husförhörslängderna, så har födelsebokens födelsedatum använts i dokumentationen.

Karlskrona

Artikeln "Ur Kruko- och Kakelugnsmakareämbetets i Karlskrona protokoll", vilken författades av Gottlieb Wirde och publicerades i Blekingeboken 1933, berättar en hel del om Karlskronas kruko- och kakelugnsmakare under deras ämbetes verksamhetstid 1776 -1846.

År 1947 utkom Sven-Öjvind Swahns skrift "Karlskronahantverket genom tiderna: minnesskrift vid Karlskrona fabriks- och hantverksförenings 100-års jubileum 1947", och denna skrift innehåller bland annat artikeln "Krukomakare och kakelugnsmakare" vilken till största del är en sammanfattning av Wirdes artikel.

I Manne Hofréns artikel "Om kakelugnar och kakelugnskonst i sydöstra Sverige" i Svenska Kulturbilder från 1932 visas flera bildexempel på kakelugnar från 1700-talets senare del som uppges vara tillverkade i Karlskrona. Däremot finns där inga uppgifter om vilken kakelugnsmakare som tillverkat dem. Traditionen och kunskapen om att tillverka kakelugnar har i varje fall funnits sedan lång tid tillbaka i Karlskrona.

*Kakelugnar i Karlskrona-hem. Gissningsvis har ugnarna blivit tillverkade i staden.
Bildkälla: Blekinge läns museum.*

Avsaknaden av framförallt mantalslängder har gjort det svårt att efterforska uppgifter om personer i 1700-talets Karlskrona. Dock har det gått att få en viss uppfattning om i varje fall några av stadens pottmakare (krukmakare) genom bland annat burskapshandlingar, tomtböcker från 1718, 1756 och 1758, mantalslängder från 1766-1768, Gottlieb Wirdes artikel "Ur Kruko- och Kakelugnsmakareämbetets i Karlskronas protokoll", samt Ellen Raphaels artikel "Kakelugnsmakare och krukmakare i Sverige från cirka 1700 till 1846". Även bouppteckningar och kyrkoarkiv från århundradets senare del har kunnat lämna ifrån sig några upplysningar.

För 1800-talets Karlskrona är tillgången till lämpliga handlingar och arkiv betydligt bättre, och då framförallt genom mantalslängder för perioden 1804-1820 samt kyrkoarkiv med bland annat husförhörslängder. Dessutom har Kommerskollegiums fabriksberättelser till viss del kunnat lämna upplysningar om hantverkarna.

I Karlskrona stad fanns det tidigare inte mindre än tre församlingar, nämligen Tyska församlingen, Storkyrkoförsamlingen och Amiralitetsförsamlingen, men det var endast i de två först nämnda som det har gått att träffa på några kruko- eller kakelugnsmakare. Förutom ett undantag var dessa

hantverkare under 1700-talet inskrivna i den Tyska församlingen, vilken dock sammanfördes med Storkyrkoförsamlingen år 1846 och bildade då Karlskrona Stadsförsamling.

Enligt uppgift skall stadens förste pottmakare ha varit bosatt och verksam på Pottholmen vid tiden omkring sekelskiftet mellan 1600- och 1700-tal, och i tomtboken för 1718 finns "Pottmakaränkan" inskriven vid tomt nr 3 i 20:e kvarteret (Pott- och Pantarholmen). Några ytterligare uppgifter om denne pottmakare har inte gått att få fram.

I 1756- och 1758 års tomtböcker finns i stället krukmakare Hindrick Westberg inskriven vid denna tomt. Enligt "Ystads Krukmakarämbetets protokoll 1696 - 1847" skall han ha varit född i Kristianstad, och där tillbringades även lärlingstiden under perioden 1740 - 1744. Enligt nämnda protokoll skall mästartiteln erhållits i Ystad år 1747, och fyra år senare fick han burskap (rättighet att utöva yrket) i Karlskrona, vilket dock gällde för en verksamhet i Kristianopol. Osäkert om Westberg överhuvudtaget utövade krukmakaryrket i Karlskrona, men det gjorde han i Kristianopol och då fram till sin död den 3 september 1777.

Nämner här några krukmakare vilka i stort sett endast förekommer med sitt namn i någon eller några av de nämnda handlingarna.

Gerth Nessler blev mästare 1705.

Michael Rekarski går att se inskriven vid tomt nr 4 i 7:e kvarteret i 1718-års tomtbok samt i burskapsboken där han anges ha fått burskap i Karlskrona året dessförinnan.

Vid denna adress, 7:4 (ungefärligen Drottninggatan 34), fanns kakelugnsmakare Anders Yström bosatt knappt hundra år senare.

Johan Detti eller Ditey erhöll burskap 1743.

Petter Lorentz Klemming blev mästare 1777 genom förfärdigandet av mästestycket som bestod av en "gul pottkakelugn", och fick burskap följande år. Bisittare vid Kruk- och kakelugnsmakarämbetet 1784-88 och därefter ålderman fram till sin död den 5 december 1791. Han uppgavs då vara 48 år gammal.

I ämbetets protokoll figurerade änkan år 1794 då hon begärde att få en gesäll till sin hjälp. Hur länge hon sedan drev verksamheten vidare har det inte gått att få någon klarhet i.

I den tidigare nämnda tomtboken från 1718 finns även pottmakare Jan Anders Grå inskriven vid tomt nr 6 i 12:e kvarteret (Kv Rosen). Enligt en äldre karta torde denna tomt ha legat ungefär vid nuvarande Hantverkaregatan 25. Gissningsvis var den här krukmakaren densamma som **Andreas Grau**, vilken bland annat fick sönerna Johan Anders (Andreas) och Johan Fredrik. Några uppgifter om när Grau senior avled har inte gått att få fram, men eftersom den yngste av de nämnda sönerna föddes 1736 torde han ha varit i livet i varje fall omkring denna tid.

Troligtvis inträffade dödsfallet något år in på 1740-talet, eftersom änkan 1743 gifte om sig med **Mathias Bertholtz**, vilken detta år blev mästare. Han hade då säkerligen tagit över verkstad samt övriga fastigheter vid tomt nr 6. I tomtboken för 1756 finns han sålunda inskriven vid denna tomt, men två år senare har detta ändrats till tomt nr 5 i 12:e kvarteret, och detsamma gäller i mantalslängderna. Mathias Bertholtz avled den 9 december 1775 i en uppgiven ålder av 66 år. Änkan drev därefter rörelsen vidare fram till sin död den 8 april 1781.

Troligtvis var det hennes son **Johan Fredrik Grau** som förestod verkstaden under hennes tid som ägare, och därefter övertog den. Han var född den 20 september 1736 som son till Andreas Grau och dennes hustru. Lärlingstiden tillbringades hos styvfadern Mathias Bertholtz under perioden 1757-60, och därefter fortsatte han troligtvis som gesäll hos denne fram till att han blev mästare 1771.

Om Johan Fredrik sedan arbetade vidare tillsammans med Bertholtz har det inte gått att få någon klarhet i, men tillsammans med brodern Johan Anders och Sven Sundell var han pådrivare till att Karlskrona Kruk- och kakelugnsmakarämbete bildades år 1776. De båda bröderna Grau blev då bisittare i ämbetet och Sven Sundell dess ålderman. Det är först 1804 som mantalslängder blir tillgängliga, och husförhörlängder två år senare. I mantalslängden fanns Johan Fredrik Grau inskriven vid nr 6 i 12:e kvarteret tillsammans med hustru samt en gesäll och lärling, men han fick dock sluta sina dagar den 17 augusti 1806. Något enstaka år fanns det en gesäll bosatt hos änkan, men därefter har det inte gått att träffa på något "kruk- eller kakelugnsmakarfolk" vid denna adress.

Den äldre brodern **Johan Anders Grau** var född den 9 april 1727, och torde även han ha fått sin utbildning hos Mathias Bertholtz. Mästarvärdigheten erhöles 1758 och burskap tre år senare. Osäkert dock var han bedrev sin verksamhet, men under 1770- och 1780- talen fanns han i varje fall tidvis i Kristianopol. Eftersom även denna församling saknar husförhörslängder för 1700-talet, så har det inte gått att fastställa hela hans vistelse där.

Möjligtvis återvände Johan Anders Grau vid 1780-talets senare del till Karlskrona, där han i varje fall drev en verksamhet år 1794. Efter hans frånfälle den 17 augusti 1798 fortsatte änkan Cecilia Grau med rörelsen under en tid. Osäkert hur länge, men 1799 fanns hon omskriven i ämbetets protokoll i samband med en kakelugn som levererats från hennes verkstad. Som tidigare nämnts var Grau med och bildade Karlskronas kruk- och kakelugnsmakare ämbete, vid vilket han innehade bisittarsysslan från 1776 och fram till sin död.

Peter Flodin har inte förekommit i tillgängliga handlingar, förutom i dödsboken där han antecknades ha avlidit den 5 maj 1784 i en ålder av 55 år. Eftersom sonen Niclas, som skall ha blivit född 1774, inte har gått att hitta i någon av Karlskrona födelseböcker, så kanske familjen flyttade in till staden efter detta årtal. Efter makens död övertog änkan Catharina Flodin verkstaden, och följande år utförde gesällen Härström sitt mästarstycke där. Två år senare övertog han denna verkstad genom att gifta sig med änkan.

Peter Härström torde eventuellt ha kommit till världen i Ystad, i varje fall gick han i lära där under perioden 1769-1773, och tre år senare arbetade han som gesäll i staden. Vid vilken tidpunkt som ankomsten till Karlskrona skedde är oklart, men han skall år 1781 begärt att få bli mästare där. Troligtvis var han då i arbete vid någon verkstad i staden. Något mästarprov blev det inte denna gång, eftersom han i stället gick i kronans tjänst. Fyra år senare blev det dock verklighet genom mästarprov utfört vid änkefru Flodins verkstad, där han gissningsvis var verksgesäll.

År 1787 blev det giftermål mellan änkan och Härström, varvid verksamheten övertogs av denne. Som gesäll kom senare Niclas Flodin att arbeta tillsammans med sin styvfar. Kakelugnsmakarmästare Peter Härström, som var ämbetets ålderman under perioden 1792-1796, slutade sina dagar den 9 mars 1803 i en uppgiven ålder av 59 år. I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat fastigheten nr 73 i 2.a kvarteret (ung. Västra Vittusgatan 1) samt två kakelugnar och diverse sorters arbeten (lerkärl). Änkefru Flodin-Härström fick då återigen ta ansvaret för verkstaden, men till sin hjälp hade hon ju sonen Niclas samt ytterligare en gesäll och en lärling.

Niclas Flodin har inte gått att träffa på i Karlskronas församlingars födelsebok, men andra källor uppger 1774 som födelseår. Lärlingstiden torde ha tillbringats hos styvfadern Peter Härström, och efter dennes död arbetade han som verksgesäll hos sin mor. Efter att ha blivit mästare 1804 och fått burskap följande år övertog han verksamheten. Vid denna tid bildades även familj, och i hushållet kom det förutom hustru, barn och moder även att finnas några gesäller samt lärlingar. Omkring 1810 lämnade dock familjen fastigheten vid nr 73, och flyttade i stället till nr 11 i samma kvarter (Västra Köpmansgatan 5).

Kakelugnsmakarmästare Niclas Flodin, som var ålderman under perioden 1805-1811, fick dock sluta sina dagar den 29 maj 1812. Änkan fortsatte därefter verksamheten med hjälp av någon eller några gesäller. Enligt ämbetets protokoll skall hon, liksom övriga kakelugnsmakaränkor, ha haft svårt att få behålla sina gesäller. Hans Rosengren fanns emellertid där en tid liksom Jonas Sjögren.

I Carlskrona Weckoblad annonserade hon den 20 juni 1812 enligt följande: *"Respektive allmänheten warder härmed tillkännagifwit, att jag är försedd med en pålitlig Wärksgesäll uti kakelugnsmakare-handtwärket, hwars biträde till kakelugnars å ny uppförande och de bristfälligas omändrande samt reparerande, jag ödmjukeligen mig erbjuder.*
Cath. Elis. Flodin Kakelugnsmakare-Enka"

Änkefru Flodin lämnade dock fastigheten och tiden som ägare samt föreståndare för en kakelugnsmakarverkstad ungefär tre år efter makens död. Gissningsvis övertog hennes tämligen trogne gesäll Sjögren därefter verkstaden vid 2:11 (fastigheten nr 11 i 2:a kvarteret).

Jonas Sjögren skall ha blivit född den 4 november 1778, och just detta datum finns en gosse Jonas inskriven i Karlskrona amiralitetsförsamlings födelsebok, dock med en far som bar namnet Anders Carlsson. Nu tillhörde det inte ovanligheterna att de vanligaste efternamnen ersattes med ett annat, mindre vanligt, i samband med gesällutnämningen.

Eftersom varken mantals- eller husförhörslängder finns tillgängliga för åren under 1700-talet, har det inte gått att få fram några som helst uppgifter angående Sjögren vid denna period. I Kruk- och kakelugnsmakarämbetets protokoll finns dock en uppgift där Sjögren år 1814 uppgav att han då arbetat som gesäll i femton år. Vidare framkommer där att han i varje fall 1801 befann sig i Karlskrona.

En kort tid arbetade han som gesäll hos Kiölberg i Vittskövle innan det 1813 blev dags att söka sig tillbaka till Karlskrona och kondition (arbete) hos änkan Flodin. Två år senare, alltså 1815, utnämndes Jonas Sjögren till mästare, och tillsammans med nybliven hustru bosatte han sig då som hyresgäst vid fastigheten nummer 55-56 i tredje kvarteret. Ungefär två år därefter blev makarna boende vid fastighet nr 2:11, alltså där herrn i huset tidigare arbetar som gesäll.

Hos familjen kom det även att finnas någon gesäll och lärling bosatt, men 1822 avled hustrun och i hennes bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat diverse kärl, 60 stycken "*färdig gjordt arbete*" samt 240 stycken "*under arbete*". Förmodar att det är diverse sorters lerkärl som avses. I Carlskrona Weckoblad från den 26 april 1823 framgår genom dessa rader att det funnits en gård på Pantareholmen som varit i Sjögrens ägo: "*Nästa Tisdag den tjugonionde (29) dennes, klockan ½ 10 förmiddagen, kommer igenom offentlig auktion att försäljas uti Kakelugnsmakaren Sjögrens f.d. ägandes gård på Pantareholmen belägen, fruntimmers-, säng- och linnkläder, husgerådssaker samt ett parti lerkärl.*" Jonas Sjögren blev enligt husförhörslängden kvar vid nr 2:11 fram till att han följde sin hustru i graven den 25 november 1825.

Sven Åström kom under en kort tid att driva en kruk- och kakelugnsmakarverkstad i Karlskrona, och mycket talar för att det var just här vid nr 11 i 2:a kvarteret som han bedrev sin verksamhet. Tyvärr har det inte gått att få fram några uppgifter om hans tidiga liv, förutom att han arbetade som gesäll hos Petter Rosberg vid 1800-talets första årtionde. Därefter bildade han familj, och möjligtvis fanns arbetsplatsen en tid hos Fredrik Hillgren och även hos Isac Zetterström. Dessa båda kakelugnsmakare var i varje fall dopvittnen när något av de många barnen föddes.

I början av år 1826 blev Sven Åström mästare, men redan den 18 maj detta år slutade hans tid här på jorden. Enligt dödsbokens uppgifter skall han ha varit 47 år vid sin död. I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar under rubriken "*Werkstads Persedlar*" bland annat 3 drejskivor och 18 stycken kakelugnsformar. "*Obrända Lerkärl*" utgjordes av 60 st. fat, 60 st. krukor, 60 st. tallrikar och 60 st. muggar.

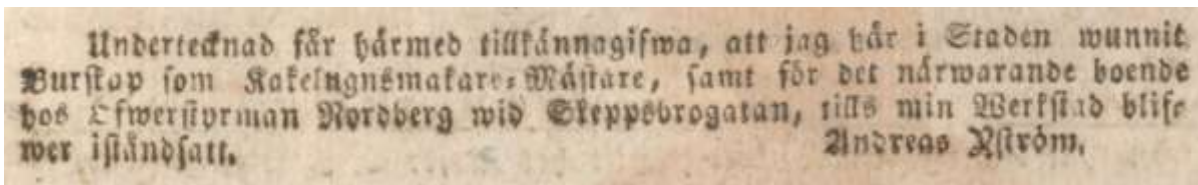
Änkan lät den 31 maj 1826 i Carlskrona Weckoblad sätta in en annons med följande text: "*Då min Man, Kakelugnsmakaremästaren S. Åström uti lifstiden wunnit fleras förtroende genom Kakelugnars uppsättande, får jag nu den äran hos Respektiva Allmänheten gifwa tillkänna, att samma yrke hos mig idkas uti f.d. Handelsman Sandbergs hus på Stora Möllebacken, hwarest finnes alla dagar goda och förswarlige Stenkärl till salu.* Carlskrona den 31 Maj 1826. *Johanna Lovisa Åström; Kakelugnsmakare-Enka.*"

Ungefär två år efter Sven Åströms död fick hustrun Johanna Lovisa följa honom i graven, och efterlämnade då sex minderåriga barn. I dödsboken anges hennes bostad till nr 11 i 2:a kvarteret.

Eftersom Hans Rosengren senare blev bosatt vid denna adress skulle dokumentationen egentligen ha fortsatt med honom, men en annan hantverkare får tränga sig emellan.

Enligt någon enstaka uppgift i husförhörslängden skall **Anders Yström** ha blivit född år 1776, men någon födelseort finns inte angivet. I Ystad skall det under denna tid ha varit en del "kruk- och kakelfolk" verksamma, vilka bar detta efternamn. Detta gör att det går spekulera i att detta var födelseorten, och som lärling hos en krukmakare i staden kom den då trettonåriga gossen Anders Esbjörnsson Yström år 1791. En tämligen omsorgsfull eftersökning i stadens födelseböcker har dock inte gett någon direkt "träff", möjligtvis på grund av att undertecknad inte fullt ut har kunnat tyda dessa handlingar.

Denne Anders Esbjörnsson Yström blev gesäll 1797, och stannade kvar hos sin mästare under detta år, men därefter verkar det som att han försvunnit från Ystad. Den Anders Yström som kom att vara verksam i Karlskrona torde ha kommit dit 1802 eller tidigare, eftersom en son till honom föddes i Blekingestaden detta år. Han bör troligtvis ha arbetat som gesäll hos någon kakelugnsmakare fram till det att han utnämndes till mästare 1812. Burskapet skall dock ha utdelats två år tidigare, vilket är rätt så ovanligt. Mästarvärdighet först och därefter burskap brukade vara den turordning som gällde.

Carlskrona Weckoblad 1810-12-29

I husförhörslängderna fanns Yström och hans familj inskrivna vid hus nummer 4 i det 7:e kvarteret från och med 1806, men i kanten av denna handling antecknades att de var bosatta i det 9:e kvarteret. I mantalslängden däremot var familjen vid 1810-talets början inskrivna vid fastighet nr 10 i 3:e kvarteret (Ölandsgatan 16). I hushållet ingick bland annat även gesällen Hans Rosengren.

Den 31 mars 1813 meddelades följande genom en annons i Carlskrona Weckoblad: *"Som det rykte blifwit utspridt, att undertecknad, boende på Ölandsgatan uti för detta Borgare-Gården, intet har några Förlager att kunna fortsätta mitt handtwerk; så får jag härmed gifwa den Respektive Allmänheten tillkänna, att hos mig finnes fullgoda och försvarliga Kakelugnar, så väl glaserade som oglaserade, hwilka på stället kunna beses. Carlskrona den 30 Marti 1813. Anders Yström, Kakelugnsmakare-Mästare."*

Kakelugnsmakare Anders Yström fick ingen lång tid i den egna fastigheten vid nr 3:10 eftersom han avled redan den 16 april 1814, endast några månader före hustruns död.

Hans Rosengren anges enligt husförhörslängden ha blivit född den 16 november 1787 i Ystad, men inte heller han har gått att återfinna i stadens födelseböcker. Möjligtvis är anledningen även här att handlingarna bitvis varit svåra att tyda. I varje fall finns det dokument som visar att Rosengren genomgick sin lärlingstid hos en krukmakare i Ystad under perioden 1804-1809. Året efter lärlingtidens slut begav han sig som gesäll till Lund, varifrån gesällvandringen två år senare, alltså 1812, gick vidare till Karlskrona. Där blev det till att börja med arbete hos Yström, men efter dennes död även en kort tid hos Flodins änka.

Mästarvärdigheten som kakelugnsmakare erhöles 1814, och tillsammans med hustru och dotter flyttade Rosengren då in i en fastighet vid tomt nr 11 i 3:e kvarteret. Denna stora tomt som låg alldeles intill där Yström varit bosatt, upptas nu till viss del av Tossögårdens förskola. Nuvarande adress kan vara Gamla Skeppsbrogatan 5 eller Ölandsgatan 18. I nedanstående text från en annons angavs dock dåvarande adress till Ostermansgränd, och detta beroende på att denna gata/gränd tidigare sträckte sig ned mot Ölandsgatan.

Som inneboende hos familjen fanns även gesäller och lärlingar. Den 20 mars 1819 publicerades en annons med följande text i Carlskrona Weckoblad: *"Fredagen den 26 i denna månad kl. 10 f.m. blifwer friwillig auktion på min här i Staden belägne fastighet under en del af N:o 11 i 3:dje Qwarteret Stuart wid Ostermansgränden, samt en ny och i godt stånd tillhörande Kakelugnsmakare Werkstad och någon åtskillig lösegendom. Carlskrona den 18 Mars 1819. Hans Rosengren"*

Några månader senare, eller mer exakt den 9 juni 1819, annonserades i samma tidning om en auktion hos Rosengren, där det försåldes bland annat *"ett större parti nya, wackra Stenkärl af alla slag, deribland 2:ne st. Kakelugnar; äfwensom ett parti tillarbetade, men oglaserade råa Kärl"*.

I 1820-års mantalslängd hade gården fått benämningen "kakelugnsmakare Rosengrens kreditorers hus". Detta torde nog betyda att han hade gått i konkurs och att det var hans fodringsägare som blivit ägare till gården. Som ny hyresgäst hade då kakelugnsmakare Fredrik Hillgren flyttat in. Mer om honom senare i dokumentationen. Familjen Rosengren begav sig 1820 till Algutsboda i Småland, där en verkstad troligtvis byggdes upp. Familjefadern lämnade emellertid fem år senare hustrun och dotter kvar vid denna ort och återvände själv till Karlskrona. Då hade Jonas Sjögren nyligen avlidit, och Rosengren flyttade efter något år in vid tomt nr 11 i 2:a kvarteret, alltså Västra Köpmansgatan 5. Där blev han inte så långvarig, för redan 1828 lämnade kakelugnsmakare Rosengren de sydliga landskapen för att i stället flytta till Stockholm. Förutom att han där har gått att träffa på som gesäll tre år senare, finns inga ytterligare uppgifter om hans vidare öden.

Ägaren till fastigheten vid nr 11 i 2:a kvarteret införde den 5 juli 1828 en annons med följande lydelse i Carlskrona Weckoblad: *"Undertecknads uti 2:a Qw. Dahlberg, under n:o 11 wid Köpmansgatan belägna Gård, med Kakelugnsmakarwerkstad, är wid instundande Mikaeli att hyra. Om wilkoren kan öfwerenskommas på mitt kontor. S. Danielson"*

Ännu en representant för yrkeskåren skulle komma att bebo nr 2:11, även om denne benämndes krukmakare. Det var **Johan Knutsson**, vilken 1834 anlände till Karlskrona. Han kom till världen den 3 oktober 1808 i Malmö, och i denna stad kom han också som femtonåring i lära hos kakelugnsmakare Carl Flodin, vilken troligtvis var bror till Niclas Flodin i Karlskrona.

Tjugo år gammal och gesäll blev det flytt till Ängelholm, varifrån gesällvandringen redan följande år fortsatte med besök i Göteborg, Jönköping, Kalmar, Gävle och Södertälje innan han 1834 nådde fram till Karlskrona. Detta år fick han så burskap i staden, och med titeln krukmakare blev det bosättning vid nr 2:11. Av titeln att döma torde produktionen ha bestått av krukkärl som krukor, skålar, fat och liknande hushållsgods, vilka i varje fall tidvis blev tillverkade med hjälp av en lärling. Den 8 augusti 1835 lät han emellertid införa följande annons i Karlskrona Weckoblad: "*Till salu finnes: Hus och gård uti 2:a Qwart. N:o 11, wester wid Köpmansgatan, bestående af 5 rum med kök samt en windskammare, äfwensom en inredd Kakelugnsmakarewerkstad, samt 2:ne wedbodar och en wagnbod. J. Knutsson, Kakelugnsmakare.*"

Som bisittare i "Kruko- och Kakelugnsmakareämbetet i Karlskrona" verkade Knutsson under perioden 1835-1837, men följande år satte vandringslusten till igen, och han försvann därmed från Karlskrona. Arbetsplatserna blev därefter många, och gesällen har gått att träffa på vid ett flertal verkstäder runt om i södra delen av landet, bland annat då Ystad, Kalmar, Söderköping, Vänersborg, Stockholm, Norrköping, Linköping, Landskrona, Lund, Malmö och Ängelholm. Den senaste platsen där Johan Knutsson gått att återfinna i kyrkoarkivet var Trelleborg, varifrån han 1867 avreste till "obest. ort". De vidare ödena är därefter okända.

Några ytterligare "kruk- eller kakelfolk" har det inte gått att träffa på vid nr 11 i 2:a kvarteret, men däremot vid nr 13 i samma kvarter. Återkommer till detta senare, men återvänder nu i stället till nr 11 i 3:e kvarteret.

Efter att Hans Rosengren lämnat nr 3:11 (Ölandsgatan 18, Gamla Skeppsbrogatan 5), kom **Fredrik Hillgren** att bosätta sig där som hyresgäst år 1820. Han skall enligt husförhörlängdens uppgifter ha varit född den 3 april 1790 i Nättraby, men i denna församlings födelsebok har han dock inte gått att återfinna. I varje fall kom gossen år 1806 till Ronneby för att påbörja sin lärlingstid hos kakelugnsmakare Andreas Werngren. Där blev han sedan kvar fram till 1814 då han som gesäll anlände till Petter Rossberg i Karlskrona.

Hillgren, som blev mästare 1819 och var Ämbetets ålderman under perioden 1824-34, inflyttade året efter mästarutnämningen till nr 3:11 där han fick sällskap av sin mor samt någon gesäll. Den 1 mars 1820 fanns följande annonsering att ta del av i Karlskrona Weckoblad: "*Hos undertecknad, boende uti Kakelugnsmakaren Rosengren Fastighet i 3:dje Qwarteret N:o 11 uti Kalfhagen, försäljes diverse sorter förswarlige Lerkärl, till billige priser; äfwensom beställningar af Kakelugnar emottagas, och med all answarighet förfärdigas. Fredrik Hillgren, Kakelugnsmakaremästare.*"

Han gifte sig efterhand med en dotter till krukmakare Rossberg, och i hushållet kom det, förutom hustru och barn, även att ingå någon gesäll och en del lärlingar. Endast några månader efter sin hustrus död avled kakelugnsmakare Fredric Hillgren den 4 januari 1834.

Kakel till kakelugn. Signerade P. Rossberg 1806. Ingår i Blekinge läns museums föremålsamling. Foto: Morgan Olsson, Blekinge läns museum.

Återvänder så till 1700-talet och **Petter Rossberg**, vilken såg dagens ljus för första gången den 8 december 1763 i Ystad. I denna stad gjorde han även sina läroår under perioden 1777-1782. Osäkert emellertid var han därefter kom att arbeta som gesäll. I Karlskrona blev han dock mästare år 1786 och erhöll burskap följande år. Tämligen omgående blev det giftermål, och i äktenskapet kom sju döttrar att födas. I den tidigast tillgängliga mantalslängden, alltså den från 1804, fanns familjen inskriven vid nr 37 i 5:e kvarteret. Följande år skrevs tomt-/gårdsnumret till 37-38, och några år senare till nr 38. Denna tomt bör ha legat vid sydöstra delen av korsningen mellan Östra Köpmansgatan och Norra Kungsgatan (Arbetsförmedlingen).

Hos familjen kom det under åren att finnas en del gesäller och lärlingar som inneboende, varav två av de förstnämnda efterhand skulle bli svärsöner till makarna Rossberg. Gun Wilstadius artikel "Petter Rossberg. En kakelugnsmakare i Karlskrona", vilken ingick i Blekingeboken från 1966, innehåller inte enbart text, utan även bilder på kakelugnar och kakel som skall ha tillverkats av denne kakelugnsmakare.

Kakel till kakelugn. Signerade P. Rossberg 1801. Ingår i Blekinge läns museums föremålssamling. Foto: Morgan Olsson, Blekinge läns museum.

Petter Rossberg var Kruk- och kakelugnsmakarämbetes bisittare under perioderna 1792-96 och 1807-10 samt dess ålderman från 1811 och fram till sin bortgång den 9 december 1817. I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat fastigheten vid 5:e kvarteret nr 38 "i hörnet af Kungs- och Köpmansgatorne belägen" samt "åtskillige kakelmodeller".

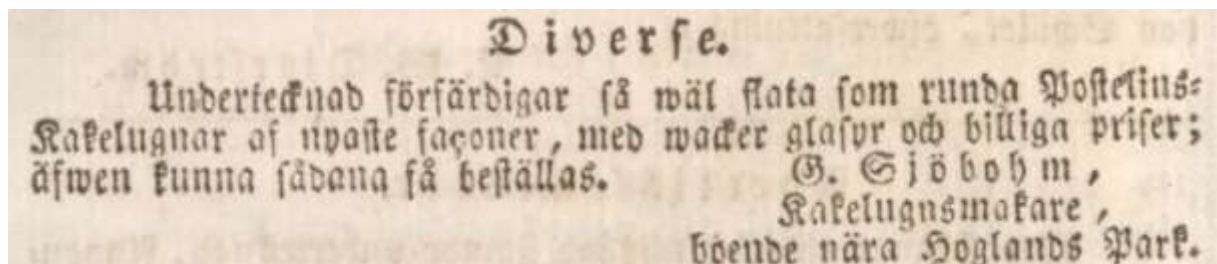
Efter makens död fortsatte änkan att driva verksamheten med hjälp av gesäller och lärlingar fram till det att hon avled den 23 april 1833. I hennes bouppteckning fanns fortfarande fastigheten 5:38 med bland tillgångarna, men dessutom ett antal olika "leerkärill". Bland dessa fanns 3 st. urnor, 57 st. nattcommoder (pottor?), 36 st. krukor, 6 st. svarta terriner, 32 st. spilkummar, 30 st. skålar, 30 st. flata fat, 12 st. syltburkar, 36 st. dricksstop, diverse barnleksaker (lergökar?) samt 8 st. "ännu ej fullfärdige Pottkakelugnar".

En av de gesäller som kom att arbeta hos änkefru Rossberg var **Gustaf Sjöbohm**, vilken blev född den 13 juni 1802 i Simrishamn. Där kom han också som trettonåring i lära hos en kakelugnsmakare i staden, hos vilken han blev kvar fram till 1822. Näste arbetsgivare blev kakelugnsmakare Lundgren i Karlshamn, där gesällen hade sitt arbete fram till 1825, då det blev flytt till Fredrik Hillgren i Karlskrona.

Två år senare blev det dag att bege sig ut på gesällvandring igen, och möjligtvis var det Göteborg som kom att bli målet för färden. Det var i varje fall därifrån Sjöbohm angavs komma när han följande år, alltså 1828, anlände till Rossbergs änka i Karlskrona. Redan följande år blev Sjöbohm utnämnd till mästare och året därpå blev det giftermål med en av Rossbergs döttrar. Paret fick då egen bostad, och i hushållet fanns det även en gesäll och några lärlingar. Gissningsvis bedrevs verksamheten vid svärmoderns verkstad, men några säkra uppgifter om detta har dock inte framkommit.

Efter hennes död 1833 blev makarna Sjöbohm i husförhörslängden inskrivna vid gård nr 5:38 tillsammans med ett antal gesäller och lärlingar. Det dröjde emellertid endast två år innan hustrun gick samma öde till mötes som sin mor, och lämnade därmed sin make ensam med tre minderåriga döttrar.

I bouppteckningen efter Lovisa Petronella Rossberg-Sjöbohm upptogs som tillgångar, förutom fastigheten med "tomt och åbyggnader uti 5:te kvarteret N:o 38 vid hörnet af Kungs- och Köpmansgatorne här i Staden belägne.", bland annat "lager af Leer Käril till försäljning" samt kakelugnsmakarverktyg och formar. Redan följande år ingick kakelugnsmakare Gustaf Sjöbohm i nytt äktenskap, men detta blev mycket kortvarigt eftersom han avled den 5 december 1837. I dennes bouppteckning hade det tillkommit ett lager av diverse kakel.

Annonseringen fanns införd i Karlskrona Weckoblad den 30 mars 1836.

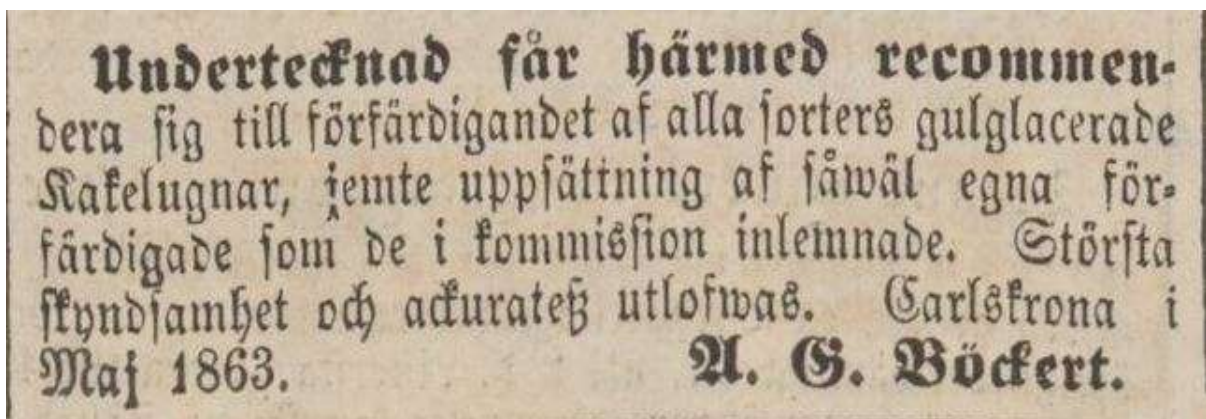
Änkan drev därefter verksamheten vidare med hjälp av gesäller samt lärlingar, och en av gesällerna, **Carl August Böckert**, kom efter någon tid att bli hennes nye make. Han kom till världen den 23 september 1813 i Helsingborg, men trots att fadern bedrev kakelugnsmakaryrket fick sonen inte komma i lära hos honom. I stället kom gossen att flytta till sina morföräldrar i Landskrona redan vid tio års ålder. Nu var även morfadern kakelugnsmakare, så lärotiden tillbringades då hos honom. Som gesäll blev det därefter en tids arbete hos en mosters make.

År 1838 var det dags att lämna Landskrona för arbete hos Sjöbohms änka i Karlskrona. Redan följande år blev det giftermål mellan änkan och Böcker, vilken ungefär samtidigt hade blivit mästare. Hos familjen kom det under de följande åren att finnas en hel del gesäller samt lärlingar som inneboende och då säkerligen även i arbete vid verkstaden. Inte heller kakelugnsmakarmästare Carl August Böckert, vilken varit Ämbetets ålderman under perioden 1842-1847, fick något långt liv, utan han avled den 2 oktober 1847.

Detta år hade han enligt Kommerskollegiums uppgifter en gesäll och fyra lärlingar i sin tjänst. Förutom fastigheten vid 5:38 upptogs som tillgångar i den efterföljande bouppteckningen bland annat diverse kakelugnsmakarverktyg samt diverse lerkärl och kakel. Änkan drev därefter rörelsen vidare med hjälp av gesäller och lärlingar, och deras antal skall enligt kommerskollegiums fabriksberättelser för år 1850 ha varit två respektive tre stycken. Fem år senare uppgavs antalet till tre respektive två stycken, men just detta år tycks dock arbetsfolket ha lämnat verkstaden.

Kakelugnsmakaränkan Hanna Böckert fortsatte tydligen ändå med firman, eftersom hon i juli 1861 annonserade i Carlskrona Weckoblad om att hon mottog beställningar "af hwita Porslinsugnar af Petterssons wälkända fabrik i Stockholm, runda, uti större och mindre diameter, flata ugnar med medaljonger, om så önskas, Gula ugnar, alla med uppsättning om så åstundas och expedieras med största ackuratess och skyndsamhet."

Sonen **Anders Gabriel Böckert**, vilken var född den 7 april 1840 i Karlskrona, skulle emellertid komma att ta över verksamheten något år senare, men först fick han tillbringa åren mellan 1858 och 1860 som lärling hos kakelugnsmakare Peter Nilsson i Kristianopol. Efter ett kort besök i Karlshamn var det dags för junior att ta över som mästare vid nr 38 i 5:e kvarteret omkring 1862.

Denna annons fanns införd i Carlskrona Weckoblad den 30 maj 1863.

Fabriksberättelsernas uppgifter angående antal anställda hos A G Böckert för år 1863 visar på tre gesäller och två lärlingar, medan arbetsstyrkan fyra år senare, då enbart benämningen arbetare användes, bestod av tre stycken sådana. Vid slutet av detta årtionde upphörde dock verksamheten, och 1869 hade verkstaden övertagits av kakelugnsmakare Herman Andersson. Makarna Böckert med barn bosatte sig då i stället vid tomt nr 38 i 4:e kvarteret. Denna adress bör motsvara nuvarande Östra Vittusgatan 5A.

Även om husförhörslängdens upplysningar inte är alltför lätt att tyda denna gång, så verkar det som att A G Böckert flyttade till Amerika år 1870 och för att ytterligare förvilla finns en flytt till Malmö antecknad nio år senare. I denna stad har han tyvärr inte gått att återfinna. Hustrun Gustafva blev dock kvar i Karlskrona, och skall ha försörjt sig och sonen med försäljning av bland annat textilier. Vid 1900-talets början återvände Anders Gabriel Böckert till Karlskrona, och där avled han den 12 februari 1908.

Den 9 mars 1869 fanns en annons införd i Blekinge Tidning med följande lydelse: "Observera! Respektive Herrar gårdsegare i staden och orten gifves härmed tillkänna, att undertecknad, som öfvertagit Böckerts Kakelugnsmakareverkstad, tillhandahåller alla möjliga sorters Kakelugnar till ytterst nedsatta priser. Så kallade Praktkakelugnar från Göteborgs wälkända fabrikat från 60 till 250 rdr. Uppsättning af nya samt reparationer och omsättning af gamla ugnar utföras med all möjlig noggrannhet till det aldra billigaste. Carlskrona i Mars 1869. Herman F. Andersson, Kakelugnsmakare."

Gissningsvis var denne person kakelugnsmakargesällen Herman Ferdinand Andersson, vilken 1868 kom inflyttande till Karlskrona från Göteborg, och som var född den 19 december 1845 i Fliseryds socken, Kalmar län. Osäkert hur länge vistelsen i Karlskrona varade, men troligtvis var det inte under så lång tid. Det är endast i den husförhörslängd som sträcker sig fram till 1871 som han har gått att återfinnas, och där har "Amerika" blivit antecknat. Möjligtvis valde han att bege sig dit i stället för kakelugnsmakaryrket i Karlskrona.

Kakelugnar som tidigare funnits i fastigheter inne i Karlskrona, men numera är uppsatta i byggnader vid Wämöparken. Bildkälla: Blekinge läns museum.

Under 1700-talet och även vid 1800-talets början var samtliga av Karlskronas kruk- och kakelugnsmakare inskrivna vid den Tyska församlingen, förutom då **Sven Sundell** som tillhörde Storkyrkoförsamlingen. Sin mästarvärdighet erhöll han 1759 och burskapet två år senare. Eftersom det saknas både mantals- och husförhörslängder under denna tid har det inte gått att få fram några ytterligare uppgifter om honom, förutom att han har påträffats som gesäll hos Nicholas Reinhard i Ronneby under 1750-talets senare del, samt att han var med om att inrätta Karlskronas Kruk- och Kakelugnsmakare ämbete år 1776, och även var dess första ålderman fram till sin död den 11 december 1784.

I Carlskrona Weckoblad från den 11 april 1772 har det gått att återfinna en annons med följande lydelse: *"Hwilken som åstundar låta uppsättja nya eller gamla Kakelugnar, efter de ifrån Stockholm komne Modeller, som gifwa en god värma och stor besparing på Wed; så förfärdigas och uppsätts de af Kakelugnsmakaren Mäster Swen Sundell här i Staden på allehanda fassonger"*.

Bostad och verkstad kom att finnas vid nr 60 i 3:e kvarteret (något söder om Norra Smedjegatan 51), och där drev änkan rörelsen vidare efter makens frånfälle. Som hjälp i verksamheten fanns i första hand verksgesällen **Jonas Wennerberg**, vilken 1799 gifte sig med en dotter till änkan och samma år erhöll mästarvärdighet. Därmed övertog han verkstad och fastighet vid 3:60.

Kakelugnsmakarmästare Jonas Wennerberg, som var bisittare i Kakelugnsmakarämbetet från 1803 och fram till sin bortgång, slutade emellertid sina dagar redan den 16 oktober 1809 i en ålder av 43 år. Bland tillgångar i den efterföljande bouppteckningen upptogs, förutom fastigheten *"N:o 60 i 3:dje Qvarteret Stuart, vid Smedjegatan belägen"*, till exempel tre drejskivor och sex kakelformar.

Änkefru Anna Lowisa Sundell-Wennerberg kom därefter att fortsätta med verksamheten, vid vilken hon hade till sin hjälp både gesäller och lärlingar. Huruvida **Johan Isac Zetterström** var gesäll eller kakelugnsmakare när han anlände till änkan Wennerberg framgår inte av handlingarna, men däremot uppges i husförhörslängd att hans födelsedatum var 24 juni 1781 samt att han 1810 anlant från Vadstena. Följande år blev det giftermål mellan den nyanlände och änkan, vilken dock avled fem år senare, alltså 1816.

Johan Zetterström, som var Kakelugnsmakarämbetets ålderman under perioden 1818-1824, blev kvar vid nr 3:60 fram till 1827, då han enligt husförhörslängdens uppgifter skall ha flyttat till Vadstena. I denna församling har han dock inte gått att återfinna, och hans vidare öden är okända.

Som efterträdare vid nr 60 i 3:e kvarteret anlände (Pehr) **Petter Bergkryss** i samband med Zetterströms avfärd. Bergkryss skall enligt husförhörslängd ha varit född den 1 juni 1803 i

Ronneby, men tyvärr har han inte gått att återfinna i denna församlings födelsebok. En lärling hos kakelugnsmakare Werngren i Ronneby bar namnet Petter Gustafsson och var enligt husförhörslängden född den 1 juli 1803 i Ronneby. Emellertid har inte heller denna person gått att återfinna i födelseboken. I stället finns där en med det namnet som var född den 9 maj 1802 i Penseryd, Ronneby. En bror till Petter tog sig senare efternamnet Bergkreutz, så troligtvis är det här fråga om rätt person.

Lärlingen Petter Gustafsson lämnade Ronneby år 1825, men då som gesäll Bergkryss. Efter en kort visit i Malmö anlände han så till Karlskrona samma år. Där blev det arbete som gesäll under något år innan mästartiteln erövrades 1827, alltså samma år som han flyttade in vid nr 60 i 3:e kvarteret tillsammans med sin hustru.

Under årens lopp passerade en hel del gesäller och lärlingar genom verkstaden, men tyvärr fick kakelugnsmakaremästare Petter Bergkryss inte tillfälle att driva sin rörelse under någon längre tid, eftersom han förolyckades genom drunkning den 10 juli 1835. I hans bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat kakelugnsmakarverktyg och diverse nya lerkärl. Som "Fast egendom" upptogs "hus och gård i 3:dje Qvarteret under N:o 60", men också "hus och gård i 3:dje kvarteret under n:o 11". Detta var alltså den fastighet där kakelugnsmakarna Rosengren och Hillgren tidigare hade sin bostad och verkstad. Tydligt hade Bergkryss inköpt denna byggnad, men om han då även använde sig av verkstaden där har det inte gått att få någon klarhet i.

Efter Bergkryss död drev änkan verksamheten vidare med hjälp av gesäller och lärlingar, men i slutet av år 1839 gifte hon om sig med gesällen **Johan Forsman**, och därigenom blev han mästare vid denna verkstad. I Kruko- och Kakelugnsmakareämbetets protokoll finns dock uppgiften att Forsman skall ha blivit mästare i Karlskrona redan år 1832, men möjligtvis kan det vara fråga om en feltolkning, och att det rätta året egentligen skall vara 1839. I varje fall föddes Johan, eller Johannes Forsman den 12 Oktober 1811 i Nättraby, men då med efternamnet Gummesson.

Redan som tolvåring fick han bege sig till Karlskrona för att där komma i lära hos Fredrik Hillgren. Nio år senare, alltså 1832 flyttade gesäll Forsman över till Bergkryss, och där blev han sedan kvar förutom en kort visit i Karlshamn. Efter att Bergkryss änka ingått i nytt äktenskap tog hennes nye make över rörelsen, och året efter giftermålet, eller närmare bestämt den 30 maj 1840 blev en annons med detta budskap införd i Karlskrona Weckoblad: "*Hos undertecknad förfärdigas, då beställningar deraf göras, hwita så kallade postelinsglaserade Kakelugnar; äfwen finnas 2:ne gamla, hwita Kakelugnar till salu. J. Forsman, Kakelugnsmakare.*"

Fru Forsman avled 1846, och ungefär samtidigt gick kakelugnsmakerirörelsen i konkurs, varvid bland annat de båda fastigheterna i 3:e kvarteret kom att bjudas ut till försäljning. Den 30 maj 1852 fick kakelugnsmakare Johan Forsman göra sin hustru sällskap i graven.

Makarna Bergkryss söner, vilka båda tog sig efternamnet Bergcreutz, valde samma yrkesinriktning som sin far. Den äldre, Carl Olof, avled dock i tämligen unga år och hann inte med att starta någon egen verksamhet. Det gjorde däremot Gustaf, som kom att driva ett kakelugnsmakeri i småländska Algutsboda.

Troligtvis övertogs verkstaden vid nr 60 i 3:e kvarteret av snickarmästare A G Palmqvist, vilken var ägare till grannfastigheterna 3:58 och 3:59. Där bodde, förutom gårdsägaren och hans familj, även en del gesäller och lärlingar, och då både i kakelugnsmakare- samt snickarhantverket. Representanter från den förstnämnda gruppen fanns också inskrivna vid vad som i husförhörslängden benämndes "A G Palmqvists folk vid kakelugnsfabriken". Bland dessa ingick de båda bröderna Bergcreutz, och gissningsvis var denna "kakelfabrik" belägen vid deras tidigare föräldrahem.

Palmqvist tid som kakelfabrikör blev dock inte så långvarig, utan varade troligtvis från 1840-talets sista år och fram till något år in på följande årtionde. I Kommerskollegiums fabriksberättelser var verksamheten registrerad under perioden 1850-1852 och då med en till två gesäller samt två till tre lärlingar som arbetsfolk.

Näste kakelugnsmakare vid tomt nr 60 i 3:e kvarteret blev **Johan Gustaf Wilhelm Wessman**. Wessman, som var född den 8 maj 1816 i Göteborg, kom 1852 inflyttande till Karlskrona från Kalmar tillsammans med familj och en del arbetsfolk. Han hade som gesäll lämnat födelsestaden omkring 1840 för att bosätta sig i Kalmar, där han två år senare gifte sig med en kakelugnsmakaränka, och blev därmed i besittning av en verkstad.

Undertecknad, som wunnit bur-
skap här i staden, får äran rekommendera sig
hos respektive Allmänheten till beställningar af
Kakelugnar och uppsättning af såwäl nya som
gamla, samt verkställande af hwad öfrigt till yr-
ket hörer. — Åfwen finnes Stenkärl till salu.

Carlskrona den 7 December 1852.

J. G. W e s s m a n,
Kakelugnsmakaremästare.

Boende i Kakelugnsmakare Forsmans f. d.
gård i Kalfhagen wid Smedjegatan.

Den 15 december 1852, efter ankomsten till Karlskrona, lät Wessman införa nedanstående annons i Carlskrona Weckoblad.

Under åren kom det att finnas en till två gesäller samt några lärlingar till hjälp vid arbetet i verkstaden. I bouppteckningen efter hustrun, som avled 1859, upptogs som tillgångar bland annat diverse verkstadsinventarier, "en liten del färdiggjordt småarbete", "en del under arbete varande råämnen", 4 st. kakelugnar, gammal marknadsbod och dessutom "fastigheten i 3:dje Qvarteret N:o 60".

I samband med bodelning såldes denna fastighet, men kakelugnsmakare Wessman blev även fortsättningsvis bosatt där med sitt arbetsfolk, och efterhand också en ny hustru. År 1877 torde det dock ha blivit ett slut på kakelugnsmakeriverksamheten vid denna fastighet i samband med att makarna lämnade Karlskrona för att i stället bosätta sig i Visseljärda församling, Kalmar län. Paret återvände emellertid fem år senare till Karlskrona, och där slutade Johan Gustaf Wessman sina dagar den 15 januari 1887.

Erik Holmberg kom till världen den 16 november 1796 i Bärbo socken, Södermanlands län, men familjen flyttade rätt tidigt till Nyköping. I denna stad kom gossen sedermera även i kakelugnsmakarlära. Under den efterföljande gesällvandringen blev det besök i bland annat Stockholm, Eskilstuna, Arboga, Malmö, Kalmar och Skänninge innan han 1834 anlände till Kristianopel. Där drevs en kakelugnsmakarverkstad, vilken övertogs av Magnus Olsson, när det tre år senare var dags för Holmberg att flytta till Karlskrona.

Detta år, alltså 1837, blev han mästare i staden, och tillsammans med hustru samt dotter fick han bostad vid nr 32,35 i 3:e kvarteret (Gamla Skeppsbrogatan 8A, 10A). I hushållet ingick även ett antal gesäller och lärlingar, varav några av dem hade följt med från tiden i Kristianopel.

Vid 1840-talet hade familjen bosatt sig vid nr 13 i 2:a kvarteret (V. Köpmansgat. 9), och möjligtvis drev Holmberg sin verksamhet vid närliggande nr 11 i samma kvarter. Kakelugnsmakare Erik Holmberg, som under en kort period, 1838-39, var ålderman i stadens Kruko- och kakelugnsmakareämbete, lämnade jordelivet den 19 augusti 1859.

Adolf Fredrik Friberg såg dagens ljus för första gången den 1 mars 1816 i Karlskrona, och vid omkring tretton års ålder kom han i kakelugnsmakarlära hos änkefru Rossberg. Lärotiden fortsatte hos Sjöbohm efter att denne övertagit verkstaden, men som gesäll blev det 1836 en flytt till Stockholm. Där fanns han fortfarande bosatt vid slutet av 1840-talet, och gissningsvis förblev det så fram till 1854, då det blev dags att återvända till Karlskrona.

Efter en tids arbete hos kakelugnsmakare Wessman, så begav sig Friberg två år senare till Bustorp strax utanför Ronneby, där han under en kort tid bedrev en kakeltillverkning. Följande år, alltså 1857, var kakelugnsmakare Friberg tillbaka i Karlskrona, där han till att börja med blev bosatt vid

2:71 (Västra Vittusgatan 9), men knappt tio år senare kom hans bostad att finnas vid 5:36 (Norra Kungsgatan 14). Huruvida Friberg bedrevs någon form av tillverkning i Karlskrona har inte gått att fastställa, utan möjligtvis bestod hans arbete av kakelugnsuppsättning samt reparationer av dessa. I varje fall avled han den 1 juli 1874.

Lars Peter Ahlstrand föddes den 9 november 1825 i Ronneby, och då med efternamnet Johansson. Efter lärotid vid Werngrens verkstad i hemstaden flyttade han år 1848 som gesäll och med efternamnet Ahlstrand till Karlskrona. Där blev det kondition (arbete) hos änkefru Böckert fram till 1855, varefter han som kakelugnsmakare bosatte sig vid tomt 24 i 4:e kvarteret (Östra Köpmansgatan, mitt emellan N. Smedjegat. och Drottninggat.) tillsammans med nybliven hustru. Hustrun var för övrigt dotter till kakelugnsmakare Gustaf Sjöbohm i dennes äktenskap med krukmakare Rossbergs dotter. I hushållet kom det även att ingå några gesäller och lärlingar, och i Kommerskollegiums fabriksberättelser anges till exempel att det 1859 fanns en gesäll och tre lärlingar vid verkstaden.

Den 22 mars 1865 lät Ahlstrand införa en annons i Carlskrona Weckoblad med följande lydelse: *"Undertecknad, som etablerat sig till bedrifwandet af Kakelugnsmakare-yrket uti Wagnmakare Sperlings f.d. gård, får hos respektive Allmänheten recommendera mig till förfärdigande af alla sorters hwitglacerade Kakelugnar äfwensom gulhwita blyglacerade, fullkomligt wackra tillverkningar i förening med de billigaste priser. Färdiggjorda Kakelugnar finnas, äfwen emottagas beställningar, som utföras med all accuratess och skyndsamhet. Alla sorters Stenkärl finnas äfwen till salu.* Carlskrona i Mars 1856.
L. Ahlstrand, Kakelugnsmakaremästare."

Nu blev det ingen långvarig period med egen verkstad för kakelugnsmakare Lars Peter Ahlstrand eftersom han avled redan den 22 december 1858. I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat *"Ferdiggjort lager af kakelugnar och kärl"*, verkstadsinventarier samt marknadsbod.

Därefter fortsatte änkan Sally Ahlstrand att driva verksamheten med hjälp av gesäller och lärlingar. Om detta berättade hon i en annons som infördes i Carlskrona Weckoblad den 26 februari 1859: *"Wördsamt tillkännagifwande. Att undertecknad fortsätter sin aflidne mans Kakelugnsmakeri rörelse uti Wagnmakare Sperlings f.d. gård vid Köpmansgatan, och har, i anseende till verkets utwidgande efter förbättrade metoder, jag antagit en i yrket fullkomligt skicklig och pålitlig föreståndare, samt får således mig hos stadens och lands-ortens respektive kunder rekommendera med förfärdigande af alla arbeten som till denna profession kan hänföras, såsom hwita och gula, glacerade Kakelugnar efter Stockholms modell, i olika storlekar och faconer, till billiga priser; med samma har jag äfwen äran att underrätta det jag under nästkommande 2:ne månader realiserar med 25 procent rabatt under wanliga priset ett parti färdiggjorda kakelugnar och lerkärl. Beställningar å ändamålsenliga mjölkbunkar och blomsterkrukor emottagas äfwen. Godt arbete samt skyndsamhet och ackuratess utlofwas.* Carlskrona den 22 Februari 1859. *Sally Ahlstrand, Kakelugnsmakare Enka"*

Änkefru Ahlstrand tid som kakelfabrikör blev dock inte så långvarig, utan redan 1861 kom kakelugnsmakarmästare **Lars Persson** inflyttande till fastigheten tillsammans med sin familj. De kom då närmast från Kristianstad. I slutet av detta år lät han införa en annons i Carlskrona Weckoblad med följande lydelse: *"Härmed will jag wördsamt anmäla det jag åtager mig beställingar jemte uppsättningar af Kakelugnar och allt hwad till mitt yrke hörer; ackuratess förenad med billigt pris, skall städse blifwa mitt bemödande.* Carlskrona i September 1861.
L. Persson, Kakelugnsmakaremästare, Boende i Enkefru Ahlstrands gård vid Köpmansgatan."

Det blev dock en kort visit i Karlskrona för familjen Persson, eftersom de redan följande år flyttade vidare till Ronneby.

Samtidigt med Perssons avflyttning anlände kakelugnsmakarmästare **Olof Andersson** till nr 24 i 4:e kvarteret. Han var född den 8 december 1833 i Stora Näsby, Ytter Enhörna socken. Efter en tids arbete som dräng i hemtrakterna flyttade han 1851 till Stockholm och kom där i lära vid C A Petterssons kakelfabrik. Som gesäll begav han sig 1859 till Trosa och två år senare fick han kondition hos August Kjellgren i Kikebo, Döderhult. Därifrån flyttade han så 1862 till Karlskrona där han efterhand kom att driva en relativ stor rörelse.

Den 30 januari 1863 gick det att läsa detta i Blekingeposten:

**"Prisbelönt Kakelugnsfabrik.
N:r 24 Köpmansgatan.**

Som jag haft äran att i Carlskrona stad vinna burskap såsom Kakelugnsmakare, så får jag härmed rekommendera mig hos stadens samt ortens respektive innewånare för tillverkning af hwitglacerade Kakelugnar, hwarå emottages beställningar från denna dag och allt framgent, till priser enligt af mig tillhandahållna priskuranter.

Som jag är fremling och nyligen har etablerat mig härstädes samt mitt fabrikat, som å annan ort wunnit mycket bifall, härstädes är mindre bekant, hoppas jag få äran att inom kort emotse allmänhetens förtroende, lofwande, att så långt i min förmåga står, göra mig detsamma värdig. Som förut alltid varit wanligt, ja till och med oundwiktigt, att införskrifwa hwitglacerade Kakelugnar från andra städer, i synnerhet från Stockholm, så förmodar jag, att detta besvär och dermed förenade kostnader hädanefter bör anses af en och hwar öfwerflödig, emedan jag lärt yrket på den så mycket berömda C. A. Petterssons kakelugnsfabrik i Stockholm och kan således åstadkomma samma fabrikation.

Det skulle wara ganska ofördelaktigt för mig om publiken skulle wända sig till andra fabriker och jag således förgäfwes skulle bekosta alla de dyrbara anläggningar, som fordras för att kunna fabricera de finare hwitglacerade Kakelugnarna. Äfwen tillhandahålles af mig fullt skickliga gesäller för uppsättning af min Kakelugns-tillverkning. Likaledes ombesörjes omsättningar och reparationer af gamla Kakelugnar; och får jag underrätta, att de Kakelugnar, som af mig försäljas, men ej af mig uppsättas, jag frånsäger mig allt ansvar.

Carlskrona den 29 Januari 1863.

O. Andersson, Kakelugnsmakaremästare."

Olof Anderssons verksamhet utökades stadigt, och från att det hade varit någon enstaka anställd under de första åren, så fanns där drygt tjugo medarbetare vid slutet av 1870-talet. Nedanstående annons fanns införd i Blekingeposten den 15 september 1874.

KARLSKRONA KAKELUGNSFABRIK

rekommanderar
sitt lager
af

AF KONGL.
HUSHÅLLNINGSS
SÄLLSKAPET

HVITGLACERADE KAKELUGNAR,
till olika priser.

Praktkakelugnar, såsom: Fransyska spislar, ugnar à la grecque. Åttkanter, Kabinette, Lycéugnar m. m.
Kakelugnsplaner af marmor, Kakelugnsbeslag så väl af messing som jern.
Allt till billiga och bestämda priser enligt priscourant, som på begäran kostnadsfritt tillsändes.

Äfwen tillverkas simplare Kakelugnar såväl hvita som gula glacerade till billiga priser hos
Uppsättning af alla sorters Kakelugnar och allt som till yrket hörer verkställes genom
Karlskrona i Maj 1874.

O. ANDERSSON.
O. ANDERSSON.
O. ANDERSSON.

Vid mitten av 1870-talet inlämnade kakelugnsmakaren en ansökan till stadsfullmäktige om att i 4:e kvarteret få köpa en ödetomt för att där kunna bygga ett boningshus och en kakelfabrik, eftersom det fanns begränsade möjligheter till utvidgning av verksamheten vid fastigheten efter Köpmansgatan. I en notis i Blekingeposten från år 1877 berättas att frågan då ännu inte hade blivit behandlad.

Senare ondgör sig tidningen över att stadens ledning inte har kunnat komma till beslut angående försäljningen av denna tomt, och därmed tvingat Olof Andersson att lämna Karlskrona. Detta medförde att han i stället byggde sin kakelfabrik i Kalmar. Samtidigt hyllade tidningen kakelugnsmakare Olof Andersson för allt vad han gjort för staden och framförallt för dess fattiga innevånare. År 1879 lämnade fabrikör Andersson alltså Karlskrona för att i stället bosätta sig i Kalmar, där en stor kakelfabrik byggdes upp. I denna stad avled han den 23 augusti 1895.

Trots att Olof Andersson lämnade Karlskrona så fick staden ändå en kakelfabrik några år senare. Angående **Karlskrona kakelfabrik**, så har det under åren skrivits en hel del artiklar om denna verksamhet, och då till exempel i Blekingeboken från 1997. Några kortfattade upplysningar från bland annat denna skrift följer här.

Följande upplysningar kommer från artikeln i Blekingeboken: Någon gång mellan 1880 och 1883 skall dock en tillverkning ha påbörjats där vid Tullgatan, vilken något senare fick namnet Polhemsgatan. En av förespråkarna till kakelfabriken var apotekare J J Bolin, vilken ägde de aktuella tomterna och fastigheterna efter denna gata.

En kungörelse i Blekingeposten 1884-04-15 berättar emellertid om en auktion den 10 maj detta år avseende apotekare J J Bolins konkursmassa. De tillgångar som kom att auktioneras ut bestod av fastigheter, varav tre av dem fanns efter Tullgatan. Dessa tre hade beteckningarna nr 31, 32 och 33 och fanns belägna i 22:a kvarteret. Nr 31 och 32 var sammanbyggda, och i den senare fanns bland annat två stycken kakelbrännugnar och en glasyrbrännugn.

I Karlskrona Weckoblad från den 8 maj 1884 fanns en annons med denna lydelse: *"För J.J. Bolins konkursmassas räkning försäljas efter anmälan hos handl. C.R. Hjelm och till ytterst billiga priser utmärkt vackra vitglacerade kakelugnar, äfvensom ornerade ugnar, glacerade med färgad emaljglacyr samt majolicaglasyrer. En del af desamma äro å fabriken modellsal i 22 qv. N:o 32 härstädes uppsatte till benäget påseende. Karlskrona i april 1884."*

I dessa lokaler påbörjade Karlskrona kakelfabrik sin verksamhetstid kort därefter, och en inflyttning av "kakelfolk" till fastigheterna inleddes samtidigt. Några uppgifter om antalet anställda samt tillverkningen under fabriken första år har gått att få genom Kommerskollegiums fabriksberättelser enligt följande: 1884, 1885 – 1 verkmästare, 35 arbetare. 1886 – 1 verkm., 26 arb. 1887 – 1 verkm., 23 arb., 800 kakelugnar. 1888 – 1 verkm., 18 arb., 600 kakelugnar. 1889 – 1 verkm., 22 arb., 620 kakelugnar. 1890 – 1 verkm., 32 arb., 800 kakelugnar.

Från Svenska Industrien kommer dessa upplysningar: 1907- års utgåva: Kakelfabriks Aktiebolaget i Karlskrona grundades den 26/5 1884. Tillverkar dekorativa och enkla kakelugnar, prisbelönda med såväl guld- som silver-medaljer. Tillverkningen 1904 bestod av 2751 diverse kakelugnar och antalet sysselsatta i fabriken var 84 arbetare. Verkst. dir: J.A. Th. Borgström. Disponent: Wilh. Lundberg. 1911-12- års utgåva: Tillverkades omkring 2750 kakelugnar och arbetarnas antal var ca 80 st. 1918-19- års utgåva: Tillverkar även spisar, spiskakel och väggplattor. Ca 100 arbetare.

Efterhand som efterfrågan på kakelugnar minskade under 1920- och 1930-talen så ökade produktionen av kakelplattor vid fabriken. Vid 1930-talets början tillverkades t.ex. årligen 6 miljoner kakelplattor. 1961 blev kakelfabriken uppköpt av Upsala-Ekeby, och 1969 upphörde tillverkningen vid Karlskrona kakelfabrik.

Under slutet av 1800- och början av 1900-talen fanns det fortfarande rätt så många kakelugnsmakare bosatta och verksamma i Karlskrona. Troligtvis var de dock under denna tid enbart sysselsatta med reparationer samt uppsättning av fabriksstillverkade kakelugnar. Några av yrkesmännen fanns också registrerade i Kommerskollegiets fabriksberättelser under rubriken hantverkare. Lämnar här några upplysningar om dessa:

Holger Andersson, vilken var född den 21 oktober 1834 i Kristianopel, bosatte sig 1880 i Karlskrona och tomt nr 48 i 3:e kvarteret (3:48) tillsammans med sin familj. De kom närmast från Stockholm, men före det hade de bland annat varit bosatta i Kalmar, där Andersson drev egen rörelse. Under tiden i Karlskrona var det endast under år 1883 som kakelugnsmakare Andersson enligt fabriksberättelserna hade någon anställd i sin verksamhet. Familjen återvände 1891 till Stockholm.

Johan August Nilsson föddes den 27 oktober 1839 i Karlskrona Amiralitetsförsamling. Nilsson var verksam som murare, men började tydligen även att sätta upp kakelugnar. I varje fall fanns han

inskriven under yrkesgruppen kakelugnsmakare i Kommerskollegiums fabriksberättelser från och med 1883. I husförhörlängden titulerades han emellertid som murare och murarmästare fram till 1890-talet då han där fick titeln kakelugnsmästare. Efterhand bildade Nilsson familj, och blev med dem bosatt vid tomt nr 2 i 11:e kvarteret.

Enligt fabriksberättelserna bedrev han en tämligen stor verksamhet med omkring tre anställda under slutet av 1880-talet. 1888 var det till och med fem anställda hos honom. Kakelugnsmästare Johan August Nilsson avled den 28 december 1902.

Kommerskollegiums fabriksberättelser har bara varit tillgängliga fram till och med 1890, men under de två sista åren fanns kakelugnsmakare Oskar Fredrik Carlholm upptagen i dessa. Carlholm, som var född den 4 november 1865 i Landskrona, lämnade 1889 Malmö för att bosätta sig i Karlskrona. I Malmö hade han varit verksam tillsammans med fadern, kakelugnsmakaren Frans Oskar Carlholm.

1892 flyttade även Carlholm d.ä. tillsammans med hustru till Karlskrona, och troligtvis återupptogs då samarbetet mellan far och son. Detta samarbete fortsatte även efter att Oskar Fredrik Carlholm tillsammans med föräldrarna flyttade till Norrköping 1894. Året efter återvände dock Carlholm d.y. till Karlskrona, där han efter några år blev bosatt vid tomt nr 37 i 7:e kvarteret tillsammans med nybildad familj. Hos familjen fanns under en tid även en lärling boende. Kakelugnsmakare Oskar Fredrik Carlholms tid här på jorden avslutades den 9 december 1949.

Några kakelugnar av Karlskrona kakelfabriks tillverkning. Bildkälla: Trossö kakelugnsmakeri, Karlskrona.

Kristianopel

Kristianopel har en gammal tradition som en ort där det tidigt bedrevs bland annat tillverkning av kakel, och i Manne Hofréns artikel "Om kakelugnar och kakelugnskonst i sydöstra Sverige" i Svenska Kulturbilder från 1932, visas flera bildexempel på så kallade "kristianopelarbeten" från 1700-talets senare del. Någon kakelugn skall även finnas på Karlskrona museum.

Nedanstående två kakelugnar ingår i Blekinge läns museums föremålssamling. Den till vänster, som finns uppsatt vid Wämöparken, är signerad "15 februari Kristianopell 1772" samt "SBS". Den brandskadade ugnen bär texten "PLM AMLB 1780" på krönet, och under detta "ANNO 1780". Vid kannhållet: "FORTUNA IN DER ZEIT, FORTUNA AUCH IN EWIGKEIT, Christianopel ANNO 1780". Bildkälla: Blekinge läns museum.

Huruvida **Hindrich Westberg** var den dåvarande köpingens tidigaste krukmakare har inte helt gått att fastställa, men i varje fall har han kunnat återfinnas i församlingens kyrkoarkiv år 1766, och då i samband med att en dotter till honom och hans hustru blev född detta år. Troligtvis hade hans inflyttning skett betydligt tidigare än så, och då redan 1751 när han fick burskap (rätt att utöva yrket) gällande i Kristianopel.

Westberg skall enligt "Ystads Krukmakarämbetets protokoll 1696 - 1847" ha varit född i Kristianstad, och där tillbringades även lärlingstiden under perioden 1740 - 1744. Enligt nämnda protokoll skall mästartiteln erhållits i Ystad år 1747. Några uppgifter om verksamheten i Kristianopel har inte gått att få fram, förutom då att krukmakarmästare Hindrich Westberg fick sluta sina dagar den 3 september 1777 i en ålder av 56 år.

Änkan bodde kvar i köpingen tillsammans med sina barn samt krukmakargesällen Carl Petter Enebom och förmodligen drev hon verkstaden under en tid med hjälp av gesällen. Osäkert dock hur länge, men gissningsvis fram till sekelskiftet, alltså ungefär när Joachim Trowall anlände till Kristianopel. Möjligtvis blev det då han som kom att driva verkstaden vidare. Efter en tid i största fattigdom fick änkefru Rebecka Westberg sluta sitt liv år 1811.

Inre heller angående **Johan Anders Grau** har det gått att fastställa när han etablerade sig i Kristianopel, men även här blir församlingens födelsebok till viss hjälp, eftersom en dotter antecknades där som född år 1773. Grau kom till världen den 9 april 1727 som son till krukmakare Andreas Grau och dennes hustru i Karlskrona. Tillsammans med brodern Johan Anders och Sven Sundell var han pådrivare till att Karlskrona Kruk- och kakelugnsmakarämbete bildades år 1776. De båda bröderna Grau blev då bisittare i ämbetet och Sven Sundell dess ålderman.

Vid denna tid bör J A Grau alltså ha varit verksam och bosatt i Kristianopel, och detta ger även mantalslängden belägg för då han finns antecknad i dessa från och med 1774 och tio år framåt. Längderna strax före och efter denna period saknas dock, så något exakt år för ankomst respektive flytt har det inte gått att få genom dessa handlingar. Troligtvis återvände J A Grau till Karlskrona vid mitten av 1780-talet, och där drev han därefter en kakelugnsmakarverksamhet fram till sin död den 17 augusti 1798.

Tre kakelugnar som förmodas ha blivit tillverkade i Kristianopel. Vänstra bilden: Bildkälla: Stockholms läns museum, licensierad CC:BY-ND-NC. Foto: Mattias EK. Mittersta bilden: Kakelugnen har tidigare varit uppsatt i Fågelmara, men finns nu i en 1600-tals gård. Foto: Maria Petersson. Högra bilden: Kakelugn som numera är uppsatt i Wämöparken, Karlskrona. Bildkälla: Blekinge läns museum.

Några säkra uppgifter om **Joachim Trowalls** bakgrund har tyvärr inte gått att få fram, men gissningsvis föddes han i Simrishamn den 9 juni 1768. I varje fall nedkom hustrun till krukmakare Johan Trowall i denna stad med ett gossebarn som fick namnet Joachim just detta datum. Nu är det ju inte helt säkert att denna krukmakarson är densamma som senare blev kruk- och kakelugnsmakare i Kristianopel, men eftersom även åldern tycks överensstämma någorlunda, så verkar det rätt troligt att det förhåller sig på det viset.

Hos kakelugnsmakare Sjöholm i Kalmar arbetade vid slutet av 1700-talet en gesäll med namnet Trowall under en kort period, och möjligtvis var detta gossen från Simrishamn. Den gesäll Joachim Trowall som befann sig i Karlskrona under 1700-talets sista år var dock tämligen säkert den som blev mästare där i början av år 1800, och därefter kom att bosätta sig i Kristianopel. Trowall anlände alltså till sin nya hemort under 1800-talets första år, och möjligtvis blev han samtidigt ägare till änkefru Westbergs verkstad. Följande år blev det äktenskap för den nye kakelugnsmakaren, och som inneboende hos makarna kom det under åren att finnas ett par gesäller och lärlingar.

Fat som på undersidan är märkt "Petter Johan Trowall 1793". Troligtvis tillverkat under tiden som gesäll. Bildkälla: Blekinge läns museum.

Joachim Trowall avled dock redan den 18 mars 1815, och bland tillgångar i den därpå följande bouppteckningen upptogs "husen gamla bestående uti Stuga med kammare, förstuga och kök samt en wärkstad på gården med brännugn". Som tillgångar antecknades det också under rubriken *Kakelugnsmakare arbeten* till exempel "4 stycken färdiga vita och prickiga glaserade ugnar" samt 6 skockar diverse krukor, 4 skockar diverse fat, 5 skockar tallrikar, 2 skockar diverse små kärl och 1 skock blomsterburkar. (1 skock = 60 stycken).

I Carlskrona Weckoblad gick det den 20 maj 1815 läsa en annons med följande lydelse: *"Den Respektive Allmänheten får jag härmed äran tillkännagifwa, och i synnerhet de Herrskaper, hwars förtroende min aflidne man ägde, att så wäl färdiga Kakelugnar af flera fasoner kunna när som helst bekommas, som beställningar emottagas, då jag vågar försäkra, att både ugnar och uppsättning skall blifwa till Herrar Requirerents fullkomliga behag. Christianopel den 16 Maj 1815. Anna Chr. Trowall."*

Till sin hjälp med arbetet i verkstaden hade änkan både gesäller samt lärlingar, och den som ansvarade för detta var verksgesällen.

Olof Nordberg anges i husförhörlängden ha blivit född den 8 maj 1785 i Filipstad, men någon sådan födelse har inte gått att återfinna i denna församlings födelsebok. Däremot har det gått att träffa på en lärling och sedermera gesäll med namnet Olof Norberg i Kristinehamn under 1800-talets första år. Denne person angavs även vara född år 1785. Som gesäll lämnade han Värmland omkring 1815. Detta år anlände hans namne till änkefru Trowalls verkstad i Kristianopel. Efternamnet kom senare att skrivas Nordberg. Möjligtvis var Olof Norberg i Kristinehamn och den som anlände till Kristianopel samma person. I varje fall blev han verksgesäll vid ankans verkstad, men det dröjde bara till 1818 innan det ingicks äktenskap mellan de två, och samtidigt erhöll Nordberg mästarvärdigheten.

Tio år senare avled hustrun och i hennes bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat två stycken färdiggjorda och brända kakelugnar, tre skockar med krukor, fat, skålar och tallrikar. Tydligt hade boningshuset blivit ny- eller ombyggt, eftersom det beskrevs innehålla sal, kammare förstuga och kök samt indelt kammare och vind "på öfra botten". Kakelugnsmakare Olof (Olaus) Nordberg gifte om sig efter ett tag, men den 27 december 1832 fick han följa den första hustrun i graven.

Under oktober månad följande år kunde man genom vissa tidningars annonser få vetskap om en försäljning av Nordbergs fastighet, vilken beskrevs på detta sätt: *"Uti Köpingen Christianopel, belägen nära gränsen emellan Städerna Carlskrona och Calmar, är en Egendom mot facilt pris och ganska förmonliga betalningswilkor till salu. Med densamma medföljer en komplett Kakelugnsmakarewerkstad med alla dertill hörande verktyg, brännugn och torkvind, äfwensom diverse sorter obrända lerkärl till ungefärligen en half bränning. Egendomen, som får genast tillträdas och på en för detta yrke afsättlig ort är belägen, består af ett tvåwåningshus med nödiga boningsrum, wind och källare samt 2:ne förstugor, den ena åt landswägen och den andra inåt gården, uti hwilken äfwenledes finnes en brunn med godt och tillräckligt watten."*

Någon vecka senare annonserades det om en offentlig auktion där det som lösegendom även såldes *"en del nyligen förfärdigadt Pottmakare-arbete, hwaribland 10 st. kakelugnar m.m."*

Näste kakelugnsmakare vid verkstaden blev **Erik Holmberg**, vilken kom inflyttande år 1834. Han anlände till världen den 16 november 1796 i Bärbo socken, Södermanlands län, men familjen flyttade rätt så tidigt till Nyköping. I denna stad kom gossen sedermera även i kakelugnsmakarlära. Under den efterföljande gesällvandringen blev det besök i bland annat Stockholm, Eskilstuna, Arboga, Malmö, Kalmar och Skänninge innan han anlände till Kristianopel. Där fick han sällskap av en gesäll och en lärling, men redan tre år senare, alltså 1837, avflyttade Holmberg till Karlskrona. På denna ort blev han detta år mästare, och kom därefter att driva verksamhet på platsen under lång tid. Kakelugnsmakarmästare Erik Holmberg avled i Karlskrona den 19 augusti 1859.

Verkstad och fastighet vid hus nr 18 togs därefter över av **Magnus Olsson**. Han var född den 4 september 1811 i Ronneby och kom tidigt i kakelugnsmakarlära hos Werngrens i hemstaden. Efter en flytt till Karlshamn år 1834 blev det i denna stad tjänst vid änkan Lundgrens verkstad, innan hans gesällvandring tre år senare gick vidare till Kristianopel. Kakelugnsmakarmästare Magnus Olsson, som blev mästare den 21 oktober 1837, kom därefter att driva denna verkstad tillsammans med gesäller och lärlingar fram till det att han avled den 20 december 1849. Som tillgångar i den efterföljande bouppteckningen upptogs bland annat 2 st. mindre kakelugnar, 12 st. diverse storlekar fat, 2 dussin dito tallrikar, ½ dussin dito krukor och ½ dussin muggar. Änkan kom därefter att under några år driva verksamheten med hjälp av några gesällar och lärlingar fram till att hon ingick i äktenskap med en av gesällerna.

Peter Nilsson såg dagens ljus för första gången den 2 december 1826 i byn Klackebäck, Kristianopel. Efter att tidigt ha blivit föräldralös vistades han på olika ställen i socknen innan han 1844 kom som lärling till Magnus Olsson. Där blev han efter några år gesäll, och 1853 sammanvigdes han med sin läromästares änka.

Därefter blev Nilssons titel kakelugnsmakare, och under de första åren hade han en jämn ström av gesäller och lärlingar till hjälp i verkstaden. Under senare år tycks dock deras antal ha minskat betydligt. Kakelugnsmakare Peter Nilsson förolyckades emellertid genom drunkning den 24 januari 1869, då isen brast under honom vid vandring utanför Långaskär. I mars samma år annonserades kakelugnsmakarverkstaden ut till försäljning alternativt till att hyra.

Dessa bilder visar lerkärl, förmodligen tillverkade vid Bergmans verkstad, som ingår i Blekinge läns föremålssamling. Samtliga med ordet "Kristianopel" i dekoren, skålen dessutom med "Filebunka". Bildkälla: Blekinge läns museum.

Per-Åke Olsson har i sin utomordentliga skrift "Pottemagare kring Söderslätt 1804-1903" ägnat ett avsnitt åt krukmakare Johannes Bergman i Kristianopel, även fast huvuddelen av handlingen är förlagd i och omkring Trelleborg. Några enstaka uppgifter i följande dokumentation har hämtats från denna artikel, och när detta skett finns det även angivet i texten.

Johannes Bergman blev född i småländska Algutsboda den 6 september 1847, och möjligtvis kom han att få tillbringa barn- och ungdomsåren hos någon kakelugnsmakare i hemtrakten. I varje fall begav sig ynglingen vid ungefär sexton års ålder till Öland, och kom då i lära hos kakelugnsmakare Hjertsson i Borgholm.

Som gesäll återvände han 1866 till föräldrahemmet i Tokelsmåla, Algutsboda församling. Kanske var Bergman då under en tid i tjänst vid någon av de kakelugnsmakarverkstäder som fanns i närområdet, men enligt uppgift var han en period även verksam i Stockholm. År 1870 kom han enligt kyrkoarkiv i alla fall så till Kristianopel och hus nr 18. Därmed övertogs då den verkstad där det bedrivits kruk- och kakelugnsmakeriverksamhet sedan lång tid tillbaka. Möjligtvis var det vid denna gård som Hindrich Westberg startade sin verksamhet redan vid 1750-talet.

Kakelugnsmakare Bergman gifte sig året efter ankomsten och tillsammans med hustru, barn och någon gesäll blev han sedan bosatt vid fastigheten fram till 1882, då i stället hus nr 9 blev adressen. I hushållet fanns då även en gesäll med hustru boende. Enligt P Å Olssons artikel så byggde Bergman där vid nr 9, vilket var hustruns föräldrahem, upp både bostad och verkstad.

Artikeln "Ett utdött Blekingehantverk" i Blekingeboken från 1927 berättar en del om Johannes Bergman, och då bland annat att han till att börja med förutom hushållsgods som till exempel krukor och fat även tillverkade kakelugnar. Artikeln innehåller också uppgifter om att det stundtals fanns upp till fyra gesäller i verkstaden, och att den sista bränningen ägde rum 1926. Olssons artikel, vilken till viss del bygger på intervjuer av anhöriga till Bergman, berättar dock att krukmakeriet övertogs av sonen Viktor år 1821, och att denne drev detta fram till mitten av 1930-talet. Johannes Bergman avled den 30 april 1933 och Viktor Bergman den 20 november 1935.

Med tillstånd av Per-Åke Olsson, författare till boken "Pottemagare kring Söderslätt 1804-1903", har avsnittet om Bergmans i Kristianopel kunnat skrivas av och komplettera denna dokumentation. Här följer så denna avskrift.

"Bergmans i Kristianopel"

-Johannes (1847-1933), Viktor (1894-1935)

Johan, eller Johannes som han också kallades, föddes den 6 juli 1847 och var son till smeden Daniel Bergman (f 1806) och Gustava Hultberg (f 1811). I familjen, som bodde i backstuga Fiskestad i Algutsboda socken, fanns ytterligare två söner, Gustaf (f 1832) och Frans Olof (f 1850).

Sina lärlingsår i krukmakaryrket gjorde Johannes i Borgholm på no 91 Åland hos kakelugnsmakare Johan Gerdtsen (f 1819). Han flyttade dit 1863 och tre år senare (1866) lämnade han verkstaden

som färdig gesäll. I slutet av februari 1867 återvände han till föräldrahemmet i Algutsboda. Enligt svårlästa noteringar i hfl 1867-1870, hade han tydligen vistats i Stockholm också under någon period efter hemkomsten. 1870 lämnade han hemorten och återfinns på Kristianopel no 18 samma år. Kakelugnsmakare Peter Nilsson (f 1826 i Kristianopel) hade verkstad på adressen till sin död den 24.1.1869. "*Var (?) drunknad under gående på is vid Långaskär*", var noteringen i dödsboken med frågetecknet överkryssat.

Johannes tog över Nilssons verkstad på no 18 och den 16 september 1871 ringde bröllopsklockorna i Kristianopels kyrka för honom och sjömansdottern Maria Sofia Norström (f. 1851 i Kristianopel). Innan giftermålet bodde Maria på no 9 tillsammans med en syster och modern som var änka efter sjöman Carl Peter Norström (1811-1866). Familjen utökades med sonen Karl Adrian år 1872 och dottern Jenny Constansa 1874. 1877 såg barn nummer tre, Viktor Julius, dagens ljus för första gången men han dog året därpå. Samma öde drabbade dottern Olga Viktoria som kom till världen 1881, men som avled 1882. Sedan dröjde det 12 år innan avlandet avslutades med Viktor Fridolf den 9 juni 1894.

Efter några år byggde Johan ett nytt hus och verkstad på tomten intill sin svärmoders hus på no 9 i vilken det även fanns en vägkrog. De kristna i församlingen ogillade krogen och sade till Johannes: "*Den där krogen får du riva för den är en skamfläck!*" Så blev inte fallet, krogens verksamhet fortsatte.

Av hfl framgår att gesällen Ola Olsson (f 1852) kom med sin familj från Ronneby år 1879 till Bergmans verkstad på no 18. 1882 flyttade familjen till no 2, men sannolikt arbetade Ola kvar hos mäster Bergman till 1884 då man flyttade till Karlkrona. Innan dess, år 1883, flyttade gesäll Wilhelm Lindström (f 1849) med familj in på no 9. De stannade ända till 1886 då de återfanns på no 23 Helleviksäng för att två år senare bosätta sig på no 101 Yttre Täng. Någon gång under 1900-talets första tio år får man förmoda att sonen Viktor började som lärling i faderns verkstad.

Som många andra krukmakare var tillverkningen inställd på hushållsgods och kakel-ugnar, men kring sekelskiftet 1800/1900 då konkurrensen från andra material blev allt större, följde Johannes andra krukmakares exempel och började även med prydnads-gods. Han deltog vid Konstindustriutställningen i Norrköping 1906 samt i Blekinge läns hemslöjdsavdelning vid Baltiska utställningen i Malmö 1914 där "*lervaror och bågare i huvudsak gröna glasyrer*" utställdes. Godset som signerades "*Kristianopel*" och/eller "*Blekinge*" såldes bl.a. till Hemslöjden och Jacobi marknad i Lyckeby. Enligt Agnes Bergman, hustru till Viktor, hade man ett 25 tal modeller/mönster i verkstaden.

Den äldste sonen, Karl Adrian, gav sig ut på sjön och hoppade av i New York där han arbetade i en mekanisk verkstad. Oturligt nog kom han till skada i en maskin och återvände hem med amputerat ben. Han hjälpte till vid glasering i verkstaden, var speleman och blev sedermera frälst. När han ville gifta sig med en flicka från Kristianopel fick han inte tillåtelse av sin fader Johannes, som var mycket sträng, enligt brorsonen Birger. Det blev med andra ord inget äktenskap!

Johannes var en stor man i Kristianopel! Han var med i köpingefullmäktige, satt i fattigvårdsstyrelsen, var nämndeman och ordförande i Östra Härads sparbank. Politiskt var han frisinnad, men hade mycket bestämda åsikter. "*Den som inte vill arbeta ska inte ha understöd*", var hans bestämda mening i fattigvårdsstyrelsen. När han levererade krukor till Karlskrona, lånade han häst och vagn men gick själv sidan om vagnen den fyra mil långa vägen dit. När människor påtalade detta sade han "*Hästen behöver vila!*" På hemvägen satt Johannes emellertid på kuskbocken, men då fanns det ju ingen last på vagnen.

Den yngste sonen, Viktor, ville bli sjöman som sin bror och hade till och med beställt en sjömanskiorta, men fadern, Johannes, hade andra planer. Viktor skulle överta verkstaden! Johannes slutade med yrket 1921, men hjälpte till vid bränningar med att passa ugnen, vilket var ett tidskrävande moment i arbetet.

Johannes hustru, Maria Sofia Norström, avled av "*kräfta i bröstet*" år 1916. Sonen Viktor Fridolf gjorde någon form av värnplikt 1914 och förde Clara Agnes Dorsch (född 1900) till altaret den 21 mars 1923. Paret begåvades med tre barn: Gunvor (född 1925), Birger (född 1928) och Margit (född 1933).

85 år gammal togs Johannes ur tiden den 30 april 1933 av "*hjärnblödning*". Det var en ovanligt hög ålder för en krukmakare. Många dog i unga år p.g.a. sjukdomar som var relaterade till hanteringen av bly vid glasering.

Viktor inhandlade en bil och sålde såväl lergods som sill på sina turer i bygden. Enligt hustrun Agnes, som intervjuades av Blekinge museum 1952, var han begåvad i teckning och en skicklig yrkesman. Han gjorde lättare och finare pjäser än sin far som hade grövre klumpigare former. Enligt sonen Birger var fadern "klen i nerverna", en sjukdom som var en skam på den tiden. När dessutom depressionen i början på 1930-talet bromsade verksamheten har man kanske förklaringen till dödsboken den 20.1.1935: "självord genom drunkning". Storasystern Gunvor 10 år, hittade fadern i hamnen. Han bars hem på en avhängd dörr och 6-åriga Birger tvingades att gå in och titta på den döde fadern. "Det glömmet jag aldrig!", sade Birger vid samtal år 2011.

Verksamheten upphörde efter Viktors död, men det sista partiet av lergods brändes 1936 i porslinsfabriken i Karlskrona med porslinsfabrikens glasyr, och såldes sedan av hustrun. Enligt henne övertog Törngrens i Falkenberg leveransen av lergods till Hem-slöjden."

Nedanstående bild, som visar en samling lerkärl från Bergmans verkstad tillhörande Per-Åke Olsson är även den hämtad från nämnda artikel. Foto: Per-Åke Olsson.

1. Text: "Filebunka Kristianopel Blekinge". 2. Text på undersidan: "J Bergman Krukomakare 1868. Kristianopel." 3. Text: "Filebunke Kristianopel 1933". 4. Text: "Filebunke Kristianopel". 5. Text: "Blekinge". 6. Text: "Kristianopel Blekinge". 7. Text: "Kristianopel Blekinge". 8. Text: "Kristianopel Blekinge". 9. Text: "Kristianopel"

Wilhelm Lindström kom till världen den 10 februari 1849 i skånska Vittskövle, som son till kakelugnsmakare Jöns Lindström och dennes hustru. Sin lärotid fick gossen göra vid faderns verkstad, men vid sexton års ålder begav han sig till Kristianstad för att där bli artillerist vid garnisonen. Elva år senare, alltså 1876, var han tillbaka vid Pottehuset i Vittskövle, och där stannade han kvar till 1881 då det blev arbete hos kakelugnsmakare Petersson i Jämjö.

Två år senare fick gesäll Lindström sin bostad och troligtvis även arbete hos Johannes Bergman i Kristianopel. Tämmligen omgående blev det familjebildning, och tillsammans med hustru och två barn flyttade gesällen år 1886 till Hellevigsäng. Två år senare fick familjen sin bostad vid Yttra Tång, fortfarande inom socknen. Huruvida Lindström då alltjämt arbetade kvar hos Johannes Bergman är oklart, men efter en tid blev hans titel kakelugnsmakare och möjligtvis var han då sysselsatt med uppsättning samt reparationer av kakelugnar. Som änkeman flyttade kakelugnsmakare Lindström år 1913 till Söderåkra i Kalmar län tillsammans med de barn som inte tidigare lämnat hemmet, och där avled han den 9 januari 1929.

Under perioden 1854-58 var hus- och gårdsägaren tillika kakelugnsmakaren Carl Magnus Petersson bosatt i Femmeryd tillsammans med sin hustru. Utförligare berättas om honom i följande avsnitt.

Jämjö

År 1858 kom kakelugnsmakaren och torparen **Carl Magnus Petersson** inflyttande till Jämjö församling tillsammans med sin hustru. Paret blev efter något år bosatt vid Hammarby nr 22, och förutom kakelugnsmakeriet så försörjde sig Petersson troligtvis även med att bruka ett torp. Han var född den 7 september 1832 i Karlshamn, och där kom han femton år gammal i lära hos kakelugnsmakare Lindgren.

Till Ronneby och kakelugnsmakare Werngren kom utlärlingen 1853, men efter endast några månader där blev det flytt till Femmeryd, Kristianopol. På denna plats ingick Petersson i äktenskap, och förutom kakelugnsmakare skrevs hus- och jordägare in som titel i husförhörslängden. Ungefär fyra år senare fick makarna sitt hem i Jämjö socken.

Petersson titulerades under de följande åren som torpare, och möjligtvis var det denna näring som blev huvudsaklig inkomstkälla. Från omkring 1874 fanns dock gesäll Ture Wikström bosatt hos familjen, så eventuellt innebar detta då en något större verksamhet i kakelugnsmakerirörelsen. Ytterligare några gesäller blev senare bosatta vid Hammarby nr 22. Under åren 1877- 1883 var rörelsen registrerad i Kommerskollegiums fabriksberättelser, och där redovisas att han under åren hade en till två arbetare i sin verksamhet. Kakelugnsmakare Carl Magnus Petersson avled den 30 juli 1883.

Troligtvis övertogs verksamheten därefter av gesällen **Thure Wikström**, vilken var född den 17 april 1827 i Kalmar. Där kom han också i kakelugnsmakarlära, men begav sig tjugo år gammal till Karlskrona för att fortsätta i yrket som gesäll. Wikström provade även på livet som marinsoldat under perioden 1865-72, men återgick därefter till sitt tidigare yrke, och då hos krukmakare Martin Matsson i Bräkne-Hoby.

Från 1874 återfanns han så hos Petersson vid Hammarby nr 22 i Jämjö socken. Där blev Wikström kvar förutom att han omkring 1879 gjorde ett årslångt besök hos kakelugnsmakare Larsson-Lindgren i Söderåkra, Kalmar län. I samband med sitt giftermål år 1882 bosatte sig makarna vid Hammarby nr 21, men gissningsvis övertogs Peterssons verksamhet efter dennes död. Kakelugnsmakare Thure Wikström slutade sina dagar den 22 juni 1908.

Ronneby

I Ronneby skall det enligt Manne Hofréns artikel "Om kakelugnar och kakelugnskonst i sydöstra Sverige" från 1929 och publicerad i Svenska kulturbilder, ha bedrivits en tidig och högklassig kakelugnstillverkning. Några upplysningar om vilken eller vilka i Ronneby som tillverkat dessa ugnar finns dock inte i artikeln.

Rätt så kortfattat berättas något om ett par senare tiders kruk- och kakelugnsmakare i artikeln "Gamla hantverkare i Ronneby på 1890-talet". Författad av Henrik Sandén och publicerad i Blekingeboken 1951.

Eftersom undertecknad långt ifrån är någon expert på att tyda handstilen i äldre skrifter, och det även finns luckor i tillgängliga handlingar, det vill säga mantalslängder, så har det inte gått att få fram några säkra uppgifter om när Ronneby fick sin tidigaste krukmakare. I 1685-års mantalslängd finns det dock en "Hans Hansson pottmakare", och i skriften *Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd*, utgiven av Ronneby kommun 1986, berättas något om denne herre. Vid 1600-talets slut fanns det inte så många hantverkare kvar i Ronneby, eftersom de hade blivit beordrade att flytta till Karlskrona. Några av dessa hade dock struntat i påbudet, och en av dem var Hans Pottmakare (den yngre), vilken 1689 var instämmd till ting för förolämpning. Hans rätta namn var **Hans Hansson Beijer**, och enligt den nämnda skriften fanns han kvar i Ronneby fram till mitten av 1710-talet, då han sålde sitt hus. Det fanns även en Hans Pottmakare (den äldre), vilken var far till den förutnämnde, och som skall ha funnits i Ronneby redan 1681. Också denna uppgift kommer från skriften.

Mantalslängderna finns tillgängliga endast under några enstaka år fram till 1698, varefter de förekommer mer kontinuerligt. Från och med detta år har det också gått att träffa på nedan nämnda krukmakare i dessa handlingar. I skriften "Ronneby byggnadshistoria under 1700- och början av 1800-talet" finns bland annat en "Beskrivning till 1719 års karta" och där omnämns pottmakaren (krukmakaren) **Michael Schefflers** hus och tomt. Fastigheten bestod av "stuga, fährstuga och kök. Ett litet gårdsrum där han har sin brännugn. Alltsammans helt gammalt och krassligt".

Enligt denna karta bör hans fastighet ha funnits ungefär där nu Strandgatan går fram, och då vid korsningen med Prinsgatan, fast på sidan mot ån. Efter 1720 har Scheffler inte länge kunnat återfinnas i mantalslängderna.

Däremot fanns änkan kvar i 1722-års mantalslängd, och då tillsammans med gesällen Niclas. Denne gesäll torde nog ha varit **Niclas Reinhard**, vilken följande år angavs som ägare till fastigheten. Troligtvis berodde övertagande på ett giftermål mellan gesällen och änkan. Reinhard, vilken fick sitt burskap 1724 och blev mästare följande år, omtalas i den förut nämnda skriften som att eventuellt ha varit den vilken tillverkat de tidiga kakelugnarna.

Tidvis kom det att finnas någon gesäll eller lärling bosatt hos makarna, vilka senare har gått att återfinnas vid tomt nr 177. Denna tomt skall enligt en karta från år 1780 ha varit belägen vid Kallingevägens södra del, inte så långt ifrån Heliga Kors Kyrka. Förutom sin kruk- och kakelugnsmakerisyssla hade Niclas Reinhard även en tjänst som uppsyningsman i byn. Arbetet i verkstaden övertogs då mer och mer av gesällen Torkel Ekelund, och efter att mästare Reinhard hade avlidit den 26 december 1768 vid sjuttio års ålder, blev denne gesäll Ronnebys nye krukmakare.

Torkel Bengtsson Ekelund skall ha gått i lära i Ystad under perioden 1750-1756, men något ytterligare om hans bakgrund har ej gått att få fram. Vid slutet av 1750-talet kom han i varje fall som gesäll till Reinhard i Ronneby. Efter arbetsgivarens död 1768 arrenderade han troligtvis verkstaden av änkan, som då var dess ägare, men tiden som krukmakare blev kortvarig för Torkel Ekelund, eftersom han fick sluta sina dagar redan den 11 april 1783 i en ålder av 49 år.

Möjligtvis drev änkan Reinhard verksamheten vidare under en kort period, för i 1784- års mantalslängd fanns hon inskriven vid nr 177 tillsammans med en verksgesäll och lärling. Mantalslängden finns tillgänglig endast några enstaka år vid denna tid, men när den åter går att ta del av tre år senare är både änkan och arbetsfolket försvunna från denna tomt.

Verksgesällens namn var **Andreas Werngren**, vilken enligt husförhörlängdens uppgifter skall ha blivit född den 7 maj 1758. Några ytterligare uppgifter om hans tidiga liv har inte gått att få fram, förutom att det i Karin Månssons artikel "Krukmakareämbetet i Ystad" upplyses om en Andreas Werngren med lärlingstid i Simrishamn under perioden 1773-79. Förmodligen är detta samme person som några år senare kom att bli verksam i Ronneby. Werngren, som blev mästare 1784 och erhöll burskap samma år, etablerade sig samtidigt som kruk- och kakelugnsmakare vid tomt nr 9-10.

Skriften "Ronneby. Byggnadshistoria under 1700- och början av 1800-talen", av Sigurd Erixsson samt Sven T. Kjellberg och utgiven 1918, innehåller en utförlig beskrivning från 1797 över kakelugnsmakare Anders Werngrens fastighet vid denna tomt. Till skriftens beskrivning medföljer också en karta över tomten och dess flertaliga byggnader vid korsningen Stora Gatan – Lilla Kyrkobron. (Kungsgatan 15). Har här tagit mig friheten att återge några citat/beskrivningar från texten:

"Tomt 9 – 10 (Tillhörig kakelugnsmakare Anders Werngren)

Utom en god brunn, som på tomterne befinnes, är 253 al:r från dem tillfälle till wattu-hämtning uti den förbi Kjöpingen flytande Ronneby å. På tomterne befinnes följande Byggnader:

1. En Byggnad, på Chartan tecknad med N.o 1, till en del uppförd år 1788 och till en del innewarande år, af furu timmer med knutar på Ekefoträd och 2 ³/₄ al:r hög gråstens mur, warandes denna byggnad 32 al:r lång, 10 al:r bred inwändes och 4 ¹/₂ alnar hög utom taket, som är brutit, beståendes öfra delen af torf och näfwer, lagt på furu bräder, samt dess nedra del af dubbla furu bräder, hwilka i likhet med öfrige byggnaden äro röd-färgade. Takresningen 5 ¹/₂ al:r hög består af 5 tum tjocka furu sparr, och Bjelklagen uti Bottnarne består af 6 tum tjocka furu Balckar. Gafarne äro den östre af furu timmer och den wästra af furu bräder.

Gollfwen uti rummen äro dels af dubble, dels af enkla furu och grane bräder. Uti köket är gollfwet af eke plankor; efwen som alla dörrar, tillika med alla dörr- och fenster-fordringar äro af furu bräder och mästa delen målade med olljefärg.

Under Byggnaden och des westra ända är en god källare 2 ³/₄ al:r hög, 7 al:r 15 tum bred och 8 al:r lång, omgifwen af en och en half alns tjocka gråstensmurar; från denne källare är en trappgång up till gården, murad af gråsten, hwilken trappgång tillslutes med twenne dörrar på gångjern. Efwen är under Östra ändan af Byggnaden en mindre källare murad af gråsten 4 al:r

Lång och lika bred samt $2 \frac{3}{4}$ al:r hög, försedd med en dörr med Lås och gångjern. Byggnaden består af en våning som innehåller följande Rum, alla 4 al:r 3 tum höga mellan Balcklagen: En Sal 8 al:r Lång och $9 \frac{3}{4}$ al:r bred. Uti detta Rum är ett med oljefärg måladt wäggfast hörneskåp med glas dörr, försedd med lås och gångjern samt desutom en annan dörr med lås och gångjern. Wäggarne klädde med Pappers tapeter och målade.

En förstuga 5 al:r 16 tum lång och 2 al:r bred; wäggarne klädde med Pappers tapeter och målade. Näst intill denna förstuga är genom furu bräder en afdelt trappgång till winden, försedd med en dörr med lås och gångjern, och under trappan är et litet rum efwen med dörr på gångjern och med hänglås.

Utanföör förstugan ått gatan är et Bislag med en trapp, byggd af furu Bräder 3 al:r 20 tum hög. En Kammare $5 \frac{3}{4}$ al:r lång och lika bred. Ett rum 9 al:r 5 tum långt och $9 \frac{3}{4}$ al:r bredt. Uti detta rum är et genom furu Bräder afdelt mindre rum och skafferi 9 al:r 5 tum långt. En kammare 8 al:r 2 tum lång samt 4 al:r 4 tum bred.

Ett kök 8 alnar 2 tum långt samt $5 \frac{3}{4}$ alnar bredt. Uti detta rum är en af tegell nymurad och rappad spis med egen af tegell nymurad och rappad skorsten samt en bakugn, hwarjemte är murad en ny Brygg-kittel af koppar innehållande circa 30 kannors rymd. Köket är äfwen inredd med wäggfaste hyllor och Bord. Dese rum uplyses af 10 par fenster uti lika många Lufter, innehållande hwarje fenster 6 rutor af hwitt glas i bly med kitt, hwilka rutor tillsammans utgör 1 al. 12 tum i högden och 17 tum i bredden. Desutom är uti ena rumet ått gården 2:ne enkla fenster uti särskildte Lufter, lika stora och beskaffade som nedan beskrefne. Alla dese fenster äro försedde med haspar, storm-hakar och gångjern, til en del förtenta. Utom de redan nämde dörrarne till trappgången uti förstugan ått winden är uti förenämde rum 6 stycken Franska spegell dörrar, alla med gångjern, 4 med lyckta låsar och 2:ne allenast med klincka. Twänne stycken släta dörrar med öppna låsar och gångjern. Trenne halfdörrar från köket ått gården med gångjern och klincka. Twänne uti förstugan ått gatan med lås, klincka och gångjern. Uti rummen äro widare: Twänne större kakelugnar, en mindre fyrkantig samt en rund, alla på träd-fötter och försedde med jerndörrar, spjell samt goda och rappade skorstenar.

På Winden, som är genom furu bräder afdelt uti twänne rum samt en genom furu timmer afdelt kammare 3 al:r 2 tum hög, $6 \frac{1}{4}$ aln lång samt $6 \frac{1}{2}$ aln lång, befinnes trenne dörrar med haspar, gångjern och en klincka. Twenne par fenster af hwitt glas i bly och kitt, hwarje fenster 1 aln högt och 15 tum bredt i dagen samt 1 par fenster, likaledes med hwitt glas i bly och kitt, i dagen hwarje fenster $1 \frac{1}{4}$ aln högt och 20 tum bredt, alla försedde med fordringar, haspar, stormhakar och gångjern."

Berättelsen fortsätter med liknande beskrivning av ytterligare nio byggnader på tomten, men begränsar mig här till att återge vad som skrivs om verkstad och brännhus.

"3. Näst här intill är en knut byggnad på Chartan teknad med N:o 3, upförd åhr 1786 af furu timmer på ekefotträd, och 1 al:s hög gråstensmur, är $11 \frac{1}{2}$ al:r lång, 9 al:r 6 tum bred och 4 al:r 20 tum hög utom taket, som är af torf och näfwer, lagt på furu bräder och furu sparr.

Denne Byggnad, som är utwändes klädd med furu bräder och rödfärgad, innehåller et enda rum, som nyttjas till wärkstad och försedt med ekegolf och twänne par fenster med hwitt glas uti Bly, hwarje fenster 1 al. 4 tum högt och 13 tum bredt i dagen samt twänne enkla mindre fenster med hwitt glas uti Bly, alla med haspar, stormhakar, gångjern och fordringar. Uti Rummet är widare: Twänne wäggfaste sängar, hyllor och Bord af furu och grane bräder samt 5 stycken swarfstolar. En stor kakellugn med jerndörr och spjell samt egen skorstenspipa af tegell."

"5. Näst intill denna är ett så kalladt Brännhus, på Chartan utmärkt med No 5, upförd med furu bräder på ekefotträd samt täkt med furu bräder på furu sparr, 15 al:r långt och 8 al:r bredt, utwändes rödfärgadt. Uti denne Byggnad befinnes, utom twänne dörrar med haspar och gångjern, twänne wäggfaste handqwarnar, äfwen en Brännugn murad af tegell och gråsten med $1 \frac{1}{2}$ alns tjocka murar och är $6 \frac{1}{2}$ aln bred och $7 \frac{1}{2}$ aln lång utom Skorstens rumet; ugnen har egen, god och waraktig af tegell murad skorsten."

En stor skillnad mot den fastighet som beskrevs i början av dokumentationen, alltså den som ägdes av Scheffler. Nu torde väl Werngrens fastighet knappast tillhöra de vanligaste, i varje fall inte bland kakelugnsmakare.

Verksamheten vid verkstaden borde ha varit tämligen omfattande eftersom det var ett rätt stort antal gesäller och lärlingar bosatta hos familjen under åren. Efter hustruns frånfälle år 1809 flyttade Andreas Werngren till Herstorp där han avled den 15 mars 1816. Rörelsen samt fastigheter hade då överlåtits till sonen Johan Niclas.

Texten på vidstående fat lyder: *Ronneby D 18 Dec. 1805*. Bildkälla: Blekinge läns museum.

Johan Niclas Werngren kom till världen den 5 december 1785 och torde tidigt ha fått börja arbeta vid faderns verkstad. Sin mästarvärdighet samt burskap erhöll han 1808 och kunde därmed ta över vid nr 9-10 efter sin far. Även fortsättningsvis kom arbetsstyrkan att bestå av någon eller några gesäller samt lika många lärlingar. Kakelugnsmakarmästare Johan Niclas Werngren lämnade jordelivet den 15 januari 1841, och i den omfattande, men tyvärr även mycket svårlästa bouppteckningen, går det i alla fall att uttyda "en del nya lerkärl" bland tillgångarna. Änkan drev därefter verksamheten vidare under en tid, men redan tre år efter makens död fick hon följa honom i graven.

Arbetet i verkstaden leddes under dessa samt följande år av kakelugnsmakare **Gustaf Elof Fredriksson**, vilken var född den 22 juni 1811 i Helsingborg. Han hade kommit till verkstaden 1842 och då närmast från Ystad. Mästarvärdigheten erhöles två år senare. Enligt Kommerskollegiums fabriksberättelser hade Fredriksson till exempel år 1847 två gesäller och två lärlingar i sin tjänst, men när makarna Werngrens son Carl Adolf detta år återvände från Lund efter en tids bortavaro, flyttade Fredriksson, enligt husförhörslängd, vidare till Karlskrona. I Kommerskollegiums fabriksberättelser däremot fanns han kvar i Ronneby i varje fall fram till och med 1850. Motsägelsefulla uppgifter alltså.

Carl Adolf (Adam) Werngren, som var född den 2 januari 1826 i Ronneby, hade tidigt lärt sig yrket i sin fars verkstad. Efter vad som framgår av kyrkoarkiv skall han övertagit denna verkstad 1847, samma år som han blev mästare, men dessförinnan vistats i Lund som gesäll under ett års tid. I Fabriksberättelserna fanns han inskriven från och med 1848, och skall vid denna tid ha haft en lärling till sin hjälp. Husförhörslängden visar dock på att ett tämligen stort antal gesäller och lärlingar fanns bosatta hos familjen under åren.

Det sista år som Werngren har gått att återfinna i Kommerskollegiums fabriksberättelser var 1864, och troligtvis hyrdes verkstaden därefter av kakelugnsmakare Peter Gustaf Carlsson Lindén. Vid denna tid ändrade tomten/fastigheten 9-10 beteckning till nr 31, och där avled Carl Adolf Werngren den 24 januari 1874.

Peter Gustaf Carlsson Lindén, vilken var född den 29 december 1834 i Linneryd, kom år 1857 till Ronneby från Tingsås som lärling tillsammans med kakelugnsmakare Lindahl med familj. De båda var födda och uppväxta i Linneryd, och efter att Lindahl övertagit en verkstad i Tingsås blev även P G Lindén och hans bror Johan Magnus bosatta där.

I Ronneby bosatte sig Lindahl och hans lärling i Bustorp, där en verkstad övertogs, men redan samma år flyttade P G Lindén in till köpingen och blev där boende hos krukmakare Sven Daniel Petersson vid nr 97 (den nya benämningen blev nr 8). 1863 flyttade Lindén till nr 9-10 (nr 31), där bostad samt troligtvis även verkstad hyrdes av Werngren. Samtidigt tog han sig som kakelugnsmakare efternamnet Lindén. Till sin hjälp hade han därefter brodern Johan Magnus, vilken som gesäll tagit sig namnet Norlén.

1868 lämnar emellertid bröderna denna adress, och året efter blev de bosatta vid nr 103 (tidigare nr 28) där Lindén blev fastighetsägare. Osäkert dock om verksamheten bedrevs där, eller om den skedde på annan plats. I artikeln "Gamla hantverkare i Ronneby på 1890-talet" omtalas att

bröderna var bosatta på Kyrkbacken tillsammans med en hushållerska, vilken var en brorsdotter. Kakelugnsmakare Peter Gustaf Carlsson-Lindén avled den 6 januari 1908 och hans bror Johan Magnus Carlsson-Norlén den 12 mars 1904.

I bouppteckningen efter Lindén framgår att fastigheten vid nr 103 skall ha funnits efter Kyrkogatan, och som tillgångar upptogs bland annat en lervals och ett lager lerkärl som utgjordes av 38 krukor, 8 syltburkar, 84 fat, 98 blomkrukor, 6 muggar, 12 dussin tallrikar, 10 små fat samt diverse kärl. Nuvarande gatuadress för tomt nr 103 torde vara Kyrkogatan 3B eller 5.

Vid tomt nr 31 (alltså det tidigare nr 9-10) verkar det som att kakelugnsmakargesäll **Frans Theodor Söderlund** år 1868 efterträdde Lindén som arrendator av Werngrens verkstad. Söderlund, som var född den 24 november 1844 i Linköping, hade vid fjorton års ålder kommit i kakelugnsmakarlära. Lärotiden fortsatte två år senare i Norrköping varifrån det efter ytterligare tre år, alltså 1863, blev flytt till "obest. ort".

Till Ronneby kom Söderlund år 1866, och då närmast från Stockholm. Tillsammans med hustru, son och en lärling blev han bosatt vid nr 31 fram till 1872, varefter familjen fick sitt hem i den egna fastigheten vid nr 32, vilken tidigare ägts av Werngren. Redan tre år senare blev det ännu en flytt, och även denna gång till egen fastighet, men då till nr 81b. (i kvarteret mellan Karlskrona-, Ny-, Strand- och Prinsgatorna). I skriften *Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd* finns dock denna text: "No 83 b rymde en liten stuga som den redan nämnde kakelugnsmakaren Frans Söderlund 1886 byggde till från fyra rum till sex rum, ännu med ingång från gården". Fastighet fanns i samma kvarter som nr 81b, men låg efter Karlskronagatan.

Söderlund titulerades under en period som brandfogde, men återfick efter en tid titeln kakelugnsmakare. Osäkert dock var han bedrev sin kakelugnsmakerirörelse. Han förekom i Kommerskollegiums fabriksberättelser under år 1874 och då med uppgift om två arbetare i tjänst. Under perioden 1879-1882 fanns han också upptagen i dessa fabriksberättelser, dock utan uppgifter om några anställda. I artikeln "Gamla hantverkare i Ronneby på 1890-talet" berättas att Söderlund ej bedrev någon tillverkning, utan i stället ägnade sig åt kakelugnsuppsättning. Kakelugnsmakare Frans Theodor Söderlund avled den 28 augusti 1925.

Peter Magnus Magnusson Lindahl föddes den 16 mars 1823 i Linneryd, och vid sjutton års ålder blev det en flytt till Tingsås församling där han kom i lära hos kakelugnsmakare Olof Mathsson i Tingsmåla Norregård. (Mathsson var för övrigt född i Ronneby den 1 maj 1813, och flyttade därifrån som tjugotreåring till Tingsås). Efter att ha återvänt till Linneryd år 1847 kom Magnusson-Lindahl två år senare tillbaka till Tingsmåla i samband med att Olof Mathsson avlidit. Genom att gifta sig med dennes änka blev han samtidigt ägare till kruk- och kakelugnsmakarverkstaden där. Som brukligt hade han övergett sitt "son-namn" i samband med att han blev gesäll och då tagit sig efternamnet Lindahl.

År 1857 flyttade Lindahl med familj till Ronneby och övertog där en verkstad vid Bustorp efter kakelugnsmakare Adolf Fredrik Friberg, vilken då återvänt till Karlskrona. Vid verkstaden fanns under åren någon gesäll och lärling bosatt, men från och med 1862 hyrdes fastigheten av kakelugnsmakare Lars Persson. Lindahl med familj flyttade då i stället in till köpingen och tomt nr 154, vilken efterhand får benämningen 6a. De tre sönerna till Lindahls hustru kom alla att arbeta i verkstaden under olika perioder, och två av dessa blev senare verksamma som kakelugnsmakare. Nästa adress för familjen skulle bli nr 91b (tidigare nr 60), där hus och tomt inköptes år 1870. I hushållet ingick då även en lärling. Denna fastighet skall enligt en karta från 1886 ha funnits vid nuvarande Kungsgatan 28 eller 30.

I *Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd* finns bl. a. detta skrivet om fastigheten: "No 91b (Kungsgatan 30): 1870 fick kakelugnsmakare Lindahl (f 1823) byggnadslov för bostadshuset ett litet tvåvåningshus; tomten blir efterhand fullbyggd med verkstad på gården. Kakelugnsmakare Emil Wilh Mattsson tar över 1894, 1911 inrättar snickare Fritiof Mattsson snickeri, glas- och ramaffär men 1914 äger maskinreparatör ...."

I Kommerskollegiums fabriksberättelser förekom Lindahl från 1869 och fram till och med 1890 (det sista år som dessa berättelser har varit tillgängliga). Under denna period fanns det mestadels en person (gesäll, arbetare) till hjälp i verksamheten. I den bouppteckning som upprättades efter hustruns död 1880 upptogs som tillgångar, förutom hus, tomt och gård under nr 91b, bland annat "en lervals i verkstaden", "en del formar", "en kiselqvarn jemte öfriga verktyg" samt "en del kakel". Kakelugnsmakare Peter Magnus Lindahl slutade sina dagar den 23 april 1900.

Ägare till fastigheten blev 1894 kakelugnsmakare **Sven Johan Matsson**. Samtliga tre söner till fru Lindahl skulle komma i lära hos sin styvfar, den äldste troligtvis redan under tiden i Tingsås. Martin Matsson etablerade sig senare i livet med en verkstad i Bräkne Hoby, medan den yngste av bröderna, Olaus, kom att arbetade som gesäll hos Lindahl fram till sin död den 5 december 1893. Mellanbrodern Sven Johan Matsson, född den 8 juni 1844 i Tingsås, lämnade som gesäll och tjugotvå år gammal Ronneby för att flytta till sin bror Martin i Bräkne Hoby.

Följande år, alltså 1867, begav han sig till Tingsryd i Tingsås socken, där en verkstad kom att övertas. På denna ort blev han bosatt och verksam fram till 1885, då han som änkeman återvände till Ronneby tillsammans med sina barn, och då bland annat den ende sonen Emil Wilhelm. Sven Johan Matsson och hans ättlingar blev i Ronneby bosatta vid tomt nr 26, alltså hos kakelugnsmakare Hammarström.

Om Matsson därefter utövade sitt yrke hos Hammarström eller möjligtvis hos Lindahl är osäkert, men i varje fall fanns denna notis införd i Post- och Inrikes Tidningar den 19 april 1894: *"I Handelsregistret för Ronneby stad har blifvit inskrifvet, att Sven Johan Mattsson i Ronneby derstädes idkar kruk- och kakelugnsmakerirörelse i förening med handel under firma S.J. Mattsson"*.

Den 24 maj 1897 fick kakelugnsmakare Matsson emellertid lämna det jordiska, och skall då enligt dödsboken ha varit bosatt vid nr 91b, alltså Lindahls tidigare fastighet I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat *"hus, tomt och gård under N:o 91b i Ronneby stad"*, kakelugnsmakeriverkstadsinventarier samt ett lager av diverse tillverkningar.

Sonen **Emil Wilhelm Mattsson**, som var född den 11 juli 1871 i Tingsås församling, kom efter tiden vid nr 26, där han enligt husförhörslängdens uppgifter var bosatt tillsammans med sin far och sina systrar, att år 1891 flytta till nr 8, alltså där Matthis Petersson vid denna tid var arrendator. I husförhörslängden finns dock en anteckning om inskrivning vid Ronneby sjömanshus, vilket torde ha inneburit en periods vistelse till sjöss. Två år senare avflyttade gesäll Mattsson emellertid till Stockholm för ett treårigt besök.

Åter i Ronneby blev han efter en tid ägare till nr 91b och hade där som kakelugnsmakare några lärlingar i sin tjänst. Då hade det även blivit aktuellt att bilda familj, och tillsammans med den lämnade han nr 91b år 1909 för att istället bli bosatt vid nr 99. Tre år senare återfanns de vid en adress som hade benämningen Kv. 33 VII, och från 1917 fanns familjen bosatta vid tomt nr 100. Där var de även boende när kakelugnsmakare Emil Wilhelm Mattsson slutade sina dagar den 3 november 1922.

Emanuel Jacobsson var enligt husförhörslängden född den 2 oktober 1793 i något som kan tydas till Linneryd. Tyvärr har han dock inte kunnat återfinnas i denna församlings födelsebok. I varje fall återfanns han under 1810-talet som lärling hos Werngrens i Ronneby, där han efterhand blev gesäll, och som sådan flyttade till Peter Lundgrens verkstad i Karlshamn år 1817. Fyra år senare återvände Jacobsson till Werngrens, men 1823 blev det en årslång visit i Karlskrona.

Åter i Ronneby följande år startade han där en egen verkstad vid tomt nr 123 (låg vid Rosengatans nedre del, ungefär mitt emot nuvarande Rosengatan 3B, 3C), och fick sin mästartitel 1825. Efter att ha blivit änkling överlät han omkring 1850 verkstaden till gesällen Johan Fredrik Hammarström, vilken gift sig med hans dotter. Därefter bosatte sig den före detta kakelugnsmakaren Emanuel Jacobsson vid granntomt nr 124, och där fanns han bosatt när det var dags att lämna jordelivet den 25 juni 1864.

Den småländska församlingen Linneryd var födelseorten för ett flertal av Ronnebys kruk- och kakelugnsmakare. Detta gällde även **Johan Fredrik Hammarström**, vilken enligt födelseboken föddes där den 1 februari 1820 (18 april 1820 enligt husförhörslängd). Nu flyttade emellertid familjen redan 1824 till Ronneby, och blev där till att börja med bosatta i Herstorp, innan de några år senare slog sig ner i tätorten.

Vid 1830-talet kom Johan Fredrik i lära hos kakelugnsmakare Emanuel Jacobsson, och där utnämndes han efterhand även till gesäll. Efter att år 1851 ha ingått i äktenskap med en av Jacobssons döttrar blev Hammarström ägare till verkstaden vid tomt nr 123 när svärfadern "gick i pension". Tomt nr 123 får något senare beteckning nr 26. I bouppteckningen efter hustrun, som avled 1876, upptogs som tillgångar, förutom *"hus, tomt och gård under N° 26 sjätte kvarteret vid Rosengatan"*, bland annat tillverkade kakel och lerkärl samt diverse verkstadsredskap.

Den 22 februari 1852 föddes sonen Fredrik Emil och denne hyrde verkstaden av sin far från slutet av 1870-talet. Den före detta kakelugnsmakaren och pottmakaren J F Hammarström avled den 21/6 1882, och från detta år blev **Emil Hammarström** upptagen som ägare till rörelsen i Kommerskollegiums fabriksberättelser.

Enligt dessa fabriksberättelser hade han, liksom sina kollegor i Ronneby, omkring en till två arbetare till hjälp i sin verksamhet under åren. I jämförelse med de övriga tycks dock Hammarström ha betalat en betydligt högre skatt, och torde därför ha bedrivit en mycket större verksamhet än kollegorna. Ett belägg för detta ger även artikeln "Gamla hantverkare i Ronneby på 1890-talet" där Hammarström betecknas som den förnämste av "pottmakarna".

Fastigheten nr 26 finns beskriven i *Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd* delvis på detta sätt (hela texten har här inte blivit återgiven): "*No 26 (Rosengatan 4): Kakelugnsmakare T H (bör nog vara J F) Hammarström (f 1820) hade nästan exakt samma tomt före branden. I april 1865 låter han brandbesikta sin nya brännugn, men först följande år uppförs boningshuset i två våningar. Rörelsen övertogs av sonen Emil Hammarström (f 1852) som Albert Månsson kallar pottmakare: "Där tillverkades alla slags lerkärl som sedan såldes hemma och dels på marknader."*

I hustruns bouppteckning, som upprättades efter att hon avlidit 1898, upptogs som tillgångar bland annat diverse kärl, lervals, lerkran, formar samt andra redskap och material i verkstaden. Åtta år senare, den 10 november 1906, fick Emil Hammarström följa sin hustru i graven.

Produktionen vid verkstaden torde under Hammarström den yngres tid i huvudsak ha bestått av så kallat krukmakargods som krukor, fat, skålar och liknande hushållsgods.

Vid början av hans verksamhet tycks det dock enligt vidstående annons från Karlskrona Weckoblad den 22 april 1879 även ha blivit tillverkat kakel till kakelugnar där.

År 1843 kom kakelugnsmakare **Sven Wollberg** med familj inflyttande till Ronneby från Öjaby utanför Växjö. (Troligtvis skedde inflyttningen redan föregående år, eftersom deras fastighet inköptes då). Wollberg, som var född den 27 januari 1804 i Ystad, hade varit verksam i Malmö innan han 1828 bosatte sig som gesäll hos kakelugnsmakare Peter Lundgren i Karlshamn. Tillsammans med nybliven hustru blev det tre år senare en flytt till Öjaby där han drev en egen verkstad med gesäller och lärlingar.

I Ronneby återfanns familjen vid tomt nr 97, och där startades det upp en rörelse som han upprätthöll med hjälp av både gesäller och lärlingar. Kakelugnsmakare Wollbergs liv avslutades dock brutalt den 15 juli 1854. I kyrkoarkivets dödsbok står nämligen som dödsorsak "ihjelslagen". Några ytterligare detaljer om denna händelse finns emellertid inte antecknade i arkiven.

I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar fastigheten med "*hus, tomt och gård i Ronneby köping under N:o 97*" samt diverse verktyg i verkstaden. Av bouppteckningen framgår att skulderna och fordringsägarna var många, men änkan fick beviljad att till att börja med under ett år "*orubbad i besittningen af tillgångarne bedrifva kakelugnsmakareyrket för sitt och barnens underhåll*".

Den 17 juli 1855 fanns dock en annons med följande lydelse införd i Blekings-Posten: "*Fredagen den 20 uti innewarande månad kl. 11 f.m. försäljes på offentlig auktion efter aflidne Kakelugnsmakare Wollberg härstädes åtskillige Lösörespersedlar, bestående af Guld, Silfwer, Koppar, Malm, Järn; Sängkläder och Linne, Möbler, Husgerådspersedlar och Mansgångkläder. Wid samma tillfälle kommer jemwäl till försäljning att utbudas sterbhusets Fastighet under N:r 97 i Ronneby köping, i godt skick och brandförsäkrad till 2000 Rdr Bko samt belägen emellan Rådstugugatan och Ronneby å. -- Betalningswilkoren, som för en blifwande köpare blifwa högst fördelaktiga, tillkännagifwas före förättnings början. Ronneby den 13 Juli 1855."*

Änkan drev alltså verksamheten vidare under något år, men 1855 blev kakelugnsmakare **Johan Petersson** ägare till fastigheten. Han såg dagens ljus för första gången den 21 januari 1826 i Ronneby, och där kom han tidigt i krukmakarlära hos Emanuel Jacobsson. Någon lång tid som kakelugnsmakare blev det dock inte för Johan Petersson, eftersom han avled redan den 3 juli 1856.

I bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat fastigheten med hus, gård och tomt under nr 97, samt *"inventarier i verkstaden jemte en del lera"*. Efter att Petersson avlidit blev det dennes bror Sven Daniel som kom att äga och driva verksamheten vid nr 97.

Sven Daniel Petersson anlände till världen den 10 januari 1837 i Ronneby, och fick femton år gammal komma i lära hos Johan Fredrik Hammarström vid nr 123. Till nr 97 flyttade han i samband med broderns övertagande av fastigheten, och följande år, alltså 1856, blev han så ägare samt mästare där. Samtidigt bosatte sig hans föräldrar i fastigheten och han fick också sällskap av några lärlingar. Tio år senare hade det även kommit en hustru vid hans sida.

Ungefär vid den tiden fick fastigheten/tomten beteckningen nr 8, men följande rader ur *Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd* anger den tidigare numreringen till nr 96: *"No 8 (Rosengatan 5), likaledes en gammal garveritomt (med no 96), som ägdes av kakelugnsmakare Sven Petersson (f 1837), bebyggdes sommaren 1865 med en tvåvåningsbyggnad med sexdelad plan vid gatan. På den trånga tomten trängdes efterhand kakelugnsmakarverkstad, stall och ytterligare ett bostadshus.*

Petersson drev en rätt betydande rörelse med 1 – 2 lärlingar, bl a Mattis Petersson som tog över 1891, och hade åtskilliga hyresgäster. – 1906 hade rörelsen upphört och den nye ägaren, garveriverkmästaren, sedan handlanden Frans Olof Palmér, inredde tydliggen butik i huset. Det revs 1966."

Även om verkstaden tidvis var utarrenderad bodde makarna Petersson kvar vid denna fastighet fram till 1890 varefter de hyrde bostad vid tomt nr 44 och från 1893 fanns de också som hyresgäster hos Werngrens vid nr 31. Möjligen var det där fråga om hyra av verkstaden, eftersom makarna samtidigt var bosatta vid nr 44. Slutligen fick Peterssons sin bostad i den egna fastigheten vid nr 85. (Kungsgatan 37B) Kakelugnsmakare Sven Daniel Petersson avled den 24 juli 1905 ungefär ett år efter att hustrun avlidit.

Vid nr 8 (tidigare nr 97 eller nr 96) arrenderades verkstaden under perioden 1883-1886 av kakelugnsmakare **Sven Olof Petersson**, vilken föddes den 11 januari 1858 i Listerby. Redan sex år senare fick han tillsammans med brodern Matthis och den övriga familjen flytta till Ettebro i Ronneby. Sjutton år gammal flyttade han till Bräkne Hoby för att där komma i kakelugnsmakarlära hos Martin Edvard Matsson. Som gesäll blev det 1879 en flytt till Jönköping, varifrån det nästan omedelbart bar iväg till Skene i Västergötland. Redan följande år var han tillbaka hos Matsson, och där blev han kvar tills det blev dags att bege sig till Ronneby år 1883.

I Kommerskollegium fabriksberättelser för detta år rubricerades verksamheten vid nr 8 som kakelfabrik, vilken ägdes av S D Pettersson, men arrenderades av S O Pettersson. Vid "fabriken" fanns detta år fyra mantalsskrivna arbetare, och under övriga år bestod arbetsstyrkan av en arbetare, allt enligt fabriksberättelserna. Tre år senare återvände Sven Olof Petersson återigen till Hoby, och skötte då troligtvis om verkstaden där åt fru Matsson, som nyligen blivit änka. 1894 blev det slutligen en flytt till Almundsryds församling i Kronobergs län, där han drev en kruk- och kakelugnsmakarverkstad, tidvis tillsammans med brodern Matthis. Kakelugnsmakare Sven Olof Petersson avled den 6 juli 1931.

Vid tomt nr 8 i Ronneby skulle S D Petersson återigen driva verksamheten under en kort period, men 1889 tog **Matthis Petersson** över arrendet av verkstaden. Han föddes den 22 maj 1862 i Listerby, men redan två år senare flyttade han och hans bror Sven Olof samt den övriga familjen till Ettebro i Ronneby. Enligt husförhörslängdens anteckningar skall Matthis ha flyttat in till kakelugnsmakare Lindahl i Ronneby år 1881 för att där komma i lära. Troligtvis hade dock hans lärlingstid påbörjats något år tidigare.

Från 1883 fanns han sedan hos sin bror Sven Olof vid nr 8, men när denne tre år senare återvände till Hoby gjorde Matthis detsamma, men då till Lindahl vid nr 91b. Som kakelugnsmakare blev Matthis Petersson från 1889 bosatt vid nr 8 tillsammans med både gesäller och lärlingar samt efterhand även tillsammans med hustru och barn. I bouppteckningen efter hustrun, som avled 1895, upptogs som tillgångar bland annat ett varulager bestående av diverse lerkärl till en förhållandevis mycket högt värde.

Kakelugnsmakare Matthis Petersson lämnade Ronneby följande år, och bosatte sig då hos sin bror Sven Olof i Almundsryds församling. Där drev de båda bröderna en verkstad med tillverkning av lerkärl och kakel, dock gissningsvis inte ända fram till Matthis hädanfärd den 25 september 1921.

På nedanstående bilder syns två fat vilka på undersidan är stämplade "RONNEBY" samt en kruka som uppges ha blivit tillverkad av Matthis Persson. Bildkälla för de två faten är Blekinge läns museum.

Den 7 maj 1877 såg **John** Oskar Emanuel **Rehnström** dagens ljus för första gången, och detta i Ronneby, där han sedan som femtonåring kom i lära hos Emil Hammarström. Tre år senare, alltså 1895, fortsatte lärlingstiden hos S O Petersson vid nr 8. Ytterligare två år senare blev det ett besök i Karlshamn tillsammans med en yngre bror, som också sökt sig till kakelugnsmakaryrket. Bröderna lämnade Karlshamn 1902 för att i stället söka sin utkomst i Karlskrona, varifrån John Rehnström följande år återvände till Ronneby. Han hade då blivit kakelugnsmakare, och torde ha bedrivit yrket genom uppsättning och reparationer av kakelugnar.

Omkring 1908 bosatte han sig i egen fastighet vid nr 92b eller Tingsgatan 8, där han fick sällskap av nybliven hustru samt efterhand även av ett tämligen stort antal barn. Den före detta kakelugnsmakaren John Rehnström slutade sina dagar den 5 april 1957.

Carl Peter Östergren, vilken var född den 14 oktober 1834 i Ronneby, kom femton år gammal som lärling till Werngrens verkstad. Redan följande år fortsatte han lärlingstiden hos A W Lundgren i Karlshamn, men återvände till Ronneby 1854 för att arbeta hos Sven Wollberg vid nr 97. Där blev det emellertid inte någon långvarig vistelse, för året därpå blev det en flytt till Gualöv i Skåne, och inte heller vid denna verkstad blev det någon längre tids besök, utan redan 1856 flyttar han enligt husförhörlängd till "obestämd ort", och har därefter inte gått att återfinna i arkiven förrän 1860 då han återigen hade kommit till Gualöv.

Karlskrona blev följande år bostadsort för kakelugnsmakargesällen Östergren, och där var han bland annat i tjänst hos Böckerts änka. En något längre resa blev det 1864 då han kom i arbete hos kakelugnsmakare Karstorp i Varberg, och därefter hos Tidstrand i Halmstad två år senare. Omkring 1867 blev det dags att återvända till Ronneby, där han till att börja med hyrde bostad vid tomt nr 46. Dit kom efter något år även hans blivande hustru.

Även om Östergren titulerades gesäll, så kan han möjligtvis redan då bedrivit någon form av verksamhet eftersom det fanns några lärlingar boende vid samma adress. I varje fall var han registrerad med en rörelse i Kommerskollegiums fabriksberättelser från och med 1872. År 1878, då Östergren har fått titeln kakelugnsmakare, bosatte han sig tillsammans med hustru, barn och två lärlingar vid Smäckegård nr 119, i en fastighet som ägdes av en äldre bror. Fabriksberättelserna anger antalet anställda hos Östergren till en person, förutom något år då de uppgick till två stycken.

Fram till 1904 fanns det två kakelugnsmakarlärlingar boende vid samma adress som kakelugnsmakare Carl Peter Östergren, så möjligen drev han sin verksamhet ända fram till dess att han avled den 15 februari 1904.

Till samma adress som där Östergren var bosatt, och troligtvis även till samma fastighet, inflyttade år 1899 kakelugnsmakaren **Wilhelm Friedrich Johann Marks** med familj. Familjen Marks hade tillsammans med en annan tysk kakelugnsmakare och dennes familj flyttat från Hamburg till V. Skrävlinge i Skåne år 1898. Redan året därefter flyttade dock familjen Marks till Ronneby och Smäckegård.

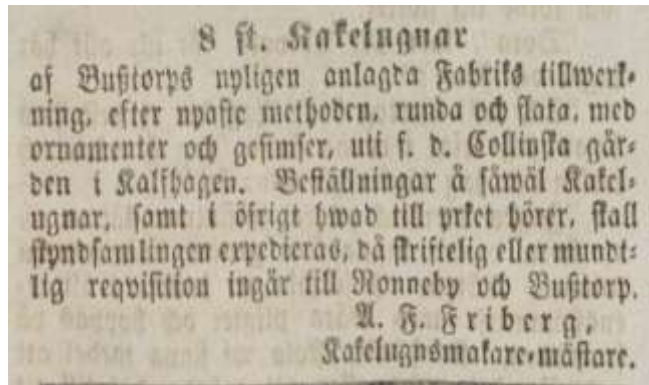
Inte heller här blev det något längre besök för Marks, eftersom de från 1901 fanns bosatta i N. Åsums församling i Skåne. På denna ort slog de sig emellertid till ro, och var där bosatta under en längre tid.

Vidstående annons fanns införd i Carlskrona Weckoblad den 24 september 1856.

I Bustorp skall, enligt de slutsatser som går att dra av husförhörslängden, en kruk- och kakelugnsmakarverkstad ha startats där av **Adolf Fredrik Friberg** år 1856.

Friberg, som var född i Karlskrona den 1 mars 1816, hade gått i lära i hemstaden, men därefter bedrivit yrket bland annat där och i Stockholm innan han flyttade till Ronneby.

Efter endast ett år i Bustorp återvände dock Friberg till Karlskrona år 1857, och fortsatte där i yrket, möjligtvis ända fram till sin död den 1 juli 1874. I stället kom **Peter Magnus Lindahl** samma år, alltså 1857, att överta verksamheten. Om Lindahl finns det berättat sedan tidigare i denna dokumentation.

Efter att Lindahl hade bosatt sig inne i Ronneby tätort så hyrdes bostad och verkstad i Bustorp från 1862 av kakelugnsmakare **Lars Persson**. Enligt kommerskollegiums fabriksberättelser fanns det till exempel år 1865 tre personer i arbete vid verkstaden, förutom kakelugnsmakaren själv. 1866 flyttade familjen till egen fastighet i närliggande Risatorp där Lars Persson fortsatte sin verksamhet. Mer om honom och denna rörelse senare i dokumentationen.

Kvar vid Bustorp efter att Lars Persson flyttat blev **Frans Gustaf Gustafsson Englund**, vilken var född den 19 december 1836 i småländska Algutsboda, men två år gammal flyttade han tillsammans med modern till Ljuders socken i samma landskap. Vid sjutton års ålder begav han sig till Karlskrona, där det blev lärlingstid hos Böckerts änka och därefter hos Ahlstrand. Som gesäll och med efternamnet Englund arbetade han kvar i staden fram till 1864, då det blev dags att bege sig till Bustorp och Lars Perssons verkstad. Möjligtvis tog han då över verkstaden för en tid, men tillsammans med hustru och barn lämnade han dock Bustorp 1868, och därefter torde det inte ha bedrivits någon kruk- eller kakelugnsmakeriverksamhet vid denna verkstad. Ortens lera kom emellertid till användning vid ett tegelbruk. Frans Gustaf Englund bosatte sig i stället vid Ellegården, men efter att ha blivit änkeman kom han 1872 till Risatorp där Lars Perssons änka då drev verksamheten.

Via en annons i Aftonbladet den 21 januari 1863 utbjöds följande fastighet till försäljning: "Egendomen ett halft mantal Fräse Bustorp 3/10 mtl Droppemåla, beläget i en af Blekinges vackraste trakter, ¼ mil från Ronneby köping och helsobrunn". Därefter följer en beskrivning av egendomen och då bland annat detta: "Bland herligheter iakttagas ett tegelbruk och en kakelfabrik, till hvilka brännugnarne blifvit uppförda af elffast sten, .."

Ägare till fastigheten var en C G Holmgren, och kakelugnsmakarna hyrde troligen bostad och verkstad av honom och av en eventuell senare ägare. Nu var det nog inte enbart kakel till kakelugnar som tillverkades där, för under i varje fall 1858 gick det att se annonser om diverse sorters "Lerkärl från Bustorp" som salufördes. Familjen Persson flyttade alltså efter tiden i Bustorp till Risatorp år 1866, och byggde där troligtvis upp en verkstad vid den egna fastigheten.

Lars Persson föddes den 18 oktober 1834 i Västanå, Näsums församling i dåvarande Kristianstads län. Trots att det i byn fanns en tämligen stor kruk- och kakelugnsmakarverkstad kom Lars Persson att lära sig yrket på annan ort. Enligt husförhörslängden flyttade han 1849 till Ystad, men möjligtvis blev det ändrade planer för följande år fanns ynglingen Persson antecknad som inflyttad till Trelleborg. Där blev han sedan kvar fram till 1856 då han bosatte sig i Hemmesdynga utanför Trelleborg.

Året därpå återvände han till hemtrakterna. I Gualöv blev det dock ett kort besök, för redan samma år kom kakelugnsmakargesäll Persson att få arbete hos kakelugnsmakare Forsström i Nosaby församling. Där stiftades det bekantskap med Forsströms syster, och efter någon tid blev det giftermål mellan de två. Nästa anhalt för Lars Persson blev Kristianstad och Näsbyholm dit han tillsammans med blivande hustrun flyttade 1858. Tre år senare flyttade paret till Karlskrona, där Persson under ungefär ett års tid drev verkstaden åt änkan Ahlstrand. 1862 blev det så flytt till Ronneby och Bustorp, för att slutligen hamna i Risatorp.

Hos familjen kom det därefter mestadels att finnas en gesäll eller lärling boende, men kakelugnsmakare Lars Persson förolyckades emellertid den 19 november 1870. I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar, förutom "*Bebyggda torp-lägenheten under N:o 31 och 32 Risatorp, med tillhörande herrligheter*", bland annat inventarier i verkstaden samt kakel till en kakelugn.

Enligt den text som finns till vidstående bild vid Blekinge museums bildarkiv skall krukans tillverkning ha skett av krukmakaren Lars Persson i Risatorp. Bildkälla: Blekinge läns museum.

Sonen **Otto Wilhelm Persson**, vilken var född den 5 januari 1860 i Kristianstad, fick elva år gammal flytta till Hörby där han kom i lära hos sin morbror, kakelugnsmakaren Johan Otto Forsström, men fyra år senare återvände han till Risatorp, och kunde då hjälpa sin mor med kruk- och kakelugnsmakeriet.

Redan 1872 hade emellertid kakelugnsmakare Frans Gustaf Englund kommit till Risatorp, och troligtvis var det därefter han som ansvarade för arbetet i verkstaden. I Kommerskollegiums fabriksberättelser anges änkan Persson som ägare till rörelsen i varje fall fram till 1875, men från och med 1877 och till och med 1882 är det däremot Englunds namn som finns antecknad som ägare.

Fastigheten ägdes dock fortfarande av Bothilda Christina Forsström-Persson och Englund anges som hyresgäst i kyrkoarkivet. Otto Wilhelm Persson hade under 1880-talet även han fått titeln kakelugnsmakare, så möjligtvis drev han och Englund verksamheten gemensamt. Änkefru Persson lämnade jordelivet år 1890, och i hennes bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat byggnad med verkstad, verkstadens inventarier med kran samt lager av lerkärl och materialer.

Kakelugnsmakare Frans Gustaf Englund avled den 5 februari 1898, och därefter var Otto Wilhelm Persson ensam kakelugnsmakare vid gården, som kom att ingå i Risatorp nr 2. Förutom hans hustru, barn och syster fanns där även en kakelugnsmakeriarbetare bosatt vid fastigheten fram till 1907. Möjligtvis upphörde Otto Wilhelm Persson med kakelugnsmakaryrket detta år, eftersom han vid sitt frånfälle den 11 juni 1914 titulerades tegelbrännare.

Bräkne Hoby

År 1864 flyttade kakelugnsmakargesällen **Martin** Edvard **Matsson**, vilken var född den 19 februari 1837 i Tingsås församling, till Hoby där en kruk- och kakelugnsverkstad startades upp. Efter att hans far, kakelugnsmakare Mathsson i Tingsås, hade avlidit, gifte modern om sig med Peter Lindahl, vilken då övertog verkstaden. Vid denna verkstad kom sedan Martin Matsson att få sin första utbildning i yrket. Familjen Matsson/Lindahl flyttade 1857 till Bustorp utanför Ronneby. Där övertog Lindahl en verkstad, vid vilken bland andra Martin och hans bröder kom att arbeta under en tid.

Efter att ha blivit gesäll flyttade han år 1860 till Nosaby församling i Skåne, och kom där under en kort period att arbeta hos kakelugnsmakare Fritz Wilhelm Forsström. Dennes bror Johan Otto hade en verkstad i Hörby, och dit flyttade Martin redan samma år. Följande år, alltså 1861, blev det ett årslångt besök i Landskrona innan det var dags att återvända till Ronneby.

Efter två års arbete hos styvfadern Lindahl blev det så flytt till Bräkne Hoby år 1864, och där bosatte han sig vid Hoby nr 4 tillsammans med den blivande hustrun. I hushållet kom det efterhand även att ingå en gesäll och en lärling. Hustrun avled dock redan två år senare, och i efterföljande bouppteckning upptogs som tillgångar, förutom "*Inhusbyggnad å N:o 4 Hoby af timmer och plank, till en del panelad, målad och rödfärgad jemte derinvid uppförd brännugn för kakel med uppfördt brädsckjul och tegeltak*", bland annat "*Inventarier till kakelugnsmakaryrket*" samt en lerkran.

Efter en relativt kort tid blev det ett nytt äktenskap, och denna gång med en flicka från Hoby. Efterhand utökades även familjen med några barn. I Kommerskollegiums fabriksberättelser var Matsson antecknad från och med år 1868, och dessa fabriksberättelser visar att det under de

kommande åren befann sig en till två arbetare (gesäll/lärling) vid verkstaden. Från och med husförhörslängd för perioden 1876-80 bokfördes Matsson med familj samt arbetsfolk vid Hoby nr 1. I skriften *"Bräkne-Hoby: En sockenbok redigerad av en hembygdsförening"* berättas på några rader något om "pottmakaren" och "pottmakarhålan". Det som tillverkades vid verkstaden var blomsterkrukor och lergökar, men troligtvis blev även hushållsgods som till exempel krukor, fat och skålar med mera förfärdigade där.

Fastigheten, som fanns kvar fram till någon gång under 1950-talet, var uppförd vid den plats där skolans gymnastiksal därefter kom att byggas. Martin Matsson avled den 13 februari 1886, och i dennes bouppteckning upptogs som tillgång bland annat fastigheten vid nr 4 i Hoby, vilket tyder på att familjen fortfarande var bosatt där, även om husförhörslängden angav Hoby nr 1 som kyrkobokföringsadress. Vidare i bouppteckningen upptogs bland tillgångarna till exempel verkstadens verktyger med formar, lervandring samt kakel till två ugnar.

I Karlshamns Allehanda den 11 maj 1887 lät änkan införa en annons med denna lydelse: *"Auktion hos kakelugnsmakaränkan Hanna Mattsson i Hoby å en stor del lösegendom samt ett större lager af lerkärl och kakelugnar af olika dimensioner"*, och den 5 maj 1888 var följande notis införd i Karlskrona Weckoblad: *"Enkan Anna Mattsson i Hoby, Bräkne Hoby socken ämnar derstädes bedrifva kakelugnsmakerirörelse och handel med lerkärl under firma Anna Mattsson"*.

Änkan drev alltså rörelsen vidare, och den som ansvarade för arbetet i verkstaden torde ha varit Sven Olof Petersson, vilken dock lämnade Hoby 1894. Till sin hjälp i detta arbete hade han änkan Matssons son Anton Wilhelm samt någon gesäll och lärling. Kommerskollegiums fabriksberättelser, som har varit tillgängliga fram till och med 1890, berättar om två till tre arbetare i tjänst under denna tid. Ända till år 1901 fanns det en gesäll bosatt hos Matssons, så gissningsvis bedrevs en tillverkning i varje fall fram till dess.

Anton Wilhelm Matsson, vilken var född den 29 april 1877 i Hoby, kom även han att tituleras kakelugnsmakare, så eventuellt fortsatte han att driva krukmakarverkstaden ännu en tid. Änkefru Matsson avled den 27 mars 1917 och sonen Anton Wilhelm den 17 september 1916.

En annan kakelugnsmakare i Bräkne-Hoby hade namnet **Erik Gustaf Andersson**, och var född den 25 februari 1860 i Sunne, Värmland. Andersson kom inflyttande från Uppsala år 1899 och blev tillsammans med sin hustru bosatt vid Torp nr 1. Tio år senare slog de sig ner vid Hoby nr 1, och 1917 återvände den då tämligen stora familjen till Torp. Denna gång kom dock bostaden att finnas vid nr 7. Året efter flyttade paret Andersson tillsammans med några av barnen till hustruns födelseförsamling Åryd. Gissningsvis bedrev Andersson ingen egen tillverkning, utan ägnade sig åt att sätta upp fabrikstillverkade kakelugnar.

Backaryd

Bengt Svensson Rosengren föddes den 4 juni 1822 i Smemåla, Backaryds socken, men efter moderns död tog hans far de tre sönerna med sig och flyttade till Ronneby år 1831. Åtta år senare begav sig Bengt till Växjö för att där komma i lära hos kakelugnsmakare Paul Lindholm, men efter avslutad lärlingstid återvände han 1845 till Backaryd. Det var inte ovanligt vid den tiden att nyblivna gesäller med ett "son-namn" tog sig, eller fick sig tilldelat, ett annat efternamn. För Svenssons del blev detta efternamn Rosengren.

I Backaryd fick Bengt Svensson Rosengren sin bostad i egen fastighet vid Backaryd nr 8 tillsammans med nybliven hustru. I vilken form han utövade sitt yrke där har inte gått att fastställa, men eftersom titeln i husförhörslängden var pottmakare, går det kanske att spekulera i att det där fanns en verkstad för tillverkning av olika sorters lerkärl. Enligt kyrkoarkiv lämnade makarna Backaryd år 1852 för att flytta till Vetlanda, och där drev Rosengren sedan en verksamhet med hjälp av två lärlingar från Backaryd. Tillsammans med dessa samt hustru och son flyttade han 1857 till Eksjö och var där verksam i egen verkstad, vid vilken det framställdes både kakel samt diverse lerkärl. Krukmakare Bengt Rosengren avled där den 6 februari 1865.

Hällaryd

Gustaf Wilhelm Wernström kom till världen den 28 maj 1838 i Växjö landsförsamling, men fick under ungdomsåren påbörja sin lärotid hos en kakelugnsmakare inne i Växjö. Enligt husförhörslängden skall han senare ha återvänt till föräldrahemmet och anges även kyrkobokförd där tillsammans med hustru och barn.

Under i varje fall år 1867 torde dock makarna ha befunnit sig i Karlshamn, eftersom en dotter föddes där detta år, och följande år hade de förflyttat sig till Kalvsviks församling i Småland. Där drev G W Wernström en verksamhet som i Kommerskollegiums handlingar benämndes som "fabrik", och vid vilken det tillverkades kakelugnar och lerkärl.

Till hustruns hemtrakter i Hällaryds församling anlände familjen 1875, och blev till att börja med bosatta i Siggarp, men år 1880 begav sig familjen något norrut i församlingen och slog sig ned vid ett torp i Kroksjömåla. Några uppgifter om hur, och i vilken omfattning, G W Wernström bedrev sitt yrke har inte gått att få fram, men eftersom det i den bouppteckning som upprättades efter hans hädanfärd den 6 mars 1901 upptogs en brännugn bland tillgångarna, torde han nog ha bedrivit en viss form av tillverkning.

Karlshamn

Tre av de många kakelugnar som finns vid Skottbergiska gården i Karlshamn. Bildkälla: Karlshamns museum.

Fil dr Rose-Marie Söderström har i två artiklar berättat något om Karlshamns tidiga kruk- och kakelugnsmakare. Den ena publicerades i Föreningen Karlshamns museums årsskrift Carlshamniana från 2005, och den andra i hennes skrift "Hantverksmästarna i det gamla Karlshamn".

Några av uppgifterna i denna dokumentation har blivit hämtade från dessa artiklar, dock med tillstånd från författaren. I huvudsak har emellertid mantals- och husförhörslängder samt i viss mån Kommerskollegiums fabriksberättelser och tidningsnotiser varit källor till de uppgifter som fått bilda grund till detta anspråkslösa försök att redogöra för stadens kruk- och kakelugnsmakare under framförallt 1700- och 1800-talen.

De tidigaste mantalslängder som varit tillgängliga kommer från 1680-talet, och i den från 1685 har det gått att träffa på en Mårten Krukomakare. Tyvärr är beståndet av längder inte komplett, utan det saknas en hel del års utgåvor, men i den från 1691 fanns Mårten fortfarande med. Därefter blir det "ett hopp" på sju år, och om den inte alltför lättlästa texten har blivit rätt tydd, så skall det ha varit änkan som fanns kvar vid gården, dock inte ensam, utan tillsammans med en gesäll. Detta borde betyda att hon drev rörelsen vidare med hjälp av gesällen. I den mantalslängd som utgavs år 1700 fanns emellertid inte längre någon kruk- eller krukmakaränka kvar i staden. Detta påstås med reservation för att undertecknad förbisett någon vid granskningen av handlingarna.

I Karin Månssons artikel "Krukmakarämbetet i Ystad", vilken publicerades i Ystadiania från 1980, anges att en Gudmun Bengtsson blivit nämnd som verksam kruk- och kakelugnsmakare i Karlshamn under åren 1701-02. Någon person med detta namn har emellertid inte gått att återfinna i aktuella mantalslängder. Möjligtvis var denne Gudmun densamme som **Gumme Bengtsson Duseus**, vilken har kunnat påträffas i längderna från omkring 1707. När tomtnummer blev angivna några år senare så skall kruk- och kakelugnsmakaren och hans hustru, ibland även tillsammans med en gesäll, ha varit inskrivna vid nr 382-383. Denna numrering ändrades från och med 1721 till nr 285, vilket det

genom en dåtida karta går att erhålla upplysningen att denna adress motsvarar ungefärligen dagens Ronnebygatan 40, 42. Där blev krukmakare Gumme Duseus mantalsskriven fram till sitt frånfälle i september 1722. Änkan fanns kvar på adressen under en tämligen lång period, dock utan någon gesäll som inneboende, så troligtvis drev hon inte verksamheten vidare.

Karlshamn kom dock inte att sakna krukmakare (pottmakare) under någon längre tid, eftersom **Mårten Hallberg** etablerade sig där tämligen omgående. I varje fall har han i mantalsslängderna från och med 1724 gått att återfinna vid tomt nr 273, vilken låg vid ett område mellan nuvarande Ronnebygatan 35 och 41, alltså nästan mitt emot tomt nr 285. Möjligtvis övertogs då Duseus verkstad, men om denna i så fall låg vid tomt nr 285 eller 273 har det inte gått att få någon klarhet i.

Knappt tio år senare, i oktober 1733, fick emellertid krukmakare Mårten Hallberg sluta sina dagar, och under en tid drev änkan rörelsen med hjälp av en gesäll. Två år efter makens död fick hon dock följa honom i graven.

Den gesäll som skötte verkstaden åt änkefru Hallberg var **Christian Lundqvist**, vilken övertog fastigheten vid nr 273 efter hennes hädanfärd. Samma år som övertagandet, alltså 1735, fick han även burskap (rätt att utöva yrket) i Karlshamns stad. Tillsammans med sin hustru, och något år även en gesäll, blev han bosatt vid fastigheten fram till sin död i juni 1762. Han skall då enligt dödsbokens uppgifter ha varit 70 år. Änkan drev verksamheten vidare under en tid med hjälp av gesällen Jöns, vilken torde ha burit efternamnet Weström. Efter sitt giftermål med änkefru Lundqvist dotter övertog denne gesäll krukmakarsysslan vid verkstaden.

I Karin Månssons artikel "Krukmakareämbetet i Ystad", vilken publicerades i årsskriften Ystadiana från år 1980 upplyses om att **Jöns Weström** (Wäström) skall ha varit född i Kristianstad, samt gått i lära i hemstaden och därefter i Ystad under perioden 1750-54. Där uppges också att han skall ha blivit mästare i Karlshamn år 1763.

Några uppgifter om när gesäll Weström anlände till Karlshamn har inte gått att få fram, men troligtvis arrenderade han änkefru Lundqvists verkstad från 1863, och när det två år senare blev giftermål med dottern i huset övertog han fastigheterna vid nr 273. Under senare delen av årtiondet ingick det även en gesäll i hushållet, men i mantalsslängden för år 1770 antecknades Weström som utfattig och följande år var tomten obebodd. Jöns Weström flyttade därefter till Ystad där han arbetade som gesäll fram till det att han avled den 28 april 1772 i en uppgiven ålder av 45 år.

I den tidigare nämnda artikeln "Krukmakareämbetet i Ystad" berättas vidare att **Hans Andersson Yström** gått i lära i Ystad under perioden 1730-34 samt att han blev mästare i Karlshamn 1738. Följande år erhöll Yström även burskap i staden, och fanns i mantalsslängden för detta år inskriven vid tomt nr 241 (korsningen Rådhusgatan-Regeringsgatan), men gick fyra år senare, alltså 1743, att återfinna vid tomt nr 232 (Kungsgatan 24) tillsammans med sin nyblivna hustru samt en lärgosse.

Krukmakare Hans Yström fick dock sluta sin tid här på jorden den 16 februari 1753. Under de två följande åren fanns en gesäll bosatt hos änkan, och troligtvis drevs rörelsen då vidare med hjälp av denne gesäll. Därefter har det dock inte gått att se något "krukfolk" vid denna adress.

Sven Liman har för första gången gått att träffa på i mantalsslängden år 1757, och då som kakelugnsmakare inskriven vid tomt nr 339. Några uppgifter om hans tidigare liv har emellertid inte gått att få fram, men möjligen var han den gesäll Sven som fanns i arbete hos Yströms från och med 1753 och några år framåt. I varje fall fanns han och den nyblivna hustrun år 1758 etablerade vid tomt nr 245, vilket i dag motsvarar Kungsgatan 20, vid denna gatas korsning med Ronnebygatan.

Liman, som blev mästare 1757 och fick burskap samma år, framlevde sitt liv vid denna adress tillsammans med familj samt gesäller och lärlingar fram till sin död den 7 mars 1768, då han enligt dödsbokens anteckningar skulle ha varit 44 år gammal. I den omfattande, men tyvärr mycket svårtydbara, bouppteckningen har det i varje fall bland tillgångarna gått att urskilja diverse färdiga lerkärl och även obrända sådana samt kakel till fyra kakelugnar. Änkan drev därefter rörelsen vidare med hjälp av en gesäll och några lärlingar.

Gesällens namn var **Eric Sundell**, vilken torde ha kommit till verkstaden någon tid före Limans frånfälle. Sin lärotid hade han tillbringat hos Carl Fredrik Lenhult i Stockholm under perioden 1756-62, och därefter arbetat som gesäll på olika platser i landet. Bland annat har han gått att träffa på som gesäll hos Sven Sundell i Karlskrona omkring 1767. Huruvida det fanns ett släktskap mellan

dessa båda har inte gått att få någon klarhet i. Därefter torde Sundell ha anlänt till Karlhamn för arbete hos Liman, där han efter dennes död fortsatte som verksgesäll hos änkefru Liman.

Den ansökan om burskap i Karlhamn som inlämnades 1769 lyder sålunda: *"Sedan jag lärdt i Stockholm och nu mehra arbetar för gesäll uti 7 åhr och flera Städer inom Riket, samt härstädes såsom Wærksgesäll förestådt hos änkan öfer 1 åhr Till föllje häraf är min ödmjuka ansökning till WälÄdle Magistraten at winna Burskap här i Staden på mitt lärda Krucko och Kakelugn makare Profession istället för den afledne Sven Liman. Jag hoppas Respective Herrar och hederwärda Borgerskapet hwarcken hit in till eller hädanefter skall få ordsak att klaga öfwer godt och för swarl: arbete hwar om en hwar kan wara försäkradt. I afwacktan på Gunstligt Utslag öfwer denna min ansökning framlefwer HögÄdle Magistratens Carlshamn ödmjuka tienare d. 10 juni 1769. Erich Sundell"*

Sundell fick sitt burskap detta år och blev då även mästare samt make till änkefru Liman. Därigenom kunde han ta över som kruk- och kakelugnsmakare vid nr 245. Till att börja med bestod arbetsfolket enligt mantalslängderna utav några lärgossar (eller lärlingar), men efterhand tillkom det även ett par gesäller, bland annat Jöns Borgström. Enligt Rose-Marie Söderströms artikel i "Hantverksmästarna i det gamla Karlshamn", så skall Sundell, förutom kakel och allmänt krukmakararbeten, även ha tillverkat vackra te- och kaffekannor. Ett dekorerat fat, daterat 1783 och troligtvis ämnat som bröllopfat till Sven Limans dotter Justina, torde sannolikt ha blivit framställt vid denna verkstad.

Vid 1790-talets början hade gesällen Jöns Sallin börjat arbeta hos Sundell, och efter en tid även ingått i äktenskap med dennes dotter. Efter svärfaderns död blev det så denne gesäll som övertog verkstaden.

Kruk- och kakelugnsmakare Eric Sundell slutade sina dagar den 17 november 1792 vid en ålder av 56 år. Bland tillgångarna i den tämligen omfattande bouppteckningen märks till exempel gård och tomt vid både nr 245 och nr 323 samt *"diverse färdiga lerkärl, diverse obrända dito"* och *"färdiga kakel till 4 ugnar"*.

Verksamheten drevs därefter vidare av änkan med hjälp av bland annat verks-gesällen Jöns Sallin fram till att hon två år efter makens död fick följa honom i graven.

Vidstående fat torde ha varit ämnad som bröllopfat till Sven Limans dotter Justina, ett bröllop som dock inte blev av. På fatet finns texten: "Justina C Liman 1783 april 13 Charlshamn". Foto: Kristian Andersson, Karlshamns museum.

Jöns Sallin skall ha varit född omkring 1766 i skånska Gudmuntorp, men tyvärr har inga kyrkböcker från denna tid varit tillgängliga för att kunna verifiera uppgifterna. År 1782 kom han dock i lära hos Sjöwall i Ystad, och efter att ha blivit gesäll där sex år senare fortsatte han som sådan vid verkstaden i ytterligare ungefär tre år. Till Sundell i Karlhamn anlände gesällen ungefär 1791-92 och efter arbetsgivarens död blev han verksgesäll (en gesäll som skötte och ansvarade för arbetet vid verkstaden) hos änkan fram till hennes frånfälle 1794. Året dessförinnan hade det blivit giftermål mellan en dotter i huset och gesällen. Efter svärmoderns död, alltså 1794 blev Jöns Sallin mästare och övertog verksamheten, men det dröjde till följande år innan burskapet hade blivit godkänt av stadens styrande.

Fram till några år in på 1810-talet var det mestadels någon eller några gesäller samt ett par lärlingar bosatta hos familjen, men efter det bestod nog arbetsstyrkan i huvudsak av de tre sönerna. Kakelugnsmakare Jöns Sallin lämnade jordelivet den 31 augusti 1821, och därefter tycks det ha saknats "kakelfolk" vid nr 245 under några år.

Omkring år 1827 flyttade dock **Sven Adolf Lundgren** in till denna fastighet tillsammans med nybliven hustru samt efterhand även arbetsfolk som gesäller och lärlingar. Han kom till världen den

1 juni 1800 i Karlshamn som son till kruk- och kakelugnsmakare Peter Lundgren och dennes hustru. Lärlings- och gesälltiden tillbringades vid gård nr 82, där familjen hade sitt hem och fadern sin verkstad.

Som mästare och nygift etablerade sig S A Lundgren alltså vid nr 245, där han samma år fick burskap i Karlshamns stad. Året var således 1827, och det dröjde inte så lång tid innan det ingick både gesäll och lärlingar i hushållet. Vid denna tid utgjordes Karlhamn kruk- och kakelugnsmakarrepresentation av två bröder Lundgren samt deras far, var och en med varsin verkstad. Nu varade detta förhållande inte så länge, eftersom Sven Adolf Lundgren avled redan den 14 december 1833. I den därpå efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångarna bland annat *"Halfva Fastigheten och Tomten N° 245 med dertill hörande verkstad och Inrättningar i hörnet af Ronneby och Kungsgatorne belägen"*, samt diverse sorter brända och obrända lerkärl.

Änkefru Lundgren drev därefter rörelsen vidare under några år med hjälp av gesäller och lärlingar, men även i detta fall blev det giftermål mellan änkan och en av dessa gesäller, vilken därmed blev kakelugnsmakare på stället.

Erik Nilsson Lindqvist var född den 16 oktober 1813 i Simrishamn, och i denna stad fullgjordes även lärlingstiden, innan det som tjuugoårig gesäll blev dags att flytta på sig. För Lindqvist del blev Karlshamn den nya bostadsorten, med arbete hos Peter Lundgren vid nr 82. Därefter vidtog en kortvarig visit i Visby innan han 1835 återigen hamnade i Karlshamn, denna gång med A W Lundgren vid nr 151 som arbetsgivare. Följande år kom han så till änkan Lundgren, med vilken han 1837 ingick i äktenskap. Vid denna tid erhöll kakelugnsmakare Lindqvist även burskap, och kunde samtidigt överta ansvaret för verkstaden, vid vilken det under åren kom att finnas ett tämligen stort antal gesäller och lärlingar.

Efter att en utställning ägt rum i staden blev bland annat dessa rader skrivna, vilka kom att publiceras i Karlshamns Allehanda den 19 februari 1852: *"Hwita och grå glaserade kakel, jemte oglaserade, af en särdeles prydlig form, hwilka såsom prof på en för icke länge sedan här påbörjad tillverkning af Pottmakare Lindqvist woro inlämnade, tillwunno sig äfwen en wälförtjent uppmärksamhet"*.

Ungefär samtidigt hade Lindqvist blivit ägare till gård och tomt vid nr 82, alltså där Peter Lundgren drivit krukmakerirörelse under lång tid. Gissningsvis arrenderades verkstad och bostad då av sonen Anton Lundgren. Men den 21 december 1853 annonserade Erik Lindqvist i Karlshamns Allehanda att de båda fastigheterna vid nr 82 och nr 245 var till salu. Den senare fastigheten beskrevs på detta sätt: *"Gården N:o 245 wid Ronnebygatan; har 8 inredda Rum, Kakelugnsmakare= verkstad och handelsbod, stor tomt samt många förnödenheter, är till salu på förmånliga wilkor."*

Redan följande år, den 7 augusti 1854, var dock denna annonsering införd i Karlshamns Allehanda: *"Thorsdagen den 17 innewarande Augusti verkställes offentlig Auktion å Handlanden och Kakelugnsmakaren E. N. Lindqwists Concursmassas Fastigheter N:o 245 wid Ronneby- och N:o 82 wid Kungsgatan här i Staden. Auktionen börjas kl. ½ 12 på dagen uti förstnämnde Fastighet, hwarest då jemwäl komma att till försäljning utbjudas en del färdiggjorda Kakelugnar och verkstadsinwentarier. Betalnings- och tillträdesvilkoren blifwa wid Auktionens början tillkännagifna. Carlshamns Rådhus d. 1 Aug. 1854. Borgmästare och Råd."*

Förutom kakelugnsmakeriverksamhet drev Lindqvist också en handelsrörelse, vilken även den blev satt i konkurs. Några månader innan fastigheterna kom att auktioneras ut, så annonserades det dessutom om en auktion på konkursboets handelslager, vilket bestod av glas, porslin, ylle- och bomullsvävnader, silke, kryddsaker, papper, garn, tråd, knappar, snören och lack med mera.

Familjen blev dock kvar vid nr 245 tillsammans med arbetsfolk under ytterligare ett antal år, men den 19 april 1858 infördes en annons med denna lydelse i Karlshamns Allehanda.

"Avertissement.

Undertecknad får härmed tillkännagifwa att jag flyttar min verkstad till den så kallade Balkagården, samt derstädes försäljer lerkärl samt emottager beställningar af Kakelugnar. Carlshamn den 11 April 1858. E. Lindqwist, Kakelugnsmakare."

Följande år blev det enligt husförhörslängdens anteckningar en flytt till egen fastighet vid nr 241 (hörnet Rådhusgatan-Regeringsgatan, Regeringsgatan 57). Där kom familjen Lindqvist att vara bosatt tillsammans med några lärlingar fram till 1865 då de lämnade denna fastighet. Kort därefter fick familjefadern benämningen före detta kakelugnsmakare och torde därmed ha avslutat sin yrkesverksamhet. Erik Lindqvist avled i Karlshamn den 20 mars 1871, knappt ett år efter hustruns frånfälle.

Återvänder så till 1700-talet.

År 1773 hade det till Magistraten i Karlshamn inkommit en ansökan om burskap samt mästerskap från kakelugnsmakargesällen **Gudmund** (Gumme) **Törnqvist**. Eric Sundell ville naturligtvis inte ha någon konkurrens, så han motarbetade denna nya etablering så gott han kunde. Två år senare fick Törnqvist ändå sitt burskap, och kunde därmed starta upp en verksamhet i Karlshamn. Han skall enligt uppgift ha gått i lära under perioden 1862-66 i Norrköping och därefter arbetat som gesäll bland annat i denna stad, men även i Linköping och Göteborg och i ett antal övriga städer.

Efter att Törnqvist år 1775 erhållit burskap samt blivit mästare i Karlshamn har han gått att träffa på vid tomt nr 20 (S Fogdelyckegatan 26C) tillsammans med hustru, men två år senare slog de sig ned vid nr 140 (ungefärligen Södra Fogdelyckegatan 35). Gudmund Törnqvists tid som krukmakare blev dock mycket kortvarig, eftersom han fick lämna jordelivet redan den 18 januari 1781. Knappt två veckor senare fick hustrun följa sin make i graven.

Jöns Borgström anges i husförhörslängden ha blivit född den 27 maj 1751, men någon födelseort finns där inte angiven och inte heller har det gått att få fram denna uppgift på annat sätt. I varje fall gick han i lära hos Eric Sundell i Karlshamn under perioden 1770-74, och därefter arbetade han som gesäll där fram till 1782 i samband med att burskapet erhöles. Jöns Borgström blev då som krukmakare inskriven vid tomt nr 151 (Regeringsgatan 95B) tillsammans med hustru samt en gesäll. I hushållet kom det stundtals också att finnas någon lärling. Inte heller denne krukmakare fick något långt liv, utan det slutade den 24 mars 1811. I dödsboken angavs hans ålder vid dödsfallet ha varit 56 år, så endera är denna uppgift eller uppgiften angående födelseår felaktig.

Änkan kom därefter att driva rörelsen vidare med hjälp av någon eller några gesäller samt stundtals även någon lärling. I den mycket svårlästa bouppteckningen som upprättades efter Vivika Borgströms död den 3 december 1820 har det i varje fall bland tillgångarna gått att urskilja fastigheten vid nr 151 samt "*diverse Lerkjärlil*" samt "*diverse Pottmakare wärktyger*".

Ny ägare till fastigheten blev därefter **Anton Wilhelm Lundgren**, vilken kom till världen den 31 juli 1798. Liksom brodern Sven Adolf fick han sin utbildning i yrket hos fadern vid gård nr 82. I samband med övertagandet av verkstaden vid nr 151 blev han mästare samt erhöles sitt burskap i Karlshamns stad år 1821. Där fick Lundgren sällskap av både gesäller och lärlingar samt från och med 1832 även av den nyblivna hustrun. Tyvärr avled hon redan två år senare, och i därefter följande bouppteckning upptogs bland tillgångarna "*Verkstaden och färdigt Krukmakarearbete*."

Anton Lundgren återvände år 1838 till föräldrahemmet vid nr 82 tillsammans med en ny hustru samt barn och en lärling. Där kom han sedan att driva verksamheten vid sin avlidna fars verkstad fram till slutet av 1850-talet då han lämnade Karlshamn. Mer om detta senare i dokumentationen.

Lundgren angavs under en tid efter flytten från nr 151 som dess ägare, men det har inte i husförhörslängden gått att se något "kakelfolk" där förrän **Gustaf Adolf Flinkenberg** inflyttade dit år 1849 tillsammans med sin familj och en gesäll. Han var född den 3 december 1809 i Landskrona, men då med efternamnet Flink. Efter några år som snickarlärling i Karlshamn kom han omkring 1828 till Sven Adolf Lundgren vid gård nr 245 för att i stället lära sig kakelugnsmakaryrket. Efter att denne avlidit fem år senare flyttade Flink (Flinkenberg) till gård nr 151 och Anton Wilhelm Lundgren. Året därpå hade han bildat familj och samtidigt flyttat med hustru och dotter till annan plats i staden. Arbetsplatsen fanns dock fortfarande hos A W Lundgren. Vid denna tid blev Flink gesäll, och i samband med detta tagit sig efternamnet Flinkenberg. Därefter dröjde det till 1849 innan han tillsammans med sin familj återigen blev bosatt vid gård nr 151, och då som kakelugnsmakarmästare.

Vid verkstaden, som arrenderades, kom det under åren att sysselsättas ett tämligen stort antal gesäller och lärlingar, men 1860 blev det dags att ännu en gång efterträda sin forna arbetsgivare A W Lundgren som mästare vid en verkstad. Denna gång gällde det den vid nr 82, och där blev Gustaf Adolf Flinkenberg kvar fram till sin död den 12 maj 1871.

När Flinkenberg lämnade nr 151 fanns ett tämligen stort antal gesäller och lärlingar boende i fastigheten. Dessa fanns även kvar under det följande året då Fredrik Wilhelm Juhlin antagligen var mästare vid verkstaden. Mer om honom senare i dokumentationen. Som lärlingar vid nr 151 arbetade bröderna Noach Ulric och Magnus Alfred Juhlin, vilka var brorsöner till Flinkenbergs hustru Sara Christina Juhlin. Den ene av bröderna följde Flinkenberg till nr 82 och den andre följde med Fredrik Wilhelm Juhlin när denne år 1861 flyttade till den egna fastigheten vid gård nr 347a. Noach Juhlin kom senare att bli kakelugnsmakare i Ljungby, och Alfred Juhlin byggde upp sin egen verkstad vid föräldrahemmet i Annerstad.

Vid nr 151 bosatte sig Flinkenbergs tidigare gesäll **Simon Johan Blomqvist** år 1862. Han var född den 4 december 1834 i Öja församling, Kronobergs län, och flyttade som fjortonåring till kakelugnsmakare Olof Ahlgren i Växjö. Där fick Simon Magnusson, vilket då var hans namn, gå i lära i kakelugnsmakaryrket. Vid verkstaden fanns under denna tid även Fredrik Wilhelm Juhlin som gesäll. När Olof Ahlgren 1853 flyttade sin verksamhet till Sölvesborg följde Simon Magnusson-Blomqvist med honom dit.

Efter att blivit gesäll och tagit sig efternamnet Blomqvist begav sig Simon år 1855 till Karlshamn och Flinkenbergs verkstad. Denna verkstad kom senare under kort tid att drivas av bekantingen från Växjö, Fredrik Wilhelm Juhlin, och när denne 1861 flyttade till gård nr 347a, gjorde Blomqvist detsamma. Följande år var dock Simon Blomqvist tillbaka vid nr 151, och drev denna verkstad vidare som kakelugnsmakare med hjälp av några gesäller och lärlingar.

Gissningsvis kom verksamheten att bli relativt omfattande, i varje fall sett till det antal personer som enligt Kommerskollegiums fabriksberättelser var i arbete hos Blomqvist. Till exempel hade han 1876 en arbetsstyrka på fyra personer och nio år senare var den utökad med ytterligare en person. Den 1 januari 1897, drygt ett år efter hustruns frånfälle, fick S J Blomqvist följa henne i graven, och i den efterföljande bouppteckningen upptogs som till gångar bland annat hus och tomt vid nr 151 samt tomt vid nr 259b och dessutom diverse lerkärl.

Verksamheten övertogs därefter troligtvis av dottersonen Carl Blomqvist, vilken var född den 26 april 1884 i Karlshamn. Hur länge det sedan bedrevs kakelugnsmakerirörelse vid gården, som då ägdes av Simon Blomqvists dotter, är osäkert, men där fanns gesäller och lärlingar boende fram till cirka 1903. Kakelugnsmakare Edvard Svensson hade även sin bostad vid denna fastighet, och det ända fram till sin död år 1919. Fastighetsbeteckningen var vid denna tid "Borås nr 4", och där kom kakelugnsmakare Carl Blomqvist att vara bosatt tillsammans med sin mor fram till 1937, då de blev boende vid en annan fastighet i närområdet.

Huruvida S J Blomqvist bedrev någon tillverkning av kakel är osäkert, men däremot torde det i varje fall tidvis ha skett en lerkärlsproduktion hos honom, men vid 1800-talets slut utgjorde gissningsvis reparationer samt uppsättning av kakelugnar en stor del av arbetet. Detsamma gällde säkerligen för dottersonen och andra kakelugnsmakare i staden.

Ett par bilder på kakelugnar vid Skottbergsgården. Foto: Kristian Andersson, Karlshamns museum.

Återigen tillbaka till 1700-talet.

Carl Fredrik Lundberg erhöll 1785 burskap i Karlshamn, och blev därmed en inte alltför välkommen konkurrent till Sundell och Borgström. Här följer så några uppgifter om honom som är hämtade från Rose-Marie Söderströms artiklar.

Lundberg skall ha blivit född år 1757 i Stockholm, där fadern arbetade som drejare vid Rörstrand. Detta arbete medförde att familjen kom att vistas vid Stralsund, Mariebergs-fabriken i Stockholm och slutligen i Sölvesborg, dit de kom omkring 1773. I denna stad påbörjade Carl Fredrik år 1776 en treårig lärotid hos Cornelius Borgstrand, men innan dess är det nog inte omöjligt att han fått en del praktik vid fajansfabriken i Sölvesborg. Som gesäll arbetade han en tid i Stockholm, men även i Växjö, innan han 1785 påbörjar sin verksamhet i Karlshamn.

Där etablerade sig Lundberg vid tomt nr 82 tillsammans med hustru och efterhand även några barn samt någon gesäll och lärling. Nuvarande adress bör vara Kungsgatan 45. År 1795 återvände familjen Lundberg dock till Sölvesborg, där familjefadern under en tid drev en verkstad.

Samtidigt som Lundberg lämnade Karlshamn och nr 82, så anlände **Peter Lundgren** och hans hustru dit. Lundgren uppges i husförhörslängden ha blivit född 1765 i småländska Älmeboda. Några uppgifter om hans tidiga liv har tyvärr inte gått att få fram, men när paret 1795 anlände till Karlshamn kom de närmast från Karlskrona. Där torde arbetsplatsen ha funnits hos Sven Sundells änka, eftersom Lundgrens hustru var dotter i familjen Sundell. Makarna blev alltså bosatt vid gård nr 82, och i hushållet kom det även att ingå en eller två gesäller samt någon lärling. När sönerna en bit in på 1810-talet hade blivit tillräckligt vuxna kom också de att få arbeta i verkstaden, och två av dem, Anton Wilhelm och Sven Adolf, skulle senare driva egna verksamheter i Karlshamn.

Kakelugnsmakare Peter Lundgren slutade sina dagar här på jorden den 11 februari 1835, och i den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar bland annat "*Fastigheten N° 82 Hus Gård och Tomt wid Kongs Gatan*", "*Werkstadens tillhörigheter*" samt "*Diverse helt och halffärdigt Pottm. arbete*".

Huruvida änkan därefter drev rörelsen vidare har det inte gått att få någon klarhet i, men tre år efter faderns död återvände sonen **Anton Wilhelm Lundgren** till nr 82 och torde då ha använt sig av verkstaden där. Det första år som hantverkare blev registrerade i Kommerskollegiums fabriksberättelser, alltså 1847, fanns Lundgren inskriven där med två gesäller och två lärlingar, men sju år senare hade han helt förvunnit från dessa handlingar. Som änkeman lämnade den före detta kakelugnsmakaren Anton Lundgren Karlshamn år 1859 för att i stället bosätta sig hos en son i halländska Veddige, och där fick han sluta sina dagar den 21 november 1866.

Någon gång under sent 1840-tal hade kakelugnsmakare Erik Lindqvist blivit ägare till fastigheterna vid nr 82, dock utan att själv vara bosatt där. Möjligtvis arrenderade han under en tid ut bostad och verkstad till Anton Lundgren. När Lindqvist 1853 annonserade ut fastigheten till försäljning beskrevs den på detta sätt: "*Gården N:o 82, belägen wid reel gata med 8 inredda Rum, samt Kakelugnsmakare-werkstad, Brännugn och Bageri, god Källare och en nätt Trädgård och andra härligheter.*" Följande år annonserades nr 82 återigen ut till försäljning, men då i samband med Lindqvist konkurs.

Vem som därefter blev dess ägare är osäkert, men det kan möjligen ha varit Gustaf Adolf Flinkenberg som redan då inköpte fastigheten. Vid denna tid var han bosatt och troligtvis även verksam vid nr 151, men en spekulation är att verkstaden vid nr 82 hyrdes ut till **Andreas Nilsson**. Denne Nilsson blev född den 13 oktober 1823 i Karlshamn, och som femtonåring kom han i lära hos Lindqvist vid nr 245. Som gesäll blev det 1848 en flytt till nr 82, innan han följande år hamnade hos Flinkenberg vid nr 151. Där blev gesällen kvar fram till 1852 då han tillsammans med nybliven hustru bosatte sig på annan plats i staden.

Endast tre år senare blev Nilsson änkeman, och i hustruns bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat diverse obrända lerkärl. Bland skulderna fanns sådana till Gustaf Adolf Flinkenberg avseende hyra samt inregistreringsavgift för burbrev. En spekulation är att Nilsson ganska nyligen erhållit burskap, och att han av Flinkenberg hyrde verkstaden vid nr 82. I Kommerskollegiums fabriksberättelser förekom han under perioden 1854-56, något år med en gesäll i sin tjänst. Kakelugnsmakare Andreas (Anders) Nilsson avled den 5 april 1861.

Om **Gustaf Adolf Flinkenberg** har det skrivits tidigare i avsnittet angående nr 151. Till gård nr 82 flyttade han tillsammans med sin familj och en del arbetsfolk omkring 1860. Möjligtvis hade han inköpt denna fastighet redan 1854. I hushållet kom det under åren att finnas ett tämligen stort antal gesäller och lärlingar, men den 12 maj 1871 fick kakelugnsmakare Flinkenberg lämna jordelivet.

I den efterföljande bouppteckningen upptogs som tillgångar, förutom fastigheten nr 82 vid Kungsgatan och hälften i tomten nr 309 vid Regeringsgatan, bland annat "*obrändt färdiggjort kakelugnsmakararbete*", brända lerkärl samt 3 runda och 2 flata kakelugnar. Troligtvis var det detta gods som änkan bjöd ut till försäljning genom en annons den 7 juli 1871 i Karlshamns Allehanda. Annonsen hade denna lydelse: "*Hos kakelugnsmakare Flinkenbergs enka finnes ständigt tillgång på nya kakelugnar och lerkärl.*"

Den 17 februari följande år gick det dock att i samma tidning se vidstående annons.

Måns Lundberg var född den 6 april 1830 i Ronneby, men då med Månsson som efternamn. Vid unga år kom gossen i lära hos Werngren i hemstaden, men som gesäll blev det 1852 flytt till "obest. ort".

Följande år kunde han emellertid träffas på hos Flinkenberg i Karlshamn, varifrån det rätt så omgående blev flytt till Karlskrona och arbete hos kakelugnsmakare Ahlstrand. I denna stad bildade gesäll Lundberg familj och med denna vände han år 1862 åter till Karlshamn, där de blev boende hos kakelugnsmakare Juhlin vid nr 247a. Ungefär nio år senare övertogs så Flinkenbergs fastighet vid nr 82, och därmed kunde Lundberg titulera sig kakelugnsmakare. Verksamheten vid verkstaden torde ha varit tämligen omfattande, i varje fall avseende antalet personer i arbete där. Kommerskollegiums fabriksberättelser anger arbetsstyrkan till mellan tre till sex personer. Efter en tid kom den även att bli arbetsplats för de tre sönerna.

En brand i fastigheten förorsakade kakelugnsmakare Måns Lundberg sådan sinnesrörelse att hans hjärta inte klarade av uppståndelsen utan han avled den 17 september 1885. Som tillgångar i hans bouppteckning upptogs, förutom gård nr 82, till exempel "*Färdigt arbete jemte verkstadsinventarium*". I Kommerskollegiums fabriksberättelser angavs därefter Lundbergs sterbhus som ägare till verksamheten, och det sista år som dessa handlingar varit tillgängliga, alltså 1890, skall arbetspersonalen ha uppgått till fyra personer. Troligtvis var då de tre sönerna, vilka samtliga benämndes kakelugnsmakare, inberäknade i detta antal. Hur länge verkstaden vid nr 82 var i drift har inte gått att fastställa, men gissningsvis var det fram till omkring sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talen. Den yngste av bröderna startade i varje fall 1899 en annan verksamhet vid vilken även hans två bröder kom att arbeta. Om detta går att läsa i följande avsnitt.

Kakelfabriken tomt nr 300 (Marstrand nr 4, Hantverkaregatan 23)

Gustaf Ferdinand Lundberg, vilken var född den 6 juni 1862 i Karlshamn, startade i augusti 1899 vid denna adress Karlshamns kakelfabrik. Där blev han även bosatt, och som hjälp i rörelsen hade han sina bröder Johan Fredrik och Carl Gerion. De hade ju alla tre lärt sig yrket i fadern Måns Lundbergs verkstad vid nr 82. Nu blev tiden som kakelfabrikör inte så långvarig för Gustaf Lundberg, utan 1904 kom i stället Karlshamns Kakelfabriks Aktiebolag att bli ägare till fabriken. I en skriftlig uppteckning som gjorts efter Carls son Oscar Lundbergs berättelse får man upplysningen att Gustaf efter fabriken konkurs flyttade till Eskilstuna, där han arbetade på en kakelfabrik. Senare återvände han till Karlshamn och kom att bli kvar i staden fram till sitt frånfälle den 27 augusti 1916. Brodern och kakelugnsmakaren Carl Lundbergs liv slutade den 18 februari 1919.

Vidare i berättelsen sägs att fabriken efter konkursen övertogs av Rydberg, vilken dock inte skulle ha fortsatt med kakeltillverkning. Uppgifterna i skriften "*Svenska Industrien*" säger emellertid något annat. Några upplysningar om fabriken från "*Svenska Industrien 1907*" (där uppgifterna kommer från förhållandena några år tidigare): Verkställande direktör och disponent var A. Rydström. Tillverkningen bestod av omkring 38000 kakel per år och vid fabriken sysselsattes ungefär 30 arbetare.

Samma skrift, men från åren 1911-12, där uppgifterna även då avsåg förhållandena något år tidigare, lämnade liknande upplysningar förutom att produktionen vid denna tid var cirka 50000 kakel per år. I senare utgåvor av skriften, t.ex. den från 1918-19, fanns fabriken inte längre med. Möjligtvis upphörde fabriken i samband med att dess verkställande Johan Wilhelm Nummelin lämnade Karlshamn 1912.

*En kakelugn som skall vara tillverkad vid Karlshamns kakelfabrik.
Bildkälla: Trossö kakelugnsmakeri, Karlskrona.*

någon klarhet i, men i den bouppteckning som upprättades efter hans frånfälle den 12 mars 1901 upptogs som tillgångar bland annat formlar och verkstadsinventarier, dock inget varulager. Om det därefter bedrevs någon verksamhet vid denna verkstad är osäkert, men gesällen, sedermera kakelugnsmakare, Johan Alfred Johansson var bosatt vid nr 347 tillsammans med sin hustru fram till 1909. Han avled dock nästkommande år.

Johan Magnus Stenbäck föddes den 13 april 1838 i Ljuders socken, Kronobergs län, men åtta år gammal fick han följa med den övriga familjen vid deras flytt till Algutsboda. Möjligtvis hade han under en tid gått i lära hos en kakelugnsmakare på orten, innan det 1855 blev dags att bege sig till Karlshamn och Flinkenberg vid nr 151.

Fyra år senare gjorde Stenbäck en treårig tjänstgöring som marinsoldat i Karlskrona, men 1862 var han tillbaka hos Flinkenberg, då vid nr 82. Efter tre år vid denna verkstad gjordes en gesällvandring till Kalmar, varifrån han ännu en gång vände åter till Karlshamn. Året hade blivit 1868, och det var dags för gesällen att gifta sig med Maria Catharina Juhlin, vilken var syskonbarn till Flinkenbergs hustru. Makarna blev därefter boende på några olika adresser i staden, men 1870 flyttade de till fru Stenbäcks föräldrahem i Annerstad, där hennes två bröder drev ett kakelugnsmakeri.

Redan följande år var de tillbaka i Karlshamn, där de sedan blev kvar tillsammans med sina barn. Stenbäck hade troligtvis ingen egen verkstad, utan hans arbete bestod säkerligen enbart av uppsättning samt reparationer av kakelugnar, och när han slutade sina dagar den 5 juni 1898 benämndes han som före detta kakelugnsmakare. Det något speciella med denna kakelugnsmakare är att det vid Karlshamns museum finns en sigillstämpel försedd med Stenbäcks initialer samt ett kakelugnsmotiv.

Vid 1800-talets slut och 1900-talets början fanns ytterligare ett antal kakelugnsmakare i staden som sysslade med kakelugnsuppsättning och till viss del även plattsättning, men denna dokumentation får begränsa sig till de nu nämnda.

Gammalstorp

En kort period under 1770-talet har det i Gammalstorps kyrkoarkiv gått att träffa på en krukmakare **Magnus Ekelund** med familj vid Ryedals säteri. Troligtvis är det fråga om samma person som i artikeln "Krukmakarämbetet i Ystad" under namnet Måns/Magnus Månsson Ekelund uppges ha varit född i skånska Vanstad, och under perioden 1735-39 var i lära hos krukmakare Lärka i Ystad. Som mästare i Sölvesborg antecknades han 1746, men redan två år tidigare har han gått att se som gesäll i denna stads mantalslängd.

Efter mästarutnämningen bildades familj, och tillsammans med den fanns Ekelund kvar i Sölvesborgs stads mantalslängd fram till och med 1763. Troligen blev det då flytt till Ryedals säteri i Gammalstorps socken, för där fanns i varje fall krukmakaren bosatt tillsammans med hustrun när det 1765 blev det tillökning i familjen genom en dotter, vilken två år senare fick sällskap av en nyfödd syster. Gissningsvis hade säteriägaren iordningsställt en krukmakarverkstad i anslutning till det tegelbruk som fanns på platsen, vid vilken krukmakaren vid drejskivan kunde framställa olika sorters lerkärl.

Hur länge familjen Ekelund blev kvar vid Ryedal är osäkert, men från och med 1770-talet har det inte längre gått att träffa på dem i tillgängliga handlingar, och deras vidare öden är okända.

Ungefär femtio år senare dök det upp en annan "Iergubbe" vid Ryedals säteri, och detta genom kakelugnsmakargesällen **Hans Rosengren**. Han kom till världen den 15 augusti 1794 i Degeberga, men tyvärr har det inte gått att få fram några uppgifter om var lärlingstiden tillbringades. Som gesäll påträffades dock unge Rosengren i Simrishamn, dit han enligt husförhörslängden skall ha flyttat 1817. Följande år blev det enligt nämnda handling en flytt till Kristianstad, där han emellertid inte har kunnat återfinnas.

Gissningsvis befann han sig under en tid vid Söderströms verkstad i Näsums socken, i varje fall var den blivande hustrun bosatt på denna ort innan hon tillsammans med sin nyblivne make blev kyrkobokförd i Gammalstorps socken. För gesäll Rosengren dröjde det till 1827 innan han återigen visade sig i kyrkoarkiven, då vid Mariebergs lervarufabrik i Västra Alstads socken. Följande år skedde så ankomsten till Ryedals säteri, men innan dess hanns det även med ett kort besök hos Werngren i Ronneby.

Ett år senare, alltså 1829, anlände hustrun från Näsums socken, och makarna var under de tre följande åren bosatta vid ett torp under säteriet, varefter bostaden kom att ligga i Möllebjörke. Rosengren fanns upptagen som pottmakare i Kommerskollegiums fabriksberättelser så sent som 1868 och 1869, vilket visar att han var aktiv ännu vid hög ålder, men den 19 oktober 1870 slutade hans tid här på jorden.

Jämshög

Ludvig Frithiof Holm blev född den 30 april 1833 i Norje, Ysane socken, men redan samma år flyttade familjen till småländska Väckelsång. Följande år återvände de dock till Blekinge, och då till Bräkne Hoby, varifrån familjen Holm 1838 flyttade vidare till Silletorp i Lösens socken. Där blev gossen Ludvig Frithiof bosatt under de följande tio åren, men knappt femton år gammal fick han ensam bege sig till Ystad för att där komma i arbete.

Två år senare, alltså 1850, blev det dags att börja som lärling hos en kakelugnsmakare i Karlskrona, och tre år senare fortsatte lärotiden i Gränna. Efter att 1854 ha kommit till Alingsås blev det som gesäll besök i Hamre utanför Bollnäs, Härnösand och småländska Tofteryd innan han 1863 återigen gjorde en kort visit i Karlskrona. Följande år fortsatte gesällvandringen, men något osäkert vilken ort som blev färdmålet. Kanske Stockholm, där fanns Holm i varje fall mantalsskriven två år senare, och när det 1868 blev dags att bosätta sig i Jämshög så angavs huvudstaden som tidigare adress.

I blekingeorten kom bostaden att finnas i Jämshög nr 5, och dit inflyttade följande år både hans mor och hans blivande hustru. Familjen utökades efterhand, och flyttade 1875 till Ljungryda i Jämshögs församling.

Kakelugnsmakare Holm fanns upptagen i Kommerskollegiums fabriksberättelser från och med 1872, men dock bara till och med 1876 och utan uppgifter om några anställda. Familjen flyttade 1888 till Karlshamn, men återvände året efter till Jämshög. Denna gång blev de bosatta vid Jämshög nr 7, och där slutade Ludvig Frithiof Holm sina dagar den 16 januari 1890.

Huruvida denne kakelugnsmakare bedrev någon egen tillverkning, eller enbart sysslade med uppsättning samt reparationer av kakelugnar, har inte gått att få någon klarhet i.

Sölvesborg

Troligtvis bedrev Sölvesborgs kruk- och kakelugnsmakare inte sina verksamheter i någon större skala, i varje fall anger ej husförhålls- och mantalsslängder att det funnits något stort antal gesäller och lärlingar boende hos dessa hantverkare. I stället har det många gånger helt saknats arbetsfolk i deras hushåll, och därigenom kan det kanske vara troligt att mästern arbetade ensam i sin verkstad, möjligtvis med hjälp av någon son. Även om fokus i denna dokumentation har legat på enskilda hantverkare, så går det inte att förbigå den lervarufabrikation som gick under namnet Sölvesborgs fajansfabrik.

Kanna från Sölvesborgs fajansfabrik. Bildkälla: Karlshamns museum

År 1772 mottog Kommerskollegium en ansökan om tillstånd att inrätta en "Porcellaines- och Fajancefabrique" i staden Silwitsborg (Syllwitsborg). Anmälan hade lämnades in av Friherre Gabriel Sparre, och den bifölls den 28 april 1773. Vid Skeppsbrogatans övre del (vid torget) kunde det därefter byggas upp en tvåvånings fabriksbyggnad. Några exakta uppgifter om när produktionen startade har inte gått att få fram, men den första priskuranten utkom den 30 december 1775.

Vid 1780-talets senare del blev det ägarbyte, och omkring 1792 ännu ett. Då var det J F von Zeipel som övertog fabriken, och det var även han som 1798 tvingades lägga ned denna verksamhet. Arbetskraften vid fabriken, vilken som mest bestod av åtta till tio personer samtidigt, kom från bland annat Rörstrands och Mariebergs fabriker i Stockholm, men möjligtvis även från Stralsund. Denna personal framställde till exempel tallrikar, fat, koppar, skålar, krukor, kannor, krus och karotter. Även exklusivare praktpjäser som exempelvis terriner blev förfärdigade vid fabriken.

Kruk- och kakelugnsmakarhantverket i Sölvesborg har tidigare blivit omskrivet av William Karlsson i artikeln "Kakelugnsmakare i Sölvesborg under 1700- och 1800-talen", vilken blev publicerad i Blekingeboken från 1938. Även i Rut Liedgrens skrift "Sölvesborg på 1800-talet" berättas något om dessa hantverkare och William Karlsson har i Kulturen från 1951 skrivit en kort artikel med titeln "Krukmakarefamiljen Ringberg i Sölvesborg". Några uppgifter i denna dokumentation har naturligtvis blivit hämtade från dessa skrifter, men i huvudsak är det mantalslängder och kyrkoarkiv som har bidragit med information.

En målsättning har varit att kunna lokalisera de tomter där hantverkarna varit inskrivna i mantals- och husförhörlängder till nuvarande adresser, och detta genom 1876- års karta. Detta har dock visat sig inte helt stämma med de uppgifter som finns i nämnda skrifter, så därför är det skrifternas uppgifter om adresser som återges här.

I Karin Månssons artikel "Krukmakarämbetet i Ystad", vilken publicerades i Ystadiana från 1980, skrivs kortfattat om en **Hans Jönsson** Weiboll Väbel som skall ha gått i lära hos en krukmakare i Kristianstad under perioden 1701-1706, och blivit mästare i Sölvesborg år 1713. Gissningsvis är det då fråga om samma Hans Jönsson som i Sölvesborgs mantalslängd har gått att träffa på från och med 1715. Från 1720-talets första år fanns han inskriven vid tomt nr 15 tillsammans med hustru och stundtals även en gesäll. Några år senare ändrades adressen till nr 55.

Mantalslängderna är årsmässigt inte helt kompletta, men i den för 1739 fanns Jönsson fortfarande med. Fem år senare hade han dock försvunnit ur dessa handlingar och torde då ha avlidit. En krukmakaränka Cecilia Weibull har gått att träffa på i 1748-års mantalslängd, och då vid tomt nr 51. Som gesäll fanns där sonen Cornelius. Troligtvis var hon änka efter Hans Jönsson.

I den ovan nämnda artikeln om krukmakarämbetet i Ystad berättas också att **Cornelius Borgstrand**, som blev mästare i Sölvesborg år 1748, hade övertagit en verkstad efter sin mor Cecilia Weiboll. Vidare skrivs att Borgstrand under perioden 1742-1748 gått i lära hos en krukmakare i Kristianstad. Han kom, tillsammans med sin familj i senare mantalslängder att vara inskriven vid gård nr 65-66 i Sölvesborg fram till början av 1770-talet, då adressen i stället blev nr 37. De nämnda fastigheterna skall enligt William Karlssons artikel ha varit belägna vid nuvarande Södergatan respektive Rundgatan. I hushållet kom det under åren även att ingå några lärlingar. Krukomakaremästare Cornelius Borgstrand avled dock den 20 maj 1791 i en ålder som i dödsboken uppgavs till 69 år.

I artikeln "Krukmakarämbetet i Ystad" finns det även något nämnt om (Måns) **Magnus Jönsson Ekelund**, vilken skulle ha varit född i skånska Vanstad och gjort sin lärotid hos en krukmakare i Ystad under perioden 1735-1739. Sin mästarvärdighet erhöll han i Sölvesborg år 1746, men redan två år tidigare har det gått att träffa på honom som gesäll i stadens mantalslängd. I dessa längder fanns han sedan tillsammans med hustru fram till 1764. Sedermera kom makarna att vara bosatta vid Ryedals säteri i Gammalstorps socken och där blev familjen vid 1760-talets mitt utökad med två döttrar. Efter detta årtionde har dock krukmakarmästare Magnus Ekelund och hans familj inte längre gått att återfinna i denna församlings kyrkoböcker eller mantalslängder, och deras vidare öden är okända.

I 1762-års mantalslängd fanns krukmakare **Casper Södergren** inskriven, men fyra år senare, då han tillsammans med hustru gick att se vid nr 53, försvann han från dessa handlingar. Fram till 1757 skall Södergren ha gått i lära hos Cornelius Borgstrand.

Ännu en gång kommer Karin Månssons artikel till användning, och då avseende **Johan Jönsson Bergman**, vilken enligt denna källa skall ha gjort sin lärotid i Ängelholm under perioden 1766-1769. Mästartiteln erhöles 1775 i Sölvesborg, och några år senare har han gått att träffa på i stadens mantalslängd som inskriven vid tomt nr 3 vid torget tillsammans med sin hustru.

Adressen ändrades efter en tid till nr 2-3, men efter 1792 saknas krukmakare Bergman i dessa handlingar, och i stället har en handlare Johan Bergman dykt upp vid tomt nr 2. Om krukmakaren då bytt yrke eller om detta var en helt annan person, har tyvärr inte gått att fastställa. Två år senare hade även handlaren lämnat denna adress. För övrigt fanns en handlare Johan Bergman bosatt i Sölvesborg fram till sin död 1816.

Enligt kyrkoarkiven föddes **Johan Falkström** (Falckström) år 1751 i Södertälje. Något motsägelsefullt anges även Bergslagen som födelseort. I varje fall skall han ha gått i lära hos Petter Schmell i Stockholm under perioden 1764-1768. Mantalslängden avseende 1770 för Klara församling i Stockholm upplyser om att det hos Schmell detta år fanns en 21-årig gesäll vid namn

Johan Fahlström, så möjligtvis blev Falkström kvar hos sin mästare några år efter lärlingstiden. I Sölvesborgs kyrkoarkiv återfinns han från 1778 och då med titeln "porcelains arbetare". Senare titulerades han "porcelains drejare" vilket tyder på ett arbete vid Sölvesborgs fajansfabrik. Falkström övergick senare till krukmakaryrket, och 1793 blev han mästare inom denna profession. Tillsammans med hustru och barn blev han då bosatt vid tomt nr 77. Denna adress skall enligt William Karlssons artikel ha funnits vid nuvarande Hästtorgsgatan, och enligt Rut Liedgrens vid Västra Storgatan (kv. Pantern 7). Omkring år 1800 blev familjen mantalsskrivna vid tomt nr 73, och Liedgren skrev följande om detta: "Något av de första åren på 1800-talet byggde eller köpte sig Falckström en stuga vid Norregatan (kv. Örnen 4), där han fortsatte att driva sitt krukmakeri". Vid mitten av 1810-talet blev adressen ändrad till nr 147, men gissningsvis var det inte fråga om någon flytt utan i stället en allmän omnumrering av stadens tomter. Som hjälp i verkstaden hade krukmakaren de fyra sönerna, men det var bara Isak som fortsatte inom yrket. Efter faderns död den 31 januari 1818 skulle han komma att ta över rörelsen.

Isak Falkström, som föddes i Sölvesborg den 7 december 1788, blev mästare 1819 och tog då över verkstaden vid nr 147. Under det första året hade han hjälp i arbetet av en gesäll, men några år senare var det i stället en lärling bosatt hos familjen, och det fram till mitten av 1830-talet. Troligtvis gick affärerna inte så bra för Falkström eftersom han i samband med att hans hustru avled 1844 blev tvungen att flytta till fattighuset. Där slutade den förre krukmakaren Isak Falkström sina dagar den 12 juni 1855.

Carl Fredrik Lundberg skall ha blivit född år 1757 i Stockholm, där fadern arbetade som drejare vid Rörstrand. Detta arbete medförde att familjen kom att vistas vid bland annat Stralsund, Mariebergs-fabriken i Stockholm och slutligen i Sölvesborg, dit de kom omkring 1773. I denna stad påbörjade Carl Fredrik år 1776 en treårig lärotid hos Cornelius Borgstrand, men innan dess är det nog inte omöjligt att han fått en del praktik vid fajansfabriken i Sölvesborg. Som gesäll arbetade han en tid i Stockholm, men även i Växjö, innan han 1785 påbörjar en egen krukmakeriverksamhet i Karlshamn. Tio år senare återvände familjen Lundberg dock till Sölvesborg, och från 1797 och fram till och med 1801 har de gått att återfinna vid tomt nr 38, vilken enligt William Karlsson låg vid Fiskaregatan. Åren därefter var emellertid krukmakare Lundberg och hans familj förvunna ur Sölvesborgs husförhålls- och mantalslängder, varigenom deras vidare öden är okända.

Jöns Persson Hielmberg (Hjelmberg) skall ha blivit född i Gälltofta, Rinkaby socken i närheten av Kristianstad, och födelseåret bör ha varit ungefärligen 1748. Lärlingstiden tillbringades i Kristianstad under perioden 1768-1773 och som mästare blev han 1782 inskriven i Sölvesborg. Någon tidpunkt för när Hielmberg anlände till Sölvesborg har inte gått att få fram, men möjligtvis arbetade han som gesäll där en tid innan han blev mästare. I husförhållslängder från 1790-talet har det gått att träffa på krukmakare Jöns Hielmberg tillsammans med hustru samt någon lärling vid tomt nr 9 och senare ingick även gesäll Ringberg i hushållet. William Karlsson skrev 1938 att denna adress motsvarade den där restaurang Druvan då var belägen.

Jöns Hielmberg fick emellertid sluta sin tid här på jorden den 24 juni 1810, och därefter drev änkan rörelsen vidare med hjälp av verksagesäll Ringberg. I 1816 års husförhörslängd återfanns de båda vid hus/tomt nr 19, men gissningsvis är det ingen flytt som har skett utan att det i stället har blivit en ändring av staden hus-/tomt- numrering. Alltså likadant som var fallet angående Falkström. Enligt en karta från 1876 låg tomt nr 19 då ungefärligen i området Östra Storgatan 21-25. Om förhållandena var detsamma sextio år tidigare har dock undertecknad ingen kännedom om. Efter att änkan gift om sig med vagn- och ställmakare Hans Jacob Stenberg lämnade gesäll Ringberg verkstaden omkring 1817 och flyttade till nr 118, där han startade en egen verksamhet. Vid sidan av sitt vagnmakeri drev H J Stenberg krukmakeriet vidare med hjälp av bland annat gesäll Wannerberg. När denne 1825 lämnade staden, torde detta krukmakeri ha upphört.

Bilder på en ljusstake samt en leksakskaffekanna, vilka förmodas ha blivit tillverkade vid Ringbergs verkstad. Bildkälla: Kulturhistoriska museet i Lund.

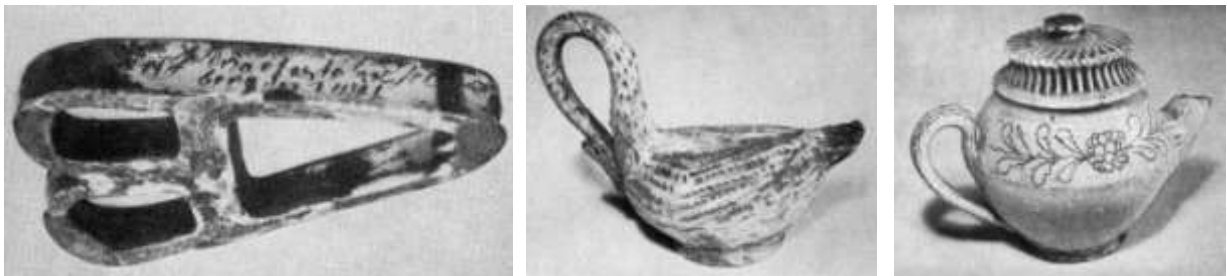
Petter (Per) Ringberg uppges ha blivit född 1781 i Gälltofta (Hjelltofta) by, Rinkaby socken, alltså i samma by som där också Jöns Hielmberg var född. Till Hielmberg i Sölvesborg kom Ringberg omkring 1798 för att gå i lära, och från 1802 var han där verksam som gesäll.

År 1805 flyttade Ringberg till Karlshamn och var där i arbete hos Peter Lundgren, men tre år senare var han åter hos Hielmberg i Sölvesborg. Efter dennes död fortsatte Ringberg som verksogesäll hos änkan, och där fanns han kvar fram till ungefärligen 1817, då han kom att hyra bostad vid nr 118. Denna tomt/gård låg vid Hästtorget, och enligt den tidigare nämnda kartan skall fastigheten ha varit belägen vid torgets södra del.

Ringberg blev mästare 1818 och hade då gissningsvis byggt upp en verkstad i anslutning till där han hyrde sin bostad. Efter någon tid blev det giftermål med en av döttrarna till hyresvärdinnan, och efter hennes död 1832 övertogs fastigheten av krukmakaren och dennes hustru. Vid verkstaden arbetade troligtvis efterhand även den äldste sonen, vilken då möjligen hjälpte till vid den tillverkning som enligt de tidigare nämnda artiklarna skall ha bestått av bland annat kakelugnskakel samt prydnads- och bruksföremål som ljusstakar, tallrikar, fat, krukor, skålar, kannor, lergökar och liknande. Petter Ringberg avled den 22 april 1840, och i den därpå följande bouppteckningen blev till exempel "fastigheten hus och tomt n° 118" samt "färdiga lerkärl" uppgivna tillgångar. Änkan drev därefter rörelsen vidare, tidvis med hjälp av någon gesäll och lärling.

Med tillstånd från Kulturhistoriska museet i Lund visas här bilder på några föremål som skall ha tillverkats av Gustaf Ringberg, och vilka fanns med i den artikel om krukmakarfamiljen Ringberg i Sölvesborg som publicerades i skriften Kulturen år 1951. Från vänster: Strykjärnsfot, lergök och tekanna.

Den yngste sonen, Jöns **Gustaf Ringberg**, vilken var född den 6 oktober 1825, hade vid denna tid blivit så pass vuxen att han kommit i arbete vid verkstaden, och han skulle ett par år senare bli verksogesäll på stället och så småningom även överta verksamheten. Ringberg blev mästare 1856, och tidvis fanns det någon eller några lärlingar boende hos familjen.

I skriften "Kulturen" från 1951 ingick som tidigare nämnts artikeln "Krukmakarefamiljen Ringberg i Sölvesborg", där de tre generationerna Ringberg kortfattat presenterades. Artikeln innehåller även några bilder på föremål som Gustaf Ringberg skall ha tillverkat. Det är en stryckjärnsfot, en lergök samt en tekanna. Möjligtvis ingick även kakelugnar i tillverkningsassortimentet, och säkerligen vanligt hushållsgods.

Vid Kulturhistoriska museet i Lund skall det finnas ett antal keramikföremål från den Ringbergska verkstaden, och då bland annat de som finns avbildade i den ovan nämnda artikeln. Familjen fanns från omkring mitten av 1800-talet kyrkobokförda vid tomt nr 119, men troligtvis är det inte fråga om någon flytt, utan det är bara benämningar som ändrats.

Gustaf Ringbergs söner kom säkerligen även de i unga år att delta i arbetet i verkstaden, och från omkring 1870 bestod arbetsstyrkan också av en gesäll. Under perioden 1854-1881 fanns Ringbergs verksamhet registrerad i Kommerskollegiums fabriksberättelser med uppgift om att det där under något år var en gesäll i hans tjänst, men mestadels utgjordes arbetspersonalen av en till två lärlingar. (Från 1865 redovisas dessa enbart som "arbetare"). Kruko- och kakelugnsmakare Gustaf Ringberg slutade sin tid här på jorden den 3 april 1888 och därefter tog sonen Carl August över verksamheten, även om modern var ägare till denna fram till det att hon avled år 1900.

August Ringberg kom till världen den 27/5 1859 i Sölvesborg, och fick lära sig yrket i sin fars verkstad, vilken han förestod och sedermera tog över efter faderns död. Under perioden 1886-89 fanns det även en "kakelugnsmakeriarbetare" bosatt i hushållet, men det verkar vara osäkert om det vid denna tid förekom någon kakeltillverkning vid Ringbergs verkstad. Möjligen bestod arbetena enbart av att sätta upp fabrikstillverkade kakelugnar, eftersom dessa då till stor del hade konkurrerat ut de hantverkstillverkade.

Under perioden 1900-02 fanns det återigen en kakelugnsarbetare bosatt vid nr 119, men när denne flyttade så lämnade även Ringberg fastigheten, vilken då hade blivit såld till Sölvesborgs stad, och flyttade till annan plats i staden. Kakelugnsmakare August Ringberg avled den 7 oktober 1928. I den efterföljande bouppteckningen, där Ringberg titulerades som fabrikör, upptogs som tillgångar bland annat diverse lerkärl och lerkrukor.

Olof Ahlgren kom 1853 inflyttande till Sölvesborg tillsammans med sin hustru och två lärlingar. Han var född den 19 januari 1814 i Ronneby, men då med namnet Ola Månsson. Efter lärlingstid hos Werngren i hemstaden blev det arbete som gesäll i Kalmar, Karlskrona och Karlshamn innan det 1842, tillsammans med nybliven hustru, blev en flytt till Engaholms gods utanför Alvesta. Sex år senare fick han så möjlighet att driva egen verkstad i Växjö, vilken dock brann ned 1853, och därmed lämnade Ahlgren denna stad för att i stället slå sig ned i Sölvesborg.

I William Karlssons artikel "Kakelugnsmakare i Sölvesborg under 1700- och 1800-talet" förekommer dock helt andra uppgifter angående Ahlgrens tidiga år. Födelseår och -ort överensstämmer, men enligt artikeln så tillbringades de fem lärlingsåren i Kalmar och därefter vidtog en fyra-årig gesällvandring som sträckte sig ända till Tyskland, Polen och Österrike. Först 1839 skall han ha varit åter i Sverige, och detta år angavs han även ha blivit mästare i Sölvesborg. I varje fall återfanns Ahlgren enligt Sölvesborgs kyrkoarkiv bosatt vid tomt nr 150 från år 1853 tillsammans med hustru, tjänstefolk och arbetsfolk.

Som hjälp i verkstaden fick Ahlgren bland annat brodern Petter Månsson Ahlgren, vilken även han tagit sig efternamnet Ahlgren. Verksamheten fanns registrerad i Kommerskollegiums fabriksberättelser under perioden 1854-1881 och då med uppgifter om antalet gesäller och lärlingar vid verkstaden. Under något år uppgick antalet lärlingar till tre stycken och vid något tillfälle fanns det en gesäll och två lärlingar i tjänst hos Ahlgren. Mestadels bestod dock arbetsstyrkan enligt dessa handlingar av två lärlingar, vilka troligtvis under en lång period var Ahlgrens fosterson och bror.

I Rut Liedgrens skrift "Sölvesborg på 1800-talet" upplyses om att Ahlgrens fastighet vid tomt nr 150 låg uppe i Möllebacken mitt emot Möllebackskolan. I skriften berättas också att Ahlgren tillverkade såväl kakelugnar som lerkärl. Kakelugnsmakare Olof Ahlgren lämnade jordelivet den 21 november 1901. I Kommerskollegiums fabriksberättelser fanns en J Johansson redovisad för perioden 1853-59, och med en gesäll i tjänst under det första året. Däremot har denne Johansson inte gått att återfinna i Sölvesborgs kyrkoarkiv.

Förutom de nu nämnda hantverkarna fanns det ytterligare ett antal personer i Blekinge län som under åren var verksamma inom kakelugnsmakaryrket, och då i huvudsak med uppsättning samt reparationer av kakelugnar som verksamhetsområde. Har dock försökt att begränsa dokumentationen till de som förmodas ha bedrivit någon form av tillverkning, och därigenom får detta bli ett avslut på redogörelsen.

Ytterligare några lerkärl från Blekinge läns museums föremålssamling. Ett gyckelkrus med inskriptionen: "Du har låf till att Drecka, med spel int ner Dig. Karlskrona Den 14 de september 1822".

Dryckeskärlet var ett lärlingsarbete av Carl Fredrik Gummesson, vilken 1852 fanns i arbete hos Johan Gustaf Wessman i Karlskrona.

Ett stort tack till Karin Nilsson, Christin Nilsson, Arwo Pajusi och Jonas Eckerbom samtliga Blekinge läns museum; Per Frödholm, Blekingearkivet; Janne Johansson, Trossö kakelugnsmakeri; Maria Petersson, Karlskrona; Per-Åke Olsson, Trelleborg; Elisabeth Boog, Stockholms läns museum; Anders Karlsson, Ronneby kommunarkiv; Vanja Stjernberg, Bräkne-Hoby samt Karlshamn museum.